

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**MUHAFAZAKÂR AİLE DEĞERLERİNE YÖNELİK
TUTUMLARDA KUŞAKLARARASI FARKLILAŞMA
DÜZEYİ (KAYSERİ ÖRNEĞİ)**

Fatma SARAÇOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Şahin DOĞAN

Çankırı – 2023

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**MUHAFAZAKÂR AİLE DEĞERLERİNE YÖNELİK
TUTUMLARDA KUŞAKLARARASI FARKLILAŞMA
DÜZEYİ (KAYSERİ ÖRNEĞİ)**

Fatma SARAÇOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Şahin DOĞAN

Çankırı - 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iii
TEZ KABUL VE ONAY.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR	ix
TABLO LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ	1
2. YÖNTEM.....	3
2.1. Araştırmanın Konusu	3
2.2. Araştırmanın Amacı	4
2.3. Araştırmanın Önemi.....	4
2.4. Araştırmanın Sınırlılığı	5
2.5. Araştırmanın Yöntemi.....	6
2.5.1. Araştırmanın Problemi	6
2.5.1. Araştırmanın Hipotezleri.....	7
2.6. Veri Toplama Araçları	7
2.6.1. Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar Ölçeği.....	8
2.7. Evren ve Örneklem	14
3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇEREÇEVE.....	16
3.1. Muhafazakârlık.....	16
3.1.1. Kavram olarak muhafazakârlık	16
3.1.2. Tarihsel süreçte muhafazakârlık	18
3.1.3. Muhafazakârlık tipleri	22
3.1.4. Kapsam olarak muhafazakârlık	24
3.2. Türk Modernleşmesi ve Türk Muhafazakârlığı	27
3.2.1. Modernleşme ve ilgili kavramlar	28
3.2.2. Türk modernleşmesi ve batılılaşma hareketleri	32
3.2.3. Türk muhafazakârlığı	38
3.3. Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar	48
3.3.1. Aile, konumu ve misyonu	48

3.3.2. Muhafazakâr tutumlarda aile ve değerlerin önemi.....	51
3.3.3. Muhafazakâr aile değerleri ve kuşaklar	54
3.3.4. Kayseri ve muhafazakârlık	57
4. BULGULAR, DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	63
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı.....	63
4.2. Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	66
4.3. Regresyon Analizi	82
4.4. Değerlendirme ve Sonuç	90
KAYNAKÇA	98
EKLER.....	105
EK 1	105
EK 2	110
ÖZGEÇMİŞ.....	121

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Muhafazakâr Aile Değerlerine Yönelik Tutumlarda Kuşaklararası Farklılaşma Düzeyi (Kayseri Örneği)* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

25/07/2023

İmza

Fatma SARAÇOĞLU

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fatma SARAÇOĞLU tarafından hazırlanan *Muhafazakâr Aile Değerlerine Yönelik Tutumlarda Kuşaklararası Farklılaşma Düzeyi (Kayseri Örneği)* başlıklı bu çalışma, 25/07/2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Sosyoloji Anabilim Dalı'nda* Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Şahin DOĞAN	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Tefvik ERDEM	İmza:
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hakkı KALAYCI	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 25/07/2023 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Günümüz Türkiye’inde aile kurumu, modernleşme projesine ve hızla değişen dünyaya ne ölçüde ayak uydurmuş ya da değişimlere direnerek kadim ve geleneksel misyonunu ne ölçüde muhafaza etmiştir? Bu soru bu tez çalışmasının temel problemidir. Bu problem ekseninde çalışma konusu belirlenmiş ve Kayseri ili evreninde konu daraltılmıştır. Araştırma sonucunda kuşakların (Kayseri özelinde) muhafazakâr aile değerleri ve değişim konularına nasıl baktığı ve genel tutumlarında farklılığın hangi düzeyde olduğunu anlamak amaçlanmıştır. Yöntem olarak sosyal bilimlerde nicel yaklaşım esas alınmış ve “Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar” ölçeği oluşturulmuştur. Kayseri ili evreninden tesadüfi örneklem dikkate alınarak örneklem grubu belirlenmiştir. Melikgazi, Kocasinan ve Talas merkez ilçelerinde yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Sahadan elde edilen verilere SPSS 26 programında açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

Tezin ilk bölümünde çalışma konusuna yüzeysel ve genel biçimde giriş yapılmıştır. İkinci bölümde yöntem ve yaklaşımlara yer verilmiştir. Araştırmanın konusu, amacı, önemi, sınırlılığı ve yöntemi tüm yönleriyle açıklanmıştır. Yöntem ve yaklaşımlarda kullanılan araçlara, çalışmanın evren ve örneklemine, kullanılan ölçeğin içeriğine, analizin nasıl yapıldığına ve ön analiz sonuçlarına ait bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde kavramsal ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Önce muhafazakârlık kavramının tanımı, tarihi süreci, türleri ve kapsamına yönelik açılım yapılmıştır. Sonra Türk modernleşmesi ve Türk muhafazakârlığı Avrupa modernleşmesinin temel kavramlarıyla birlikte tartışılmış ve aralarındaki nedensellik bağı, eleştiriler, benzer ve farklı yönler literatür çalışmalarından örneklerle ele alınmıştır. Teorik çerçevenin son kısmında aile, barındırdığı değerler ve kuşaklar muhafazakârlıkla ilişkilendirilmiş ve Kayseri özelinde konuya yaklaşılmıştır. Tezin son bölümünde bulgular, değerlendirme ve sonuç yer almıştır. Analiz sonuçları, tablolarla birlikte ortaya konulmuş ve literatürde yer alan bazı çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Sonuç başlığında ise bulguların ana hatları belirtilerek genel bir değerlendirme yapılmış ve öneriler sunulmuştur.

İlk başlanılan zamandan sonlandığı güne kadar bu araştırmaya birçok kişi katkı sunmuştur. Bu isimlerin en başında ders döneminde akademik danışmanım olan ve

tezde de birlikte çalıştığımız Sayın Doç. Dr. Şahin DOĞAN gelmektedir. Alana dair tüm birikim ve tecrübelerini aktararak tezin ortaya çıkmasının en önemli mimarı olduğu ve akademik gelişimimde yolumu aydınlattığı için kıymetli hocama teşekkürü borç bilirim. Yine, kıymetli vakitlerini ayırıp tezi okudukları ve savunma jürisinde yer alarak tezi değerlendirdikleri için Sayın Prof. Dr. Tevfik ERDEM ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hakkı KALAYCI'ya çok teşekkür ederim. Ayrıca, tez konusunun Siyaset Bilimi alanına giren kısımlarında düşüncelerinden istifade ettiğim Sayın Doç. Dr. Mehmet İnanç ÖZEKMEKÇİ'ye çok teşekkür ederim.

Araştırmanın alan çalışması bölümünde veri toplama formunu dolduran tüm katılımcılara ve anket çalışmasına katkı sunan arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Tezin tüm aşamalarında maddi ve manevi hiçbir yardımı esirgemeyen sınıf arkadaşlarıma ve aileme, özellikle de oğlum, ablam, kız kardeşim ve enişteme çok teşekkür ederim.

Bu tez çalışması BABAMA ithafımdır.

Çalışmanın tüm eksiklikleri bana aittir.

25/07/2023

Fatma SARAÇOĞLU

ÖZET

Tezin Başlığı : MUHAFAZAKÂR AİLE DEĞERLERİNE YÖNELİK
TUTUMLARDA KUŞAKLAR ARASI FARKLILAŞMA
DÜZEYİ (KAYSERİ ÖRNEĞİ)
Tezin Yazarı : Fatma SARAÇOĞLU
Danışman : Doçent Doktor Şahin DOĞAN
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Türü : Yüksek lisans
Kabul Tarihi : 25/07/2023

Bu tez çalışmasında, aile değerlerine yönelik modernleşme ya da muhafaza etme tutumları kuşak farklılığı ve Kayseri örneği üzerinden ele alınmıştır. Araştırmada yöntem olarak nicel yaklaşım tercih edilmiş ve alan çalışması kapsamında 2022 yılının Haziran ve Aralık aylarında Melikgazi, Kocasinan ve Talas ilçelerinde, 18 yaş ve üzeri 450 katılımcıya yüz yüze anket uygulanmıştır. Saha çalışmasında elde edilen verilere SPSS 26 programında açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda cevapların dört faktöre dağıldığı görülmüştür. Bu faktörler *ailenin önemi*, *evlilik öncesi görüşme*, *aile değerleri* ve *aile değerlerini sorgulama* olarak isimlendirilmiştir. Dört faktör toplam varyansın %69,372'sini açıklamaktadır. Yapılan test sonucunda "Cronbach Alpha" güvenilirlik katsayısı 0,91 olarak bulunmuştur. Çoklu regresyon analizi sonucuna göre *ailenin önemi* tutumunda yaş, medeni durum, meslek ve aylık kazancın etkisi vardır. *Evlilik öncesi görüşme* tutumunda medeni durum, meslek ve aylık kazancın etkisi vardır. *Aile değerleri* tutumunda medeni durum ve mesleğin etkisi vardır. *Aile değerlerini sorgulama* tutumunda ise medeni durumun etkisi vardır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, Aile Değerleri, Türk Modernleşmesi, Türk Muhafazakârlığı, Kuşak Farklılığı

ABSTRACT

ThesisTitle : THE LEVEL OF INTERGENERATIONAL DIFFERENTIATION
IN ATTITUDES TOWARDS CONSERVATIVE FAMILY VALUES
(THE CASE OF KAYSERİ)
Author : Fatma SARAÇOĞLU
Supervisor : Associate Professor Dr. Şahin DOĞAN
Department : Sociology
ThesisType : Master's Thesis
Date : 25/07/2023

In this thesis study, the attitudes of modernization or preservation towards family values are discussed through the generational difference and the Kayseri example. June December 2022, a quantitative approach was preferred as the method of the research and a face-to-face survey was conducted to 450 participants aged 18 and over in Melikgazi, Kocasinan and Talas districts within the scope of the field study. Exploratory factor analysis was performed on the data obtained in the field study in the SPSS 26 program. As a result of the exploratory factor analysis, the responses were found to be distributed into four factors. These factors were named as the importance of family, premarital interview, family values and questioning family values. Four factors explain 69.372% of the total variance. As a result of the test, the “Cronbach Alpha” reliability coefficient was found to be 0.91. According to the results of multiple regression analysis, age, marital status, occupation and monthly income have an effect on the importance of family. Marital status, occupation and monthly income have an effect on premarital interview attitude. Marital status and profession have an effect on family values. On the other hand, marital status has an effect on the attitude of questioning family values.

Keywords: Conservatism, Family Values, Modernization of Turkish, Conservatism in Turkish, Generational Difference

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ANOVA	Analysis Of Variance
ASAGEM	Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Haz.	Hazırlayan
KMO	Kaiser-Mayer-Olkin örnekleme yeterlilik testi
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	ve benzeri
TL	Türk Lirası
SPSS	Statistical Package For The Social Sciences

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.6. 1: KMO ve Bartlett's Testi Değerleri.....	8
Tablo 2.6. 2: Ölçek maddelerinin güvenirliğinin test edilmesi.....	9
Tablo 2.6. 3: Faktör analizi ile alt boyutların belirlenmesi	9
Tablo 2.6. 4: Faktör analizi ile maddelerin uygunluk tablosu	10
Tablo 4.1. 1: Cinsiyet.....	63
Tablo 4.1. 2: Yaş	63
Tablo 4.1. 3: Medeni durum.....	64
Tablo 4.1. 4: Meslek.....	64
Tablo 4.1. 5: Eğitim durumu	65
Tablo 4.1. 6: Aylık kazanç	65
Tablo 4.1. 7: Yaşadığı ilçe	65
Tablo 4.2. 1: Cinsiyete göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması	66
Tablo 4.2. 2: Cinsiyete göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması	66
Tablo 4.2. 3: Cinsiyete göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması	66
Tablo 4.2. 4: Cinsiyete göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması	67
Tablo 4.2. 5: Yaşa göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması.....	67
Tablo 4.2. 6: Yaşa göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması	67
Tablo 4.2. 7: Yaşa göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması	68
Tablo 4.2. 8: Yaşa göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması.....	69
Tablo 4.2. 9: Eğitim durumuna göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması	70
Tablo 4.2. 10: Eğitim durumuna göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması	70
Tablo 4.2. 11: Eğitim durumuna göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması	71
Tablo 4.2. 12: Eğitim durumuna göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması	72
Tablo 4.2. 13: Aylık kazanca göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması	72

Tablo 4.2. 14: Aylık kazanca göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması	72
Tablo 4.2. 15: Aylık kazanca göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması	73
Tablo 4.2. 16: Aylık kazanca göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması	74
Tablo 4.2. 17: Mesleğe göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması	74
Tablo 4.2. 18: Mesleğe göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması....	75
Tablo 4.2. 19: Mesleğe göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması	76
Tablo 4.2. 20: Mesleğe göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması	77
Tablo 4.2. 21: Medeni duruma göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması	78
Tablo 4.2. 22: Medeni duruma göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması	78
Tablo 4.2. 23: Medeni duruma göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması	79
Tablo 4.2. 24: Medeni duruma göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması	79
Tablo 4.2. 25: Yaşanılan ilçeye göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması	80
Tablo 4.2. 26: Yaşanılan ilçeye göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması	81
Tablo 4.2. 27: Yaşanılan ilçeye göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması	81
Tablo 4.2. 28: Yaşanılan ilçeye göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması	82
Tablo 4.3. 1: Ailenin önemi regresyon analizi	82
Tablo 4.3. 2: Evlilik öncesi görüşme regresyon analizi	84
Tablo 4.3. 3: Aile değerleri regresyon analizi	86
Tablo 4.3. 4: Aile değerlerini sorgulama regresyon analizi	88

1. GİRİŞ

Aile ve yüklendiği değerler toplumsal yapının en önemli ve kadim bileşenlerindendir. Aile, toplumsal yapıya etkisi ve ondan etkilenen yönleriyle geçmişten günümüze kadar üzerinde çokça düşünülen, konuşulan ve tartışılan konulardan olmuştur. Başat konumu ve yüklendiği misyon nedeniyle aile kurumu ve barındırdığı değerler öne çıkarılmış, kuşaktan kuşağa aktarılması, muhafaza edilmesi ve kurumsal yapısının sürdürülmesi için çaba gösterilmiştir (Marshall, 2020, ss. 7-9). Fakat on yedinci yüzyılda Batı Avrupa merkezli modernite anlayışının öne çıkardığı bireyci, akılcı, seküler hayat tarzı yaygınlaşmış ve geleneksel toplum yapısı modern topluma dönüşmüştür. Modernlik ve modern toplumun oluşma aşamalarında Avrupa’da yaşanan Sanayi Devrimi, kapitalist ekonomik modelin doğuşu, Aydınlanma felsefesi ve Fransız Devrimi önemli rol oynamıştır. Madalyonun diğer yüzünde ise Fransız Devrimi’nin ve modernitenin getirilerine tepki olarak doğan muhafazakâr düşünce ve tutumlar yer almıştır. Muhafazakâr lügat özellikle tarih, gelenek, kültür ve toplumsal kurumların önemine vurgu yapmış, aile, topluluk, din ve değerlere yönelik koruma refleksi oluşturmuş, yapay devrimlere ve yıkıcı toplumsal hareketlere mesafeli yaklaşmış ve geçmişin deneyimlerinden faydalanmayı ilke edinmiştir (Nisbet, 2019, ss. 125-132). Muhafazakârlığın bu temel kalıplarıyla aileye, değerlere ve kuşaklara özel bir anlam yüklenmiş ve genel bir tutum geliştirilmiştir. Ailenin ve değerlerin en büyük savunucuları ve koruyucuları bu tutumlardan beslenmiştir (Akin, 2021, ss. 196-197). Tarihsel süreçte modernleşme ve muhafaza etme çabaları arasında oluşan diyalektik yapı aynı zamanda aralarında kopmaz bir bağ ortaya çıkarmıştır. Aile kurumu kurulan bu gerilimli ilişki biçiminden etkilenenler arasında ilk sıralarda yerini almıştır.

Türkiye’de modernleşme serüveninin toplumsal yapıyı değiştirme çabasında ve bu çabanın muhafazakâr yönelimlerdeki karşılığında aile kurumu ve yüklendiği misyon temel belirleyicilerden olmuştur. Aile, sosyalleşmenin ilk basamağında yer alması ve toplumsal yapıdaki başat konumu nedeniyle hem değişim hem de koruma reflekslerinde öne çıkarılmıştır. Türkiye modernleşme hareketlerinde ailenin işlevi dikkate alınarak “değişim ailede başlar” genel kalıbıyla politikalar belirlenmiş ve uygulanmaya çalışılmıştır (Aytaç, 2015, s. 122; Doğan, 2009, ss. 201-206). Tarih,

gelenek, kültür ve aile değerlerini korumak isteyen muhafazakâr hareketler ise aile kurumuna sahip çıkararak değişimlere direnç göstermişlerdir (Akın, 2021, s. 197).

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Konusu

Aile, toplumsal konumu ve yüklendiği misyon açısından toplumların yapısında ve kültüründe çok önemli bir yer tutar. Tarihsel süreçte gelenek ve kültürün de etkisiyle aile, kendine özgü değerler üretmiş ve bu değerler kuşaklar aracılığıyla sonraki nesillere ulaştırılmıştır (Doğan, 2009, ss. 201-206). Bu değer aktarımı her kuşakta aynı şekilde olmamış, bir önceki nesilden alınan değerler bir sonraki kuşağa aktarılırken farklılaşmıştır. Her kuşak yaşadığı dönemin koşullarından etkilenecek bazı değerleri aldığı şekliyle korumuş, bazı değerlere yenilerini eklemiş ve bazı değerleri de sürdürmeyi bırakmıştır. Kuşak farklılığı olarak tanımlanan değerlerin sürdürme, ekleme ve çıkarma yapılarak aktarılması döngüsü günümüzde artık farklı bir boyut kazanmıştır (Gözcü, 2008, s. 35). Geleneksel hayat tarzı, modern toplum olarak nitelendirilen ve birçok yönden köklü yapısal dönüşümleri içeren yeni bir hayat tarzına evrilmiştir. Bu dönüşümle toplumsal yapılarda önemli değişimler yaşanmıştır. Modernliğin bireyci ve seküler bir hayat tarzı ortaya çıkarmasının aile değerlerinin önemine, yaşatılmasına ve sonraki nesillere aktarılmasına yönelik tutumlarda farklılaşmaya neden olduğu söylenmektedir. Kuşaklar arasında tarihin her döneminde farklar olduğunu fakat günümüzde bu farklılaşmanın niteliğinin ve boyutunun arttığı hem akademik çalışmalarda hem de günlük hayat iletişimlerinde dillendirilmektedir (Tezcan, 2016, s. 35). Bu çalışmada, bilimsel yayınlarda ve gündelik hayatta önemli bir problem olarak nitelendirilen aile değerlerinin kuşaklar arasındaki tutum farklılık düzeyleri konusu ele alınmıştır. Çalışma konusu “muhafazakârlık” kavramıyla birlikte değerlendirilip Kayseri evreni üzerinden araştırılmıştır. Muhafazakârlık kavramının araştırma konusu olarak seçilmesinin nedeni, aileye ve değerlerin nesiller aracılığıyla aktarılmasına önem vermesi ve bu yönde tutum geliştirilmesinde etkin rol oynamasıdır.

2.2. Araştırmanın Amacı

Türkiye gündeminde kuşaklar arasında tarihin her döneminde var olan farklılaşma düzeyinin günümüzde artık farklı bir boyutta olduğu söylemleri yer almıştır. Ailenin öneminin ve taşıdığı değerler açısından anlamının özellikle genç kuşaklar arasında azalmaya başladığı kanısı oluşmuştur. Bu kanı, köşe yazılarında ve haberlerde de yer almıştır. Hatta gündelik hayat söylemlerinde “aile elden gidiyor”, “gençlik elden gidiyor” şeklinde serzenişlerle sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu tez çalışmasında bu kanının gerçekliğini bilimsel yöntemler kullanarak belirlemeye çalışmak hedeflenmiştir. Kuşaklar arasında aileye yönelik genel kabullerde muhafazakâr unsurlar mı öne çıkmaktadır yoksa değişim talepleri mi vardır? Çalışmanın sonucunda bu soruların cevabını bulmak amaçlanmıştır.

2.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde aileye önem verme, yüklendiği değerleri yaşatma ve gelecek nesillere aktarma misyonunda ve algısında geçmişe nazaran farklılığın olması ve bu durumun topluma ne ölçüde yansıdığının belirlenmesi, sosyolojik bakış açısıyla irdelenmesi gereken önemli bir konudur (Nacak, 2019, s. 25). Bu konuyla ilgili olarak yapılan literatür taramasında muhafazakârlığın, muhafazakâr aile değerlerinin, kuşaklar arasındaki değer farklılığının ve değer eksenli tutum düzeylerinin birbirinden ayrı başlıklar halinde çalışıldığı görülmüştür. Fakat bu konuların tek bir başlık altında toplanarak araştırılmadığı gözlenmiştir.

ASAGEM’in “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması” aileye yönelik yapılan literatürdeki en kapsamlı çalışmalardandır. Bu çalışmada değerler ve aile, akrabalık ilişkileri, çocuğun değeri, cinsel ahlak, evliliğe bakış, duygusal bağ, geleneksel değerler, kadın rolü, karar alma, ekonomi ve şiddet başlıklarıyla aile değerleri incelenmiştir (2010). Yine ASAGEM’in “Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler” çalışmasında Türkiye’de aile yapısının değişimi, akrabalık ve komşuluk ilişkileri, yaşlı nüfus, evlilik, doğurganlık, boşanma, aile içi ilişkiler, toplumsal cinsiyet ve sosyal faaliyetler başlıklarıyla Türkiye’nin genel aile yapısını tespit etme ve çözüm önerileri sunma amaçlanmıştır (2014). Doğan, yaptığı araştırmalarda aile,

muhafazakârlık, dindarlık, kadın ve boşanma konularına yönelmiştir. Muhafazakâr tutumların aile, din, kadın ve değerlerle ilişkisini sorgulamıştır. Türkiye geneli ve Çankırı örneği üzerinden alan çalışmaları yapmış ve muhafazakâr tutumların temel yönelimlerini ortaya çıkarmıştır (2015, 2016a, 2016b). Kara, yaptığı tez çalışmasında nitel yaklaşım deseni kullanarak Balıkesir örneği üzerinden kuşaklar ve muhafazakârlık konusuna yaklaşmıştır. Muhafazakâr eğilimleri olan ailelerin çocuklarıyla arasında hayat tarzı, değerler ve sosyal sermaye açısından farklılıkları ve benzerlikleri tespit etmeye çalışmıştır (2016). Yine, Arıkan ve Şekercioğlu, bir çalışmalarında seçmenlerin siyasal tercihleri, muhafazakârlık ve kuşak farklılığını konu edinmişlerdir. Üç ayrı, Dünya Değerler Araştırmasını baz alarak Türkiye’de sağ siyasal yönelimlerdeki kuşak farklılığını araştırmışlardır (2014). Morsümbül, değerleri toplumsal normlar olarak kabul ederek, Ankara örneği üzerinden nitel yaklaşımla bir tez çalışması yapmıştır. İnanç, din ve sosyo-demografik özellikleri dikkate alarak kuşaklardaki değer değişiminin düzeyini belirlemeye çalışmıştır. (2014).

Türkiye’de muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumların konu edildiği çalışmalarda göze çarpan önemli noktalardan birisi de saha araştırmalarıyla desteklenme açısından zengin olmamasıdır. Yine ayrı ayrı konular halinde ortaya çıkan bu çalışmalarda, genel olarak siyasal muhafazakârlık açısından konuya yaklaşılmış ve teorik düzeyde ürünler ortaya çıkarılmıştır. Tezin konusu ve yöntemi yukarıda verilen bilgilerin ışığında belirlenmiştir. Daha önce yapılan araştırmalarda muhafazakârlık ve aile değerleri ilişkisinin tespit edilmesi dikkate alınarak, konuya kuşak farklılığı boyutundan yaklaşılmıştır. Böylece literatüre özgün katkı sunmak amaçlanmıştır. Bu araştırmada elde edilen sonuçların Türkiye’nin toplumsal yapısı, aile, din, değer, kültür ve kuşak sosyolojisine yönelik çalışma yapacak araştırmacılar için yararlı olacağına inanılmaktadır.

2.4. Araştırmanın Sınırlılığı

Tez konusu, Kayseri evreni üzerinden sınırlandırılmıştır. Örneklem grubu Melikgazi, Kocasinan ve Talas ilçeleri kapsamında belirlenmiştir. Tesadüfi örneklem uygulamasıyla 2022 yılının Haziran ve Aralık ayları arasında alan çalışması

gerçekleşmiştir. Kayseri merkez ilçelerde ikamet eden 18 yaş ve üstü 450 gönüllü katılımcı anket formunu doldurmuştur.

2.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu tez çalışmasının temel yöntemi nicel yaklaşımla muhafazakâr tutum düzeylerini saptamaktır. Araştırma için bazı nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılarak “Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar” ölçeği oluşturulmuş ve sorular nicel anket formuna aktarılmıştır. Anket formunu uygulamak için araştırmanın evreni olan Kayseri ilinden tesadüfi örneklem seçimi yapılmıştır. Talas, Melikgazi ve Kocasinan merkez ilçelerinin tüm mahalleleri tespit edilip, her mahallenin nüfus yoğunluğu dikkate alınarak örneklem sayısı belirlenmiştir. Soru cetveli 2022 yılının Haziran ve Aralık aylarında Talas, Melikgazi ve Kocasinan ilçelerinden rastgele seçilen hane ve işyerlerinden 450 gönüllü katılımcıya yüz yüze biçimde uygulanmıştır. Alan çalışmasında elde edilen verilere SPSS 26 programında açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır.

2.5.1. Araştırmanın Problemi

Bu tez çalışması, aile ve aktardığı değerlerin muhafaza edilmesinde kuşaklar arasında farklılıkların varlığını ve düzeyini tespit etmeyi amaçlamıştır. Konuyla ilgili olarak aşağıdaki soruların yanıtlarına ulaşmak hedeflenmiştir.

- 1-Ailenin önemine yönelik tutumlarda kuşaklar arasında farklılık var mıdır?
- 2-Ailenin önemine yönelik tutumlarda kuşak farklılığı varsa, hangi düzeydedir?
- 3-Aile değerlerine yönelik tutumlarda kuşak farklılığı var mıdır?
- 4- Aile değerlerine yönelik tutumlarda kuşak farklılığı varsa, hangi düzeydedir?
- 5-Evlilik öncesi görüşme ve nikahsız birlikte yaşama tutumlarında kuşak farklılığı var mıdır?
- 6-Evlilik öncesi görüşme ve nikahsız birlikte yaşama tutumlarında kuşak farklılığı varsa, hangi düzeydedir?
- 7-Aile değerlerine yönelik sorgulama tutumlarında kuşak farklılığı var mıdır?

8-Aile değerlerine yönelik sorgulama tutumlarında kuşak farklılığı varsa, hangi düzeydedir?

2.5.1. Araştırmanın Hipotezleri

Literatürde yer alan çalışmalardan ve ölçek oluşturma amacıyla yapılan odak grup görüşmeleri ve mülakatlardan elde edilen bilgiler ışığında aşağıda yer alan araştırma hipotezleri geliştirilmiştir.

1-Cinsiyet faktörünün muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde etkisi vardır.

2-Yaş faktörünün muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde etkisi vardır.

3-Meslek faktörünün muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde etkisi vardır.

4-Medeni durum faktörünün muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde etkisi vardır.

5-Eğitim düzeyi faktörünün muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde etkisi vardır.

6-Aylık kazanç faktörünün muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde etkisi vardır.

7-Yaşanılan ilçe faktörünün muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde etkisi vardır.

2.6. Veri Toplama Araçları

Araştırmada öncelikle veri toplama aracı yani ölçek oluşturmak için odak grup görüşmesi ve mülakatlar yapılmış ve ön verilere ulaşılmıştır. Ön verilerden yararlanılarak Doç. Dr. Şahin DOĞAN ve Fatma SARAÇOĞLU tarafından “Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar” ölçeği oluşturulmuştur. Veri toplama formu çevrimiçi ortamda Kayseri ve Türkiye geneli iki ayrı pilot çalışmayla test edilmiştir. Ön çalışma verileri dikkate alınarak araştırma ölçeğine son şekli verilmiştir. Ölçek nicel yaklaşım anket formuna aktarılmıştır. Pilot çalışma sonuçlarıyla tekrar gözden geçirilen veri toplama formuyla saha çalışması yapılmıştır.

2.6.1. Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar Ölçeği

Araştırma ölçeğinde nicel yaklaşım temel alınmıştır. Fakat araştırma ölçeğini oluşturmak ve geliştirmek için nitel yaklaşımın bazı veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Yüz yüze ortamda, yarı yapılandırılmış mülakat ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, araştırma evrenine uygun olacak biçimde seçilmiştir. Odak grup görüşmelerinde yaş durumu dikkate alınarak iki ayrı grup oluşturulmuştur. Yaşları 18-35 arası olan 10 kişilik ilk gruba aile ve değerler hakkında sorular yöneltilmiş ve sohbet tarzında ilerlenmiştir. Aynı yaklaşımla 35-55 yaş aralığında 7 kişilik ikinci odak grup görüşmesi tamamlanmıştır. Görüşmelerde katılımcılar izin vermediği için ses kaydı alınamamıştır. Grup görüşmelerinden sonra 47 kişiyle yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle görüşme yapılmıştır. Mülakatlarda katılımcı profillerinin yaş, eğitim ve gelir durumu açısından çeşitlilik göstermesine gayret edilmiştir. Nitel yaklaşım çalışma bulguları değerlendirilmiş, uzman görüşleri alınmış ve araştırma ölçeği oluşturulmuştur. “Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar” ölçeğinin ilk bölümünde demografik bilgilere ait 7 adet soru yer almıştır. İkinci bölümde ise tutumların ölçüldüğü toplam 34 soru bulunmaktadır. Ölçeğin soruları nitel yaklaşım desenleriyle alınan bilgilerden çıkarılan dört temaya (ailenin önemi, evlilik öncesi görüşme, aile değerleri, aile değerlerini sorgulama) uygun biçimde oluşturulmuştur. Veri toplama formunun soruları Likert tipi beş seçenекle hazırlanmıştır. “Kesinlikle katılıyorum” seçeneği beş, “katılıyorum” seçeneği dört, “kararsızım” seçeneği üç, “katılmıyorum” seçeneği iki ve “kesinlikle katılmıyorum” seçeneği bir puan olarak değerlendirilmiştir. 450 katılımcının yanıtladığı veri toplama formu SPSS 26 programında işlenmiş ve açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ölçeğin 4 temasının faktör olarak çalışıldığı belirlenmiştir. Ölçeğin 2, 3, 4, 5, 6 ve 7. soruları “ailenin önemi” faktörünü, 9, 10, 11, 12 ve 13. soruları “evlilik öncesi görüşme” faktörünü, 14,15, 16, 17 ve 25. soruları “aile değerleri” faktörünü ve 30, 31 ve 33. soruların “aile değerlerini sorgulama” faktörünü istatistik analiz değerlerine uygun biçimde karşıladığı görülmüştür.

Tablo 2.6. 1: KMO ve Bartlett's testi değerleri

KMO and Bartlett's Test	
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	0,938

Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square of df	5415,974 171
	Sig.	0,0001

Yapılan analiz sonucunda KMO ve Barlett test sonucu istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. ($p < 0,001$). KMO katsayısı 0,938 bulunmuştur. KMO katsayısının 1 değerine yakın olması ve test sonucunun anlamlı çıkması kullanılan verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.6. 2: Ölçek maddelerinin güvenirliğinin test edilmesi

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
0,921	0,925	Ailenin önemi - 6
0,910	0,911	Evlilik öncesi görüşme - 5
0,830	0,840	Aile değerleri - 5
0,672	0,681	Aile değerlerini sorgulama - 3
0,916	0,921	Ölçek - 19

Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar Ölçeği maddelerinin Cronbach's Alpha uygulaması analiz sonucunda 19 maddenin güvenirlik katsayısı 0.916 bulunmuştur

Tablo 2.6. 3: Faktör analizi ile alt boyutların belirlenmesi

Component	Toplam Variance Explained								
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Toplam	% of Variance	Cumulative %	Toplam	% of Variance	Cumulative %	Toplam	% of Variance	Cumulative %
1	8,710	45,841	45,841	8,710	45,841	45,841	4,234	22,286	22,286
2	2,030	10,683	56,523	2,030	10,683	56,523	3,864	20,337	42,623
3	1,268	6,672	63,195	1,268	6,672	63,195	3,188	16,778	59,401
4	1,174	6,177	69,372	1,174	6,177	69,372	1,895	9,972	69,372
5	,804	4,229	73,601						
6	,642	3,379	76,981						
7	,557	2,933	79,914						
8	,481	2,533	82,447						
9	,429	2,258	84,704						
10	,422	2,221	86,925						
11	,408	2,146	89,072						
12	,364	1,917	90,989						
13	,298	1,571	92,559						
14	,282	1,484	94,043						

15	,260	1,369	95,412						
16	,245	1,289	96,701						
17	,226	1,191	97,892						
18	,210	1,106	98,998						
19	,190	1,002	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Yapılan analiz sonucunda araştırma ölçeğinin alt gruplarından “ailenin önemi” maddelerinin güvenirlik katsayısı 0,925, “evlilik öncesi görüşme” maddelerinin güvenirlik katsayısı 0,910, “aile değerleri” maddelerinin güvenirlik katsayısı 0,830 ve “aile değerlerini sorgulama” maddelerinin güvenirlik katsayısı ise 0,672’dir. Katsayının 0,60 üzeri olması ölçek maddelerinin ve alt boyut maddelerinin güvenilir ve kendi içerisinde tutarlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.6. 4: Faktör analizi ile maddelerin uygunluk tablosu

	Component			
	1	2	3	4
2. Ailenin yıkılması toplumun yıkılması demektir.	,769			
3. Aile olmazsa hiçbir şey düzenli olmaz, her şey onunla başlıyor.	,793			
4. Bir toplumun yaşanılabilir olmasında aile kurumu en başta gelir.	,757			
5. Aile hem kişinin kendini mutlu hissettiği en güzel okul hem de toplumu, insanlığı geliştiren en önemli kurumdur.	,734			
6. Toplumların iyi olması için önce ailenin iyi olması gerekir.	,758			
7. Bence aile her zaman olması gereken bir kurum.	,706			
9. Evlenmeden önce görüşme, buluşma olmalı ama dini kurallar dikkate alınmalıdır.	,755			
10. Evlenmeden önce gelin ve damat adayının birlikte aynı evde yaşaması doğru değildir.	,830			
11. Evlilik öncesi flörtün (görüşme, buluşma)sınırları çizilmeli, kültürümüze ve geleneğimize uygun şekilde davranılmalıdır.	,778			
12. Bir kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır.	,824			
13. Evliyken ilişkiye yüklenen anlam ve sorumluluk, nikahsız birlikte yaşamanın anlamı ve sorumluluğuyla aynı değildir. Bu yüzden, nikahsız yaşayarak kişilerin birbirini daha iyi tanıyacağı düşüncesine katılmıyorum.	,733			
14. Bizim ailede saygı hâkim, herkes birbirine nasıl davranması gerektiğini bilir.			,829	
15. Bizim ailemizde değerler çok önemlidir.			,682	
16. Bizde aile değerleri ahlaklı, vicdanlı ve merhametli insan olma şeklinde veriliyor.			,667	

17. Bizim ailemizde kız-erkek çocuk ayrımı yoktur, sevgi de sorumluluk da eşit verilir.		,628	
25. Bence aile değerleri kutsaldır.		,614	
30. Bence aile değerlerinden bazılarının içi boşalmış, günümüze uymuyor, bunlar ayıklanmalı.			,817
31. Bence değerler mantık süzgecinden geçirilmeli, akla, mantığa uyanlar sürdürülmelidir.			,811
33. Değerlerin benim için genel kabulü önemli değil; değerler benim aklıma mantığıma uymalı.			,691

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 5 iterations.

Ailenin önemi: Tablo 2.6.5'te belirtilen ilk 6 madde ailenin önemi alt boyutunda incelenmiştir. Bu alt boyutta katılımcıların aile kavramına verdikleri önem algısı test edilmiştir. Ailenin misyonu, işlevi, kurumsal boyutu ve hem birey hem de toplum açısından değerine yönelik sorularla muhafazakâr tutumlar belirlenmeye çalışılmıştır. Muhafazakârlıkta aile toplumsal düzenin sağlanması için zaruri ve en başta gelen kurumdur. Muhafazakârlıkta aileye sadece toplumsal düzenin sağlanmasındaki başat konumu için kıymet verilmez. Aile onlar için toplumsal normların içselleştirilmesi ve değer aktarımındaki rolüyle ve birey-toplum arasındaki bağın güvenli kurulmasındaki işleviyle toplumun en küçük ve en önemli birimidir (Doğan, 2015; Nisbet, 2019, s. 122).

Evlilik öncesi görüşme: Tablo 2.6.5'te belirtilen ikinci 5 madde evlilik öncesi görüşme alt boyutunda incelenmiştir. Bu alt boyutta muhafazakâr literatürde ve davranışlarda önemli bir yeri olan evlilik öncesi görüşmelerde genel tutumlar test edilmiştir. Katılımcıların evlilik öncesi flört, nikahsız birlikte yaşama ve bekaret algılarına yönelik sorularla muhafazakâr tutumlar belirlenmeye çalışılmıştır.

ASAGEM'in yaptığı aile değerleri araştırmasında evlilik öncesi görüşme ve evlilik öncesi cinsel birliktelik sorularında farklı sonuçlar çıkmıştır. Evlilik öncesi flört sorusuna verilen cevaplarda bölünmüşlük yaşanmıştır. Katılımcıların %40,8'i flörtü onaylarken, %42,3'ü onaylamamıştır. Fakat evlilik öncesi cinsel birlikteliğe katılmayanların oranı %82,2'dir. Aynı çalışmada evlenmeden de çocuk sahibi olunabilir ifadesine katılımcıların %82,4'ü olumsuz cevap vermiştir. Nikahsız birlikte yaşanabilir ifadesine ise katılımcıların %79,7'lik kısmı katılmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlar dikkate alındığında Türkiye toplumunda evlilik öncesi cinsellik, evlenmeden

çocuk sahibi olma ve aynı evde birlikte yaşama konularında güçlü bir muhafazakâr eğilimin olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat aynı çalışmanın evlilik öncesi görüşme sonuçlarında bu tutumların zayıfladığı görülmüştür. Yine bu çalışmada aynı konularda cinsiyetler üzerinden sorulan sorulara verilen cevaplarda farklılıklar oluşmuştur. Kızların evlilik öncesi cinsel birlikteliğini onaylamayanların oranı %77,2 olurken, erkeklerin evlilik öncesi cinsel birlikteliğini onaylamayanların oranı %46,1'dir. Bu sonuç, ataerkil aile değerleri açısından önemlidir (2010).

Yukarıda verilen araştırma sonuçları Türkiye'de geleneksel evlilik öncesi görüşme tutum ve davranışlarında bazı kırılmaların yaşandığını göstermiştir. Bu yüzden bu çalışmada evlilik öncesi görüşme alt boyut faktör olarak yer almıştır.

Aile değerleri: Tablo 2.6.5'te belirtilen üçüncü 5 madde aile değerleri alt boyutunda incelenmiştir. Bu alt boyutta katılımcıların muhafazakâr aile değerlerinde genel tutumları test edilmiştir. Aile değerlerinin kutsallığı, aile içi davranışlar, genel değerlerin kuşaklara aktarılması ve ailede cinsiyet rollerine dair sorularla katılımcıların genel aile yapısı ve bu yapıdaki muhafazakâr tutumlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de aile değerleri genel başlığı altında nicel yaklaşımla yapılan çalışmalarda ölçek alt faktörleri farklılaşmıştır. ASAGEM'in araştırmasında konuya geleneksel değerler, geleneksel kadın-erkek ilişkileri (sadakat, cinsellik), aile içi roller, din, ataerkil aile yapısı, kadının çalışması ve gençlerin bağımsızlığı alt faktör boyutlarıyla yaklaşılmıştır (2010). Doğan'ın yaptığı çalışmalarda ise dindarlık-muhafazakâr aile değerleri, muhafazakârlık-aile-kadın ve boşanma nedenleri konularına yer verilmiştir (2015; 2016a; 2017b).

Bu çalışmada aile değerleri alt faktöründe kuşakların aile değerlerine genel olarak nasıl baktığı öncelenmiştir. Veri toplama formunda aile değerlerinin bireylerin dünyasındaki anlamı ve yeri, değerlerin ailelerde nasıl uygulandığı ve aile değerlerinin yaşatılması ve aktarılması temaları yer almış ve bu temalara uygun genel tutum soruları sorulmuştur.

Aile değerlerini sorgulama: Tablo 2.6.5'te belirtilen son 3 madde aile değerlerini sorgulama alt boyutunda incelenmiştir. Bu alt boyutta aile değerlerini sorgulamanın düzeyi test edilmiştir. Aileye ve barındırdığı değerlere yönelik sorgulama ve yeniden

düzenleme isteğinin varlığı ve kapsamı saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın ve ölçeğin temel problemi bu alt boyut sorularıyla ölçülmüştür. Modernleşme ve muhafaza etme geriliminin aile değerlerine hangi düzeyde yansıdığı belirlenmek istenmiştir.

Literatürde aile, değerler ve kuşak farklılığında değişim, dönüşüm ve sorgulamaya yönelik çalışmalarda genellikle nitel yaklaşım desenleri tercih edilmiştir. Nicel yaklaşımın yöntem olarak seçildiği araştırmalar az sayıdadır. Yılmaz, nicel yaklaşımla gerçekleştirdiği doktora tez çalışmasında Türk ailesindeki dönüşümü din olgusuyla birlikte ele almıştır. Araştırmasının sonucunda Türkiye’de ailenin sürekliliğinin ön planda olduğunu tespit etmiştir. Ailede değişim ve dönüşümden ziyade gelenek ve din öğelerinin katkısıyla sürekliliğin sağlandığını belirtmiştir. Ayrıca, farklı kurumlar ve sosyal kesimler arasında değişimden en az etkilenenin aile olduğu sonucuna ulaşmıştır (2008). Nitel yaklaşımın tercih edildiği bir çalışmada Kara, Balıkesir örneği üzerinden muhafazakâr hayat tarzı olan ailelerle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Hayat tarzı, sosyal sermaye ve değerler bağlamında ele alınan çalışmada ebeveynler ve gençler arasında muhafazakâr hayat tarzında farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Görüşme yapılan ailelerin muhafazakâr hayat tarzı anlayışlarında çeşitlilik gözlenmiştir. Çalışmada ebeveynlerin kendi hayat tarzı tercihlerini çocuklarına aktaramadıkları ve gençlerin seküler hayat tarzına daha yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır (2016). Morsümbül’ün nicel yaklaşımla, Ankara örneğinden yaptığı doktora tez çalışmasında ise toplumsal değerlerin kuşaklar arasındaki değişimini inanç, dindarlık etkisi bağlamında ve sosyo-demografik faktörlerle incelemiştir. Araştırmada kuşaklar arasında değer değişimi seyrinin yavaş olduğu, cinsiyet ve inanç faktörlerinde temel toplumsal normların farklı olmadığı ama yaş, eğitim, gelir ve dindarlık faktörünün değişimde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (2014).

Yukarıda referans verilen çalışmalarda görüldüğü gibi farklı araştırma tarihi, yaklaşımı ve örneklemiyle yapılan araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu durum aile, değerler ve kuşaklardaki değişimin düzenli olarak bilimsel çalışmalara konu olarak seçilmesinin önemini göstermektedir. Bu yüzden bu çalışmada aile değerlerini sorgulama alt faktör olarak belirlenmiştir.

2.7. Evren ve Örneklem

Bu tez çalışmasının araştırma evreni Kayseri ili olarak belirlenmiştir. Araştırma evreninin seçiminde Kayseri'nin kendine has özelliklerinin çalışma konusuna uygun nitelikler barındırdığı düşüncesi etkili olmuştur. Kayseri ili hem coğrafi konumu ve tarihi hem de siyasi, sosyal ve ekonomik yapısıyla modernlik ve muhafazakârlık açısından önemlidir. Kayseri sadece modernleşmeye ayak uydurmuş düzenli bir şehir görüntüsü vermesi ve kent sakinlerinin ekonomik faaliyetlerin öncelendiği bir zihniyet dünyasına sahip olmasıyla öne çıkmaz. Bunların dışında şehrin sosyal hayatında ve gündelik yaşamında muhafazakâr unsurlar önemli bir yer tutar. Akşit ve diğerlerinin yaptığı bir çalışmada Kayseri'de sosyal yaşamın hem modern hem de muhafazakâr öğeleri birlikte barındırdığı görülmüştür. Onlara göre, Kayseri'de toplumsal hayat genellikle aile ve iş döngüsünde kuruludur. Hafta sonları ve tatil günlerinde aile, akraba ve arkadaşlarla bir araya gelme yaygındır. Buluşmalar genellikle yazın Erciyes Dağı'nın eteklerinde bulunan bağ evlerinde (yazlık), kışın ise şehirdeki evlerde gerçekleşir. Çalışmada, yerli nüfusun aile ve akrabalık bağlarını yaş ve eğitim durumu fark etmeksizin hala koruduğu, topluluk norm ve kurallarına uymanın bireysel karar alma ve davranmanın önüne geçtiği, park, kafe ya da sosyal tesisler gibi kamusal alanlarda buluşup sosyalleşmek yerine evlerde toplanmanın tercih edildiği saptanır. En yaygın sosyal yaşam formu gündelik dilde “oturma” denilen organizasyonlardır. İş, eğlence, aile, akraba, arkadaş buluşmaları, dini toplantılar, mahalle sohbetleri, kadınların altın günleri vb. birçok nedenle oturmalar yapılır. Oturmanın niteliğine göre sadece kadınlar ya da erkekler buluştuğu gibi karma oturulan organizasyonlar da vardır. İş ve sosyal hayatı etkileyen her türlü kararlar bu tip oturmalarla sağlanan bilgiyle alınır. Düğün, bayram, cenaze ve hastalık durumlarında geleneksel ve kültürel normlar titizlikle uygulanır. İçkili eğlence mekanlarının sayısı azdır. Şehrin sadece birkaç noktasında alkol tüketilerek eğlenilir. Yaşam tarzında alkollü eğlenceyi tercih edenler bu ihtiyaçlarını şehre en yakın turistik yerleşim yeri olan Kapadokya'da giderirler. Doğuda birçok şehirde de gözlenen kapı kapı gezerek evlendirmek için oğluna “kız bakma” geleneği burada da sürdürülür. Kayseri sosyal hayatında yer etmiş yukarıda örnekleri verilen muhafazakâr unsurların yanında gelenek-modernleşme geriliminin sonuçlarını da görmek mümkündür. Akşit ve diğerlerinin çalışmasında gelenek-din ve kapitalist normlar arasında sıkışıp kalan iş insanları ve sanayicilerin

dini vecibelerini yerine getirmelerine rağmen faiz konusunda esnek davrandıkları belirtilir. Ekonomik faaliyetlerde kapitalizmin kurallarına uyulduğu, üretimde, tüketimde, sağlık hizmetlerinde, eğitimde ve kentin tasarımında modern kalıpların ağır bastığı görülür (2020, ss. 116-130). Yukarıda verilen bilgilerde de görüldüğü gibi Kayseri muhafazakâr ve modern yönelimlerin bir arada olduğu uygun bir çalışma evrenidir.

Araştırmanın örneklem seçiminde evreni en iyi şekilde temsil edecek uygun teknik belirlenmeye çalışılmıştır. Kayseri'nin demografik ve toplumsal yapısı dikkate alınarak “tesadüfi örneklem” tekniğinde karar kılınmıştır. Kent merkezine bağlı Talas, Melikgazi ve Kocasinan ilçelerinden tesadüfi seçimle veri toplanması uygun bulunmuştur. Araştırmanın amacı muhafazakârlık tutumlarına odaklandığı için kent merkezine bağlı ilçelerde yaşayanlardan diğer ilçelere göre daha heterojen yapıda verinin sağlanacağı düşüncesi öne çıkmıştır.

3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇEREÇEVE

3.1. Muhafazakârlık

3.1.1. Kavram olarak muhafazakârlık

Türkçede “muhafazakâr” sözcüğüyle ifade edilen “conservative” terim olarak çok uzak olmayan bir zaman diliminde sosyal bilimlerin sözcük dağarcığına girer. Fransa’da 1818’de bir gazeteye verilen adla başlayan serüveni 1830’lu yıllarda İngiltere’de kurulan “Conservative Party” ile kamusal alanda tartışma terimine dönüşerek siyasal kimliğe ve duruşa işaret eder. Kavram ilerleyen zamanlarda Batı Almanya, İngiltere ve ABD’de farklı tarihsel koşulların ve toplumsal yapıların etkisiyle yan anlamlar kazanıp çeşitli tanımlamalar ve belirsizlikler yüklenir. Günümüzde ise liberalizm ve sosyalizmle birlikte gündemde kalmaya (inişli çıkışlı) devam eder (Beneton, 2016, ss. 7-9). Muhafazakâr sözcüğü hem akademinin hem siyasetin hem de gündelik hayatın söylemlerinde sıkça kullanılmasına rağmen tanım, kapsam, tip ve tür olarak berrak değildir ve tartışmaya açıktır.

Türkçe Sözlükte muhafaza kelimesi “*koruma, saklama, korumak, saklamak, bir yerde tutmak, olduğu gibi bırakmak, kapatmak*”, muhafazakâr sözcüğü “*tutucu*”, muhafazakârlık ise “*tutuculuk*” olarak yer alır (TDK, 2019, s. 1703). Türkçede kullanıldığı biçimiyle terim (muhafazakârlık) Arapça kökenli hıfz kelimesinden türetilmiştir. Sürekliliğe vurgu yapan yönüyle, tarihi mirası, geleneksel değerleri, kökenleri ve anıları koruma isteği barındırır. Yine geçmişe ait değerlerin kaybolup gitmemesi amacıyla tüm karşı tehditlere tepki oluşturmayı içerir. Ayrıca Türkiye ekseninde genellikle değerler ve kadim kurumların korunması hassasiyeti anlamından/bağlamından koparılarak “*geri kalmamıza neden olan bir siyasi akım ve düşünce biçimi*” şeklinde kullanılır (Doğan, 2015, s. 167; Safi, 2007, ss. 16-17). Muhafazakârlığın sözcük, terim, düşünce biçimi, siyasi, ideolojik ve gündelik hayatta kullanılan anlamı farklılık gösterir.

Sosyal Bilimler Sözlüğü muhafazakârlık için “*Statükoculuk. Mevcut yapıya hayat veren geleneksel değer ve normları koruma taraftarlığı. Hızlı değişimle geleneklerden kopulmasına karşı çıkmak*” şeklinde bir tanımlama yapar (Demir ve Acar, 1993, s.

253). Burada muhafazakârlık geniş kapsamlı ideoloji, siyasi duruş ya da siyasi kimlikten ziyade tutum alma olarak öne çıkar.

Sosyoloji Sözlüğü kavramın Avrupa ve Amerika Birleşik Devletlerindeki siyasi ilkelerle anlamlandırıldığına ve muhafazakârların çoğunluğunun soyut kavramsal/kuramsal bir ideolojik temelden ziyade muhafazakârlığı kısmi bir yenilenme olarak gördüklerine değinir. Ayrıca, modern muhafazakârlık organik ve liberal muhafazakârlık olarak iki akım üzerinden değerlendirir (Marshall, 2020, ss. 512-513). Bu değerlendirmede muhafazakârlığın “*Olduğu gibi muhafaza etmek, korumak*” anlamı dikkate alınır.

Turner’ın editörlüğünü yaptığı Sosyoloji Sözlüğü ise muhafazakârlığın bir ideoloji olmadığını söyleyenler olmasına karşın bir düşünce sistemini belirttiği ve belirli ilkeleri barındırdığı için ideoloji olarak tanımlanabileceğine vurgu yapar. Ayrıca kavramın eşitlikçi olmama, doğal hiyerarşileri savunma, doğal olmayan radikal değişimlere karşı olma, soyut aklı değil de deneyimle oluşan bilgiyi (tecrübe) öncelikle özellikleriyle öne çıktığını belirtir. Ayrıca muhafazakârlıkta aile, devlet, din, gelenek, kültür, tarih ve ulus kavramlarının özel bir yeri olduğundan söz eder (Hoffman, 2020, ss. 639-640). Bu kavramlara ve özelliklere farklı muhafazakârlık tanımlarında da yer verilir.

Büyük Felsefe Sözlüğü kavramı reform ve büyük toplumsal dönüşümler yerine toplumun geleneksel değerlerini öne çıkaran bir siyaset görüşü ve geleneğin oluşturduğu tarihi tecrübeyi önceleyip yavaş ve belirli merhalelerle değişimi savunan bir ideoloji şeklinde açıklar. Ayrıca sözcüğe serbest girişimcilik, özel teşebbüs ve kapitalizmi destekleyen, seçimle oluşmuş sosyal düzen ve ahlaki disiplini önemseyen, statüko ve var olan düzenin korunmasına meyilli siyasi düşünce olarak yer verir (Cevizci, 2020b, s. 1354). Bu açıklamada muhafazakâr siyasi görüş ve ideolojiye yönelik genel bir tanım vardır.

Kırk, kavramın sıfat şeklinde kullanılmasının daha iyi olacağını belirterek “*Muhafazakârlığın On Prensibi*” adlı çalışmasında “*muhafazakârlık, bir zihin durumu, bir karakter tipi ve sivil toplumsal düzene bakış şeklidir*” der (2020, ss. 41-42).

Özipek, kavramın yeterince iyi tanınmadan statükoculuk ve tutuculukla bir anlaşılmasının yanlışlığını belirtir. Siyasi ideoloji ve düşünce geleneği anlamında kullanılan kavramın popüler söylemde dindar olma ve geleneksel din ögesine uygun siyasi tavır alma olarak yer bulduğundan bahseder. Oysa, ona göre muhafazakârlık dine ısrarla vurgu yapıp, değişime ihtiyatlı yaklaşırsa da ne gelenek ve ideoloji olarak basit, yüzeysel bir yaklaşımdır ne de tüm muhafazakârlar aynı konularda hemfikirdir. Muhafazakâr olarak nitelendirilen akım ve yönelimlerin tarih içerisindeki seyrine bakıldığı zaman homojen bir yapıda olmadıkları görülür. Birçok kavram ve yaklaşımda olduğu gibi muhafazakâr yaklaşımlarda da temel olarak bazı özellikler bulunsa da kendi içlerinde farklı görüşlere sahiptirler (2017, ss. 13-21).

Yukarıda sözlük/kavramsal açılımının küçük bir kısmı verilen muhafazakârlığa yönelik sosyal bilimler literatüründe yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde öncelikle içerik zenginliği göze çarpar. Kavram hem tarihi olaylar hem düşünce akımları hem de bireysel tutum ve davranışlar dikkate alınarak tanımlanır. Bu yüzden kavramın genel içeriğini sınıflandırmak zordur. Fakat yine literatürde yer alan çalışmaların öncülüğünde kategori/tema oluşturabilmek mümkündür. Bunun için kavram; tarihi süreç, tip, tür ve kapsam başlıklarıyla ele alınarak genel bir çerçeve oluşturulmaya çalışılacaktır.

3.1.2. Tarihsel süreçte muhafazakârlık

Fransız Devrimi'ne reaksiyon sonucunda oluşan, Aydınlanma ve modernitenin kurucu ilkelerinin sorgulandığı bir felsefe şeklinde düşünülse de aslında muhafazakâr yönelimleri kronolojik olarak insanlığın ilk dönemlerine kadar götürmek mümkündür. Yeni olanın eskinin içinden çıktığı diyalektik bir bakışla değerlendirildiğinde ve siyasi düşünce tarihini net olarak sınıflandırmanın mümkün olamadığı düşünüldüğünde muhafazakâr duruşun varlığı İlkçağ dahil tüm dönemlerde görülebilir (Özipek, 2017, ss. 15-16). Yine muhafazakâr düşüncenin felsefî açıdan bilgi, dünya, insan, evren, toplum ve devlete dair çözümlemelerine bakılırsa tarihsel arka planı St. Augustine ve Aristo'ya kadar genişletilebilir (Çaha, 2006, s. 16). Fakat bu çalışmada muhafazakârlığın kapsamlı teorik çözümlemesi konu olarak yer almadığı için ayrıntılı ve arka plan unsurların dikkate alındığı dünya tarihine yönelik geniş kapsamlı bir tartışmaya girilmeyecektir.

Edmund Burke'nin 1790 yılında yayımlanan *“Fransa’daki Devrim Üzerine Düşünceler”* adlı eseri muhafazakâr anlayışın modern anlamda başlangıcı olarak nitelendirilir (Kırk, 2019, s. 34). Bu eser temel metin olarak muhafazakâr düşünceye referans gösterilir ve kendinden sonra gelen düşünörlere ilham kaynağı olur (Beneton, 2016, s. 15). Özipek, kitabın Türkçe çevirisinin önsözünde, eserin neden muhafazakârlığın önemli ve ilk sırada gelen temel metni olduğuna değinir. Ona göre Burke, Fransız Devrimi’yle tüm dünyada yankı bulan, tarihin yönünü değıştiren ve zafer gibi telakki edilen özgürlük, eşitlik, kardeşlik, insan hakları söylemlerine karşı *“çatlak ses çıkararak koronun ahengini bozmuştur”*. Burke’ün eserinde devrimin yıkıcı etkilerini henüz sürecin başında öngörebilmesi ve düşüncelerinde haklı çıkması muhafazakâr ideolojiyi şekillendirir ve dünya genelinde daha sonra yaşanacak devrimci nitelikte toplumsal değışim, dönüşüm ve yeniden kuruluş zamanlarında başvuru kaynak olur (2016, ss. 1-5). Eserin orijinal metninde conservative (muhafazakârlık) kelime olarak yer almamış ve kapsamlı bir düşünce sistemi (ya da ideoloji) oluşturulmamış olsa da Burke ve aynı dönemde yaşayan David Hume muhafazakâr düşünce sisteminin kurucuları olarak görülür (Arslan, 2016, s. 11). Nisbet, felsefi varlık olarak modern muhafazakârlığın Burke’ün düşüncelerinden hareketle iki yüzyılı aşkın bir süredir ana konularını oluşturduğunu ve aslında ortaya konulan tüm fikirlerin önemli bir oranda kitaptaki düşüncelerin geliştirilmesinden başka bir şey olmadığını söyler (2014, s.25).

Burke, Fransız aristokrat Depont’un kendisine devrimle ilgili fikirlerini sorması üzerine ona iki mektup yazar. Bu mektuplardan oldukça kapsamlı ve uzun olan ikincisi daha sonra kitap olarak yayımlanır. Burke, kitapta Fransız Devrimi’nin gerçekleştirilme biçiminin ve devrimle birlikte yaşananların ekonomi, hukuk, kültür, tarih, siyaset vb. kurumlar üzerinden topluma yansımalarını eski ve yeni rejim üzerinden karşılaştırmasını yaparak ortaya koyar. Aynı zamanda Britanya Devrimi ve İngiliz siyasi/sosyal yapısından örnekler verdiği eserinde (Arslan, 2016, ss. 11-12) devrimle ilgili ilk düşüncelerini şu şekilde açıklar:

“Özgürlük ruhunu eyleme geçmiş görünce, sağlam bir ilkenin işbaşında olduğunu görürüm; ve bu, bir süre için, bu konuda söyleyebileceğim tek şeydir. Vahşi gaz, bulanık hava, açıkça müphemdir; oysa bir yargıya varmadan önce ilk vaveylanın biraz yatışmasını, suyun durulmasını, bulanık köpüklü yüzeyin ajitasyonunun ötesinde, derinlerde bir şeyleri görmeyi beklemeliyiz” (Burke, 2016, s. 26).

Devrimin neyi talep ettiği, neleri getireceği ve neleri götüreceğinin berraklaşmasını önemseyen Burke, devrimden beklentisini ve kendi düşüncelerini şöyle ifade eder:

“Bu nedenle Fransa’nın yeni özgürlüğüyle ilgili tebriklerimi, bu özgürlüğün hükümetle; kamu gücüyle; silahlı kuvvetlerin disiplini ve itaatıyla; etkili ve dengeli dağıtılmış bir vergi tahsilatıyla; maneviyat ve dinle; mülkün korunmasıyla; barış ve düzenle; sivil ve toplumsal adetlerle nasıl irtibatlandırıldığı konusunda bilgilendirilinceye kadar ertelemeliyim. Bütün bunlar da (kendi alanlarında) iyi şeyler; ve bunlar olmadan özgürlüğün bir faydası yok. Zaten bunlar olmadan özgürlüğün fazla sürmesi de zordur” (Burke, 2016, s. 27).

Burke eserinin sonunda devrime yönelik düşüncelerini şu şekilde belirginleştirir:

“Her şeyi yakıp yıkanların bazı sıkıntıları da ortadan kaldıracakları aşıkardır. Elde ne varsa yenileyenlerin, faydalı bir sistem kurma ihtimali vardır. Gasp ettikleri ya da uhdesinde işledikleri suçları mazur gösteren otoritelerinden dolayı bu kişilere itibar etmek için, size, devrim yoluna gitmeden aynı şeyler başarılamaz gibi gelebilir. Halbuki yaptıkları şeyleri kesinlikle devrim olmadan da gerçekleştirebilirlerdi”

Fransız Devrimi’ne tepkisel yaklaşan ve karşı duruş söylemi olan Burke her zaman devrimlere ve hareketlere aynı biçimde karşı tavır oluşturmaz. O, İngiltere’nin o dönem öne çıkan iki siyasi partisinden Tory’ye (Kral ve Kiliseye bağlı) değil, burjuvazi temsilcilerinden oluşan, özgürlükler ve serbest ticaret vurgusu yapan Whig’e mensup bir parlamenterdir. Onun için mesele devrimlerin/ hareketlerin nasıl gerçekleştiği (yöntem) ve taleplerin doğuracağı (fayda-zarar) muhtemel sonuçlardır. Değişime karşı değildir. Yakıp yıkmadan, sağduyulu ve reformist bir değişimden yanadır. O, İngiliz aydınlanmasına sahip çıkarken aynı zamanda İngiliz hükumetine karşı Amerikan devrimini ve İrlandalıları savunur. Yine İngiliz bir şirketin Hindistan üzerindeki gelenek ve kültür tahakkümüne karşı çıkan hareketleri de destekler (Arslan, 2016, ss. 9-14; Beneton, 2016, ss. 15-17; Kolat, 2002, s. 14; Nisbet, 2014, ss. 27-30).

Siyasi tavır ve düşünce sistemi olarak başlangıcı Fransa’da devrime karşı duran aristokrat ve ruhban sınıfının mücadelesi gibi görünse de muhafazakâr tutumlar statik ve homojen değildir. İlerleyen zamanlarda farklı toplumlarda farklı olaylar, aktörler ve kavramlar üzerinden söylemlerine ekleme-çıkarma yaparak gelişimini gerçekleştirir. Modernite, modernleşme ve modernizasyonun yöntemi ve getirilerine (toplumsal özün değişimi ve istikrarsızlık) tepkisel yaklaşan muhafazakâr düşünce biçimi ilerleme ve modernleşmeye karşı değildir. Bu duruşuyla toplumlara yön veren diğer düşünce sistemlerini (Liberal, Milliyetçi ve Marksist) aşırılıkların dizginlenmesi,

geçmişten beslenen ilerleme ve toplumsal değişimin nitelikleri açısından etkiler. Kendisi de sanayileşmenin, teknik ilerlemenin, kapitalist ekonomik modelin ve liberal düşünce biçiminin olumlu getirilerine (muhafazakârlığın en temel ilkeleriyle çelişmeyen) uyum sağlayarak onlardan etkilenir. 1789 ve 1914 yılları arasında parlak bir dönem yaşayan siyasi muhafazakârlık 1980'lere kadar inişli-çıkışlı bir seyir izler. Seksenlerden sonra özellikle İngiltere ve ABD hükümetlerinin sanayileşme ve demokrasiyle uzlaşa halindeki muhafazakâr uygulamalarının/politikalarının etkisiyle yeniden öne çıkar. Tüm bu süreçte tarihi ve siyasi aktörler olarak Almanya'da Bismarck, İngiltere'de Thatcher ve ABD'de Reagan en dikkat çeken isimlerdir (Kolat, 2002, ss. 14-18).

Çaha, siyasal muhafazakârlığın doğuşunda dört ana faktör olduğunu söyler. Ona göre, Aydınlanma düşüncesi ve bu düşünceye temel teşkil eden aklın her şeyin üstünde bir hakikat olduğu yargısına tepki ilk faktördür. Özellikle toplum, kültür ve tarih gibi yerel öğelerin geri plana itilmesi ve toplumsal kurumlar/değerlerin kaynağına aklın yerleştirilmesi muhafazakâr düşünce sisteminin oluşmasında çok önemli bir etkidir. İkinci faktörde Fransız İhtilali ve onun getirdiklerinin sorgulanmasıyla oluşan güçlü bir tepkisellik vardır. İhtilalin aşamalı, doğal yoldan ve yavaşça gerçekleşen bir değişimle değil, toplumsal bütünlüğü ve düzeni bozan her yönden köklü dönüşüm hedefli devrimci bir hareketle gerçekleşmesine reaksiyon göstererek karşı bir duruşu ortaya çıkaran özelliği muhafazakârlığın varlığına önemli bir nedensel örnek olur. Üçüncü faktör sosyalist hareketler ve onların ütöpik, devrimci nitelikleridir. Sosyalist düşüncenin özel mülkiyeti yıkıp yerine kamusal mülkiyeti koyma hayali ve özel mülkiyetin yıkılmasının önündeki en büyük engel olarak gördüğü aile, din, ahlak, hukuk ve devletin ortadan kalkmasına yönelik vurgusu muhafazakârlığın karşı hareket olarak tavır koymasına sebebiyet verir. Son olarak sanayi devrimi sonrası oluşan yeni toplumsal yapının muhafazakârlığın en kıymet verdiği alanlardaki tahribatın müsebbibi olarak görülmesi ve bunun sonucunda organik toplum ve cemaat değerlerinin sahiplenilmesi faktörü muhafazakâr düşüncenin doğuşuna etki eder (2012, ss. 112-116).

Aydınlanma düşüncesi, Fransız İhtilali, sosyalist hareketler ve Sanayi Devrimi gibi iki yüzyılı aşkın bir zamana yayılan tarihi olaylar muhafazakâr lüğatin şekillenmesinde ana unsurlar olarak gösterilir. Fakat kavram düşünce sistemi, ideoloji veya tutum

olarak şekillenirken homojen bir külliyyat oluşmaz. Nitekim tarihi olaylar toplumları ve toplumsal yapıları aynı oranda ya da aynı biçimde etkilemez (Beneton, 2016, ss. 7-10; Çaha, 2012, ss. 116-117). Bu yüzden tek tip muhafazakâr anlayıştan söz edilemez.

3.1.3. Muhafazakârlık tipleri

Aydınlanma düşüncesinin yaygın etkisi, Fransız Devrimi ve devrimin topyekûn bir toplumu kökten etkileyen yeni düşünceler ve yaşam tarzı oluşturma çabası kısa bir zaman diliminde tüm Kıta Avrupa'sında yankı bulur. Dönemin koşulları gereği tesir ettiği tüm toplumlarda ortaya çıkan ve derin izler bırakan birbiriyle ilişkili tarihi olay ve süreçler karşıt tepkileri de beraberinde getirir. İlk tepkiler devrim sürecini bizatihi deneyimleyen Maistre ve Bonald'ın öncülük ettiği teokratik ve monarşik düzeni savunan Fransa muhafazakârlığından gelir. Fakat Fransa'da ilerleyen zamanlarda yeni iktidarın oluşturduğu kurumların yerleşmeye başlaması tepkisel muhafazakârlığın tarihi bir olay/duruş olarak kalmasına neden olur (Özipek, 2017, ss. 18-20).

Çaha'ya göre klasik muhafazakârlık içinde yer alan ve “*Frankofon*” olarak adlandırdığı yukarıdaki yaklaşım Fransız İhtilali'ne tepki sonucunda ortaya çıkmış olsa da aslında uzlaşmaya kapalı, bütüncül ve kolektif tutum sergileyerek karşıtı olduğu Aydınlanma düşüncesinin üslubunu kullanır. Klasik muhafazakârlığın “*Germenofon*” yaklaşımı ise özellikle Hegel'in (tarihsel ilerlemeyi savunmasına rağmen) düşüncelerinden beslenir. İlerleme ve akıl fikrine karşı çıkılmaz. Hegel'in kurgucu akıl ve devrime değil tarihsel diyalektik gelişmeye olan vurgusu muhafazakâr söylemdeki aşamalı, kendiliğinden değişime yakındır. İkinci ana kol olan liberal muhafazakâr düşünce sistemi “*Anglofon*” özellikler taşır. Bu kol, İskoç Aydınlanmasının öne çıkan başlıklarının (birey, serbest piyasa, evrim, deney) liberal düşünceyle örtüşmesi sonucunda oluşan Anglo Sakson dünyanın ürünlerini içerir. Burke, Hume, Tocquivelle ve Montesquieu liberal muhafazakâr fikirlerinin oluşumuna önemli katkı sunarlar. Günümüz dünyasının muhafazakâr düşünce ve siyaseti önemli ölçüde bu koldan beslenir (2012, ss. 117-119).

Kırk, “*Burke'den Eliot'a Muhafazakâr Anlayış*” adlı eserinde hukuki ve tarihi muhafazakârlık, güney muhafazakârlığı, tahayyül eden bir muhafazakârlık, geleneksel muhafazakârlık, romantikler ve yararcılar, liberal muhafazakârlar, Amerikan muhafazakârlığı, İngiliz muhafazakârlığı, eleştirel muhafazakârlık sınıflandırmaları

içinde genel bir değerlendirme yapar. Özellikle Britanya/İngiliz ve Amerikan muhafazakârlığı ekseninde bir sınırlandırmaya gider. Bunun nedenini 1790'dan sonra büyük milletler arasında Britanya ve Amerika'nın yıkıcı devrimlerle yüzleşmemesini oralarda sağlam bir şekilde yerleşmiş olan muhafazakârlık geleneği ve olgusu olarak açıklar (2019, ss. 31-33).

Özipek, çeşitli versiyonlarla tarihsel süreçte yer alan muhafazakârlık türlerinin günümüze uzantısında iki bakış açısı olduğunu söyler. Dönem ve ülke olarak barındırdıkları içeriklerde farklılıklar olsa da temelde biri cemaatçi/dayanışmacı anlayışa diğeri bireysel özgürlük, serbest girişimcilik ve özel mülkiyet sempatisiyle liberal anlayışa yakındır. Ona göre, içerisinde “*gelenekselci, liberal, yeni, bireyci, Tory, Whig, paleo, neo*” ayrımları olan “*klasik*” ve “*liberal*” iki ana kol muhafazakârlık vardır. Bu kolların ayrıldığı noktalar coğrafi farklılıkla değil, felsefi düşünce farklılığıyla ilgilidir (2017, s. 21).

Huntington, muhafazakârlığın geniş bir perspektifi ve birbiriyle çelişen kavramlaştırılması olduğundan söz eder. Öncelikle “*aristokratik*” teori dediği tikel ve özgül bir tarihsel hareket/ideoloji tanımından yola çıkarak Fransız Devrimi, liberalizm ve burjuvazinin karşıtı bir reaksiyonun varlığına değinir. İkinci tanımlamada “*müstakil*” olarak adlandırdığı genel geçerliği olan bir fikirler bütününe öne çıkarır. Burada herhangi bir toplumsal grup çıkarı ya da tarihi olaylara bağlılık yoktur ve toplumdaki her meslek ya da sınıftan muhafazakâr çıkabilir. Son olarak “*durumsal*” şeklinde nitelendirdiği toplumsal düzen ve kurumların her türlü köktenci saldırıya karşı korunması için oluşturulan fikirler sistemi kavramlaştırmasından bahseder (2020, ss. 7-9).

Çaha, farklı toplumlardaki tecrübelerden yola çıkarak muhafazakârlığın tek bir biçimi/türü olduğunu söylemenin yanlış olabileceğine değinerek, muhafazakârlığı ikiye ayırır. İlkin, var olanın her durumda muhafaza edilmesi olarak “*tutum muhafazakârlığı*” adıyla açıklar. Michels'in “*Dünün devrimcileri yarının muhafazakârlarıdır*” sözüne atıf yaparak, Türkiye tarihi özelinde devrimci bir niteliği olan Kemalizm'in iktidarını koruma çabasını/tutumunu muhafazakârlık anlamında sorgular. İkinci tür olarak “*düşünce muhafazakârlığı*” adlandırmasıyla sistemli halde kapsamı geniş bir siyasi ideolojiye değinir. Bu türü aydınlanma hareketine, sanayi devrimiyle oluşan yeni topluma ve Fransız İhtilali'nin siyasi proje olarak ortaya

çıkardığı düşüncelere karşı oluşmuş bir siyasi muhafazakârlık diye de adlandırır (2012, ss. 110-112).

Muhafazakârlığı “mizaç” olarak ele alan Oakeshott, tercihte bulunmak ve seçim yapmaya eğilim göstermek açısından olaya yaklaşılarak şu özelliklere vurgu yapar. Muhafazakâr mizaç “*mevcut olandan zevk alma eğilimine odaklanır...itibar edilen, şimdiki zamandır...korumayı öğrendiği bazı şeylerin şiddetle farkında olan bir adama uygun mizaçtır.*” Ayrıca muhafazakâr mizaç bazılarında kendi olma isteğidir. Kendi yaşantısında var olanlarla, koşulların el verdiği biçimde payına düşenlerle gelişim ve evrime dönük kişisel tatmindir. Bazılarında ise direk tercih nedeni değil kaçınma ve tercih etme şeklinde görülen bir eğilimin sonucunda ortaya çıkan durumdur. Oakeshott’a göre; muhafazakâr mizaç yitirilecek olanın üzüntüsünü geleceği söylenenin ve yeniliğin coşkusundan daha şiddetli hissedendir. Ona göre genel anlamda muhafazakâr olmak “*aşına olunanı bilinmeyene, denenmişi denenmemişe, gerçeği gizeme, fiili olanı olası olana, sınırlıyı sınırlanmamışa, yakını uzağa, kafiye çok bol olana, elverişliyi mükemmele ve şu anki gülüşü hayali neşeye tercih etmektir* (2004, ss. 55-57).”

Yukarıda verilen bilgilerde de görüldüğü gibi birçok tür/tip muhafazakârlık sınıflandırması vardır. Kişisel mizaç kaynaklı tutumlar, felsefi düşünce biçimlerinin yön verdiği duruşlar, siyasi ve ideolojik tercihlerle oluşan tepkiler gibi birçok yönden beslenen sınıflamalar kavramın içeriğini zenginleştirse de genel çıkarımları zorlaştırır. Bu yüzden ortak özellikleri belirleyebilmek için yine literatür öncülüğünde muhafazakârlığın kapsamını değerlendirmek gerekir.

3.1.4. Kapsam olarak muhafazakârlık

Muhafazakârlık üzerine önemli çalışmaları olan Nisbet, kavramı sosyolojik perspektiften ele alıp, kavramın kapsam ve özelliklerini aşağıda yer alan bazı alt başlıklarla açıklar.

Toplumsal olana öncelik verme: Toplum ebedidir savı üzerinden hareketle, Aydınlanma düşüncesinde kendine yer bulan insanın doğa halinden çıkıp, bir sözleşme temelli topluma evirildiği durumun olamayacağına dair bir yaklaşım vardır. İnsan

toplumu oluşturmaz, toplum insanı meydana getirir anlayışı hakimdir. Bireyler toplumsal bağlamdan ayrılamaz, toplumsallık öncelenir.

Toplumsal ögelerin karşılıklı bağımlılığa dayalı işlevselliği: Toplumu oluşturan geleneksel ögelerin birbirleriyle bağlantılı bir şekilde bütünleşme ve ortaklık temelli sosyal uyum oluşturmaları düzen açısından elzemdir. Bu ögelerin işlevleri tarihsel kökleriyle birlikte değerlendirildiğinde daha üst bir değer kazanır. Zira tarih görenek ve anlaşmalarla yavaşça kendiliğinden değişendir.

Kutsallığın gerekliliği: İnancın elemanlarından olan, dinsel yapıya ait sembolik ögeler cemaat ve otorite üzerinden düşünüldüğünde, toplumsal disiplinin sağlanması ve bağların devamlılığının oluşması yönünden önemlidir. Bu durumun kalıcılığı, sembollerin ve birlikteliğin kutsallığı duygusuyla oluşur.

Aracı cemaatler: Toplum ile birey arasındaki etkileşim ve bütünlüğü sağlayan gruplar ile cemaatler kişilerdeki bireyci tutumların zararlı etkilerini yok ettiği kabulünden hareketle muhafazakâr düşüncenin kapsamına girerler. Bu gruplar ve cemaatler toplumun ihtiyacı olan her türlü alanda hizmet ederler.

Hiyerarşi: Eşitlik ilkesiyle öne çıkan düşünce ve devrimlerin, toplumu bir arada tutan belirli hiyerarşik oluşumlardan meydana gelmiş cemaatleri parçalamasına tepki geliştirerek hiyerarşiye özel bir vurgu yapılır. Hiyerarşi toplumsal temelleri sarsan bireyciliğin karşısında, cemaat olgusuyla birlikte savunmada kalan bir gereksinimi simgeler.

Toplumsal düzensizlik hayaleti: Toplumsal düzensizliği ilk ortaya atanlar bilinenin aksine muhafazakârlardır. Onlar için karamsarlığa sebebiyet veren en temel olgudur. Tüm tarih boyunca düzensizlik fikri mücadele edilmesi, verdiği hasarların onarılması ve düzenin yeniden oluşturulması gereken bir hayalettir.

Tarihsicilik: Kavramın anlamı çok açık olmasa da muhafazakârların şu anın kökünü eskide arama yönelimlerini karşılar düzeydedir. Geçmişin anlaşılması demek şimdinin açıklanmasında önemli bir aşamayı başarıyla geçmek demektir. Böylece tarihsel bütünlük ve gelişme gerçekleşmiş olur (2019, ss. 125-132). Muhafazakâr bakış açısı ve yönteminin tarihle bağlantısını Nisbet şu şekilde ifade eder:

“Muhafazakâr üslup ya da yöntem ampirik ve tarihsel olup, olgusal olarak görülebilen ve betimlenebilen şeylerin gözlemlenmesine adanmıştır kendini. Soyut anlamda insan değil, “doğal” insan değil ister doğa halinde ister ideal bir toplum içinde öngörülebilir insan değil, tarihsel somutlukta insan, Fransız ya da İngiliz, köylü ya da soylu, kilise mensubu, iş adamı, asker ya da devlet adamı olan insan: Muhafazakârların inceleme, risale, deneme ve felsefi yapıtlarının nesnesi budur (2019, s. 106).”

Kırk, kavramın “bir hareket ya da düşünce biçimi bünyesinde” bir amentüsü ya da inanç sistemi olmadığını söyler. Yine de “çoğu muhafazakârın bu düsturları onaylayacağı” on temel prensibe değinir. Birinci prensip, insan tabiatı ve ahlaki doğruların değişmeyeceği savından hareketle devamlılık gösteren ahlaki bir düzenin var olmasıdır. İkincisi, kuşakların ilişkisinde sürekliliği sağlayan adet, gelenek, görenek ve ödev/hak temelinde ortaya çıkan teamüllerin önemidir. Üçüncü olarak, Burke’nin “tek başına birey (insan teki) aptaldır, fakat insan türü (insanlık) akıllıdır” sözlerine istinaden alışkanlıklarla oluşmuş toplumsal teamüllerin hikmet barındırdığına ve bu önyargıya uymaya inanmadır. Dördüncü de ihtiyatlı olma, tüm ihtimalleri dikkate alarak iyice düşündükten sonra eyleme geçme vardır. Beşinci husus, tek düze, kalıbı dar bir eşitlik yerine toplumdaki çeşitliliği, doğal ve kurumsal farklılıkları ve sınıfları koruyan tabakalaşma ve eşitsizliğe itibar etmedir. Altıncı prensip, insan doğasının mükemmel olmaması, bu yüzden ütopyalara sıcak bakmama ve makul olan, temkinli reformları benimsemedir. Yedinci ilkede, özel mülkiyet içeren özgürlüklerin toplumda istikrarı sağladığına ve üretken olabileceğine vurgu vardır. Sekizinci madde, gönüllülükle oluşmuş bir kaynaşma, birliktelik (kolektivizm) taraftarı olmaktır. Toplumsal ödevlerin merkezi soyut kanunlarla değil gönüllülük ilkesiyle uygulanması, başarılması esastır. Dokuzuncu ilke, insan doğasının iyi-kötü karışımından ibaret olduğu düşüncesi ve iktidarın merkezi, soyut otoritesine karşı olma inancından yola çıkarak temkinli bir sınırlandırma/adaleti temin etme anlayışı hakimdir. Onlara göre; “adil bir devlet, otoritenin ve özgürlüğün talepleri arasındaki sağlıklı gerilimi muhafaza eder”. Son prensip, toplumun istikrar ve devamlılığını sağlayan “süreklilik” ve ihtiyatlı bir reform ve gelişimi içeren bir “ilerleme” dengesini kabul etmedir (2020, ss. 42-50).

Doğan’a göre; muhafazakârlığın varlık nedenlerinden birisi de aşırılıklara karşı oluşturduğu tedirginliktir (endişeli muhafazakâr). Bu tedirginlik, dengede kalma ve ölçüyü tutturma isteğiyle “düzene olan tutku” özelliğinin göstergesidir (2015, s. 168).

Sonuç olarak yukarıda tanım, tarihsel süreç, tip, tür, kapsam ve özellikleri bazı çalışmalar ışığında verilmeye çalışılan muhafazakârlık kavramı ortak kabul görmüş tanımlamalar ve açıklamalara izin vermeyen çeşitliliktedir. Tarih boyunca bir tutum ve mizaç olarak kendini gösterse de kavramsallaşması yakın dönemde olur. Günümüzde artık muhafazakârlık bir tutum ve mizaç dışında düşünsel, felsefi ve ideolojik boyutta çözümlemeleri de içeren görüş ve eserlerle zengin bir külliyat oluşturmuştur. Literatürde tüm çalışmalarda aynı başlıklar olmasa da yine de benzer çıkarımları barındıran kategoriler/değerlendirmeler vardır. Bu kategorilerden çıkabilecek ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir: Toplumsallığın bireyciliğin önünde olması, tarihsel miras ve değerleri yorumlayarak şimdiyi anlama, kadim toplumsal kurumları (özellikle aile ve din) ve geleneksel mirası korumaya çabalama, toplumsal değişimin doğal, evrimsel ve reformlarla gerçekleşmesini savunma, hiyerarşik toplumsal yapının cemaatler ve gruplar üzerinden bütünleşmeyi sağladığına inanma, soyut aklın yerine tecrübelerle dayanan önyargıların değerli olduğu bir somut akla vurgu, doğal hiyerarşi (tabakalaşma) ve eşitsizliğin (farklılıkların korunması) zarureti.

3.2. Türk Modernleşmesi ve Türk Muhafazakârlığı

Türk muhafazakârlığı veya Türkiye’de muhafazakârlık üzerine söz söylemek ya da yazmak bazı zorlukları ve kısıtlılıkları beraberinde getirir. Muhafazakârlığın modernlik, modernite, modernizm, sekülerleşme ve modernleşmeyle girdiği gerilim sonucunda oluşan düşünsel mirası, bu kavramların tarihsel gelişim süreçlerinin ve ortaya çıkardıkları olguların birlikte değerlendirilmesini gerekli kılar. Türk muhafazakârlığı genelde modernleşmenin getirileri ve özelde Türk modernleşme politikaları ve pratikleri üzerinden kendini konumlandırmıştır. Bu iki hususu ayrı düşünmek ve değerlendirmek zordur. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti’nin yüzyıllık modernleşme/batılılaşma serüveni, devraldığı Osmanlı mirasının batılılaşma çabalarından bağımsız da değildir. Yine modernite hareketinin doğurduğu seküler yaşam biçimi, postmodern sürece evrilme ve teknik ilerlemeye paralel gelişen ve

günümüzde hala etkisini sürdüren küreselleşme olgusu muhafazakâr tutum alışlarda etkilidir. Konunun kapsamının genişliği, uzun bir zaman dilimine yayılı olması ve çok boyutlu yapısı nedeniyle bu çalışmada meseleye sadece genel hatlarıyla değinilecektir. Konuya, Modernleşme ve ilgili kavramlar, Türk modernleşmesi ve batılılaşma hareketleri ve Türk muhafazakârlığı başlıklarıyla karşılaştırmalı olarak yer verilecektir.

3.2.1. Modernleşme ve ilgili kavramlar

Modern sözcüğü sıfat olarak “*düşüncelerdeki açıklık, özgürlük, otoritelerden bağımsızlık ve en yeni ve en son dile getirilmiş düşünceler üzerine bilgi*” anlamındadır. Latince “*modo*” sözcüğünden türetilen ve “*son zamanlar, tam şimdi*” anlamına uygun biçimde tarihi dönemlerin sınıflandırılmasında kullanılan modern kavramı yeni olana gönderme yapar (Cevizci, 2020b, 1334). Modernlik ya da modernite (çoğunlukla aynı anlamda kullanılır) tarih ve zaman olarak kendinden önceki dönemden yenilik, kendine haslık ve kendi temel özellikleriyle ayrı olma düşüncesi ve yönelimlerini ifade eder (Cevizci, 2020b, s. 1343-1344). Bauman modernliği on yedinci yüzyıl entelektüel dönüşümü, Aydınlanma’nın birikimi, kapitalist ve sonrasında komünist sanayi toplumunun gelişimi evrelerinden oluşan yaşam biçimi ve olgunlaşmış tarihsel dönem olarak sıralar (2020, s. 15). Giddens için modernite, genel anlamda feodalizm sonrasını kapsayan sanayileşmiş dünya, ulus-devlet ve kapitalist meta üretim sistemiyle ortaya çıkan ve uluslararası etkiye sahip toplumsal formlar, kurumlar ve davranış biçimleridir (2019, ss. 29-30). Doğan, Habermas’ı referans alarak modernliğin tarihini Rönesansla başlatmanın dar bir bakış olduğunu belirtir ve modern teriminin tarihi arka planının daha öncesine vurgu yapar. Çünkü, modern terim olarak milattan sonra beşinci yüzyılda Hristiyanlar ve Paganları ayırmak için kullanılmıştır. Hristiyanların eski Pagan kültürü yerine yeni bir inanç ve düşünceyi kabul etmeleri ve yaşamaları “modern” olarak nitelendirilmiştir (Habermas’tan aktaran Doğan, 1997).

Modernleşme “*eski ve geleneksel toplumların modern olmalarına, moderniteye ulaşmalarına imkan veren süreçler için kullanılan*” bir terimdir. Siyasi, kültürel, ekonomik ve toplumsal açıdan yenilikler, hareketlilik ve ilerlemeye karşılık gelir (Cevizci, 2020b, s. 1342). Modernlik anlayışı modernleşme sürecinin ilk bölümüne tekabül eder. Bu anlayış aslında yeni bir bilincin doğmasına, eskiye tepkinin

oluşmasına, yeniyi yakalayabilmek için taklit sürecinin başlamasına ve geç kalma kabusuyla “*kültürel hazımsızlığa*” işaret eder (Dellaloğlu, 2021, s. 56). Modernlik ve modernleşme arasındaki farkı toplumsal süreç ve siyasal proje olarak ayıran Dellaloğlu (2021, s. 158.), bu durumu şöyle açıklar:

“ Modernleşme, modern olana verilen bir tepkidir. Ve bu tepki öncelikle modern olmadığının ve kendi dışında bir modern olanın varlığını kabul etmekle kendini ortaya koyar. Her modernleşme aslında modern olanı model almaktır. Modernlik, modernleşmenin modelidir. Modernliği üretememiş toplumlar ancak modernleşmeye çalışırlar. Bu anlamda modernleşme zamansal anlamda geriden gelmektir.” (2021, s. 159)

Modernizm ise eskiyi yeniye uydurma tavrı, hakim olan ve bilineni yeni ortaya çıkmış olana tabi kılma eğilimi veya bu tavır ve eğilimin düşünce biçimidir. İnançlar ve öğretilerin değişen şartlara uygun olarak yeniden uyarlanmasını amaç edinen harekettir. Ayrıca 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayıp 20. Yüzyılın ilk çeyreğine kadar süren sanat alanındaki yeni akımları ortaya çıkaran düşünsel değişim ve eskiden kopuştur. Sanatın yeniden biçimlenmesinde Nietzsche ve Freud’un görüşlerinin etkisi öne çıkar (Cevizci, 2020b, s. 1342; Marshall, 2020, ss. 508-509). Dellaloğlu, modernizmi dar anlamıyla sanat akımı olarak ele alır. Modernlikle arasındaki ilişkide karmaşa ve gerilimden söz eder. Ona göre modernizm zaman ve mekan olarak modernliğin içinden çıksa bile gerçekte değer açısından beğeni duymaz ve bunu aşmak ister (2021, ss. 55-56). Modernizmin başlangıcı veya özellikleri hakkında tam bir uzlaşma olmasa da on dokuzuncu yüzyıl ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemi kapsadığı, savaş sonrasında ise Post-modern dönem olarak adlandırılan farklı bir sürece girildiği belirtilmektedir (Cevizci, 2020b, s. 1342; Marshall, 2020, ss. 508-509). Bauman, modernizmi yirminci yüzyılda olgunlaşan postmodern bir durumun izlerinin ilk evresi, edebi, sanatsal ve felsefi bir proje veya akım olarak tanımlar (2020, s. 15). Bu sınıflandırmayı kabul etmeyip modernizmin bitmediğini ya da aslında İkinci Dünya Savaşı’ndan çok öncesinde bittiğini söyleyen düşünürler de vardır. Modernizmin en geniş çerçevede tanımı ise Aydınlanma Dönemi etkisiyle entelektüel düşüncede dönüşümün yaşanması sonucunda bilim, akıl ve insanı merkeze alan seküler, ilerlemeci ve demokrasi temelli bir ideolojinin ortaya çıkmasıdır (Cevizci, 2020b, s. 1342; Marshall, 2020, ss. 508-509). Görüldüğü gibi, modernizmin bir ideoloji veya sanat akımı ya da bir proje mi olduğu üzerinde tam bir uzlaşma yoktur. Yukarıda yer verilen modernite, modernizm ve modernleşme aynı kökten türeyen ve

birbiriyle ilişkisi olan fakat aynı zamanda birbirinden farklı kavramlardır. Modernite Batı Avrupa Aydınlanmasının felsefesine, modernizm bu felsefeden beslenen ideolojiye ve modernleşme ise düşünce ve ideolojinin sürecine işaret eder (Karakaş, 2022).

Sekülerleşme yaygın görüşe göre “*dini düşünce, uygulama, inanç ve kuralların toplumsal anlam ve önemini yitirmesi süreci; kentli toplum yapısıyla endüstri toplumunun gerçekleşme sürecinde ortaya çıkan toplumsal değişmelerin sonucu olan genel durum*”dur (Cevizci, 2020a, s. 637). Genel anlamda sekülerleşme; Weber ve Durkheim’in teorileri ve kavramlarıyla öne çıkan, modern toplumda dinin etkisinin sosyal kurumlar, toplumların kültürleri ve bireysel yaşamda azalmasıdır. Yine bürokrasiye, bilimsel teknik ilerlemelere ve gündelik hayata akılcılığın hakim olması, geleneksel din kurumlarının uzmanlaşmış, farklılaşmış bilimsel ve meslek örgütleri karşısında başat konumunu ve değerini yitirmesidir (Dillon, 2020, s. 786). Berger, Martin ve Luckmann gibi bazı düşünürler sekülerleşmeye eleştirel yaklaşır. Onlara göre, modern toplumda aslında görünmez bir din vardır, insanlar evrenin, hayatın düzenliliğini arzular ve yaşamın anlamlandırılmasında kutsallık gereklidir. Sekülerleşme Hristiyanlığın gerilemesiyle bir tutulmuştur ve farklı inançlar, kültürler, toplumlar ve bunların sekülerleşme derecesi ya da alternatifleri dikkate alınmamıştır (Marshall, 2020, s. 646). Ertit, sekülerleşmeyi olgu, modernleşmeyi ise olgunun ortaya çıkış sebebi olarak açıklar. Sekülerleşmeyi sadece dinin gündelik hayata etkisinin azalması şeklinde tanımlamaz. Din ve inançların içeriğini dinimsi yapılar, halk inançları, astroloji ve doğaüstü anlatısı olan tüm oluşumlar olarak genişletir. Ona göre, modernleşmenin dozu sekülerleşmeyle doğru orantılıdır. Her ülkede hatta ülke içindeki bölgelerde bile sekülerleşme dozu ve gidişatı farklılık kazanabilir. Bu durumu şu şekilde ifade eder:

“Zira farklı dinamikler, farklı zamanlarda doğaüstü alan ve toplum arasındaki ilişkinin seyrini değiştirebilmektedir. Kurumsal yapı, askeri darbeler, devletin insanların ibadet haklarına tecavüzü, dini kurumlar-devlet ilişkisi, devrimler, farklı dini cemaatlerin birbirleriyle olan rekabeti, mezhepler arasındaki çekişmeler, göçler, doğal felaketler ve benzeri olgular, bir bölgenin sekülerleşme derecesini etkileme potansiyeline sahiptir(2020, ss. 112-117).

Modernleşmeyle ilişkili olan bir diğer kavram küreselleşmedir. Modernleşmenin pratik yansıması olan modernizasyon süreci uluslararası ölçekte birçok alanda yenilik

ve değişime yol açar. Bilimsel ilerlemeyle teknolojik devrimlerin yaşanması, kapitalist ekonominin tüketim endeksli modele evrilmesi, iletişim ve ulaşımdaki gelişmelerle enformasyon ağlarının genişlemesi ve farklı alanlarda hizmet veren organizasyon ve kuruluşların dünya çapında örgütlenerek yayılması, adına küreselleşme denen bir olguyu doğurur. Artık zaman, mekan, eşya ve insana yüklenen anlam değişime uğrar. Bu değişim kültür, sanat, gündelik yaşam pratikleri de dahil toplumsal yapının tüm bileşenlerine sirayet eder. Küreselleşme olgusuna taraf ya da karşıt olan düşünce ve hareketler gelişir. Taraftar olanlar bütünleşme, kaynaşma ve yaşam koşullarının iyileşmesine vurgu yaparken, karşıt olanlar post-modern sömürgecilik, eşitsizlik, çoklu kimliklerin kimliksizliği itirazında bulunurlar (Cevizci, 2020, s. 1197; Marshall, 2020, ss. 449-450; Sılbe, 2020, ss. 552-557). Yukarıda kısaca açıklanan modernlik, modernleşme, modernite, modernizm, sekülerleşme ve küreselleşme aynı kökten türeyen ya da birbirinden beslenen ve i içe geçen süreçlere işaret eden kavramlardır (Karakaş, 2022). Tarihi dönem, düşünme biçimi, proje, toplumsal hareket, paradigma ve ideoloji olarak genellendiğinde bu kavramlar, insanlık tarihinde son yüzyılların başat aktörleridir. Bu yönüyle modernleşme olgusu toplumların tanımlanması, kurgulanması, dönüşmesi ve dönüştürölmeye çalışılmasında hedeflenen olumlu yönü ve yine toplumlar üzerindeki etkisinin olumsuz eleştirisiyle düşünce tarihinin en temel çalışma konularındandır.

Modernleşme, Emile Durkheim ve Talcott Parsons'ın yapısal-işlevselci toplum düşüncelerini de içine alan özellikle ekonomik ve kültürel gelişim evrelerine odaklanan Batı merkezli bir teori, proje ve paradigmadır (Slattery, 2017, ss. 310-313). Bu paradigma ABD ve dünya sosyal biliminde 1960'lara kadar hakim anlayış olarak, özgürleşmek ve ilerlemek hedefiyle az ya da çok devletlerin politikalarında ve toplumsal projelerde yer alır (Bozdoğan ve Kasaba, 1999, s. 1). Fakat özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında aralarında A. G. Frank'ın bağımlılık teorisi, Wallerstein'in dünya sistemleri analizi, Frankfurt Okulu'nun eleştirel kuramı ve Bauman'ın çalışmalarının da olduğu birçok teori, hakim modernleşme paradigmasına ciddi eleştiriler getirir (Slattery, 2017, s. 314; Raifer, 2020, ss. 634-636). Sosyal bilimler literatüründe modernlik tartışmaları hem klasik hem ağdaş dönem metinlerinde sosyal teoriler olarak önemli bir yer tutar. Boudelaire, Marx, Weber, Nietzsche, Tönnies, Durkheim, Simmel, Berman, Lyotart, Bourdieu, Habermas, Touraine, Giddens gibi birçok düşünür bu konuya değinir. Modern ya da postmodern sosyal

teorisyenler konuya farklı modernlik anlayışıyla yaklaşp, modernite hareketlerini bazen olumlar, bazen karşıt tepkiler geliştirir, bazen de orta yol bulma adına sentez oluştururlar (Frisby, 2012, ss. 11-12). Yapılan çalışmalarda modernlik projesinin bitmediği ve daha yapılacak ödevlerin olduğu savına ulaşanlar olduğu gibi, projenin hedefine ulaşamadığı ve başarısız olduğu tezini öne sürenler de vardır. Özellikle günümüzden geçmişe doğru değerlendirme yapan çalışmalarda modernliğin “*ütopya hayaliyle yola çıkarken bir distopya yarattığı*” ve monist niyetle kurduğu düzenli toplum hayalinin düalist, plüralist bir toplum karmaşasına evrildiği dile getirilir. Yıktığı kadar yapamayan, tahakküm kuran, determinist bir duruş sergileyen modernleşme hareketi kendi enkazına gömülmüştür (Hazır ve Dereci, 2017). Orta yolu bulmaya çalışan düşünürler modernlik projesine alternatif üretilirken ya modernite öncesi geleneğe dönerek yeni dünyanın kazanımlarına sırt çevirme ya da postmodern karmaşaya pirim verip kaotik bir düzensizliğe saplanma riskine dikkat ekerler. Onlar modernliğe tümünden sırt çevirmeden var olandan daha iyi bir dünya ve özgür birey, özgür yaşam düşüncesinin imkanlarına odaklanmaya özen gösterirler (Bozdoğan ve Kasaba, 1999, s.1). Modernleşme teorileri konuyu genel bir ereve de ortaya koysa da bu hareketlerin toplumsal getirileri, biçimi, düzeyi ve sonuçları modernleşen her toplum için aynı değildir. Bu yüzden ölkelerin modernleşme serüveni birbirinden ayrı tutulmalı ve Türk modernleşmesi kendine özgü yanlarıyla değerlendirilmelidir.

3.2.2. Türk modernleşmesi ve batılılaşma hareketleri

Modernite ve modernizasyon arasındaki farklılık düşünöldüğünde Türk Modernleşmesi/Batılılaşmasını “*batı dışı*” modernlik ya da “*oğul modernlikler*” kategorisinde değerlendirmek gerekir. Çünkü “*modernite bir projeye, refleksiyona, modernizasyon ise bu projeyi, refleksiyonu mümkün kılan kurumsal-yapısal evrime*” gönderme yapar. Bu açıdan bakılırsa kendi içsel dinamiklerinin ve uzun zamana yayılı tarihi olayların etkisiyle Batı’da doğal yolla oluşan modernleşme serüveni modern dir. Fakat diğer toplumların modernleşmesi Batı’yla aynı süreçten geçmediği ve aynı koşullarda, aynı zamanda geekleşmediği için ağdaş değildir. Bu toplumların modernleşmesi için modernizasyona yani modernleşmeyi mümkün kılacak kurumsal yapıları oluştırmaya ihtiyaç vardır. Bu durum gecikmiş ve telafi edici bir yaklaşımla modernizasyona yönelmeyi gerektirir (Çiğdem, 2020, s. 68; Güngörmez, 2014b, s. 5).

Keyder bu durumu, “*Modern kökünden türetilmiş bütün sözcükler içinde Türkiye’nin deneyimine en uygun düşeni, “modernleştirmek” tir. Fiilin ardındaki özne modernleştirici elit, bu elitin hedefi ise kendi modernlik anlayışına uygun kurum, inanç ve davranışları seçilmiş nesneye, yani Türkiye halkına kabul ettirmektir.*” biçiminde açıklar (1999, s. 31). O yüzden Türk modernleşmesi batı dışı, tepeden inmeci, kendine özgü ve gecikmiş modernlik olarak adlandırılabilir.

Türk modernleşmesi sosyal bilimler yazınında farklı disiplinlerin farklı bakış açılarıyla sorunsallaştırılmıştır. Literatürde yer alan çalışmaları sosyolojik, bürokratik-devlet merkezci ve siyasal iktisat temelli üç ayrı paradigma olarak sınıflandırmak mümkündür. Sosyolojik perspektif konuya modern ulus devletin kurulması sonucunda iyice kendini gösteren merkez-çevre arasındaki gerginlik ve bu gerginliğin toplumsal yapıya etkileri bağlamında yaklaşmıştır. Bürokratik ve devlet-merkezci yaklaşım siyaset üreten merkezin yeri, merkez-çevre kutuplaşması, siyasal devlet seçkinleri, aşkın devletin kalıcılığı için Kemalizm ve Atatürkçülüğün inşası açısından konuyu irdelemiştir. Siyasal iktisadi bakış ise modern Türk ulus devletinin kuruluşunu azınlık burjuvazisinin göçlerle ve sürgünle devre dışı kalmasını kapitalist ekonominin sınıf, toprak düzeni, üretim ve atık ürün kavramları çerçevesinde bürokratik-devlet merkezli durumuyla birlikte değerlendirmiştir (Kaliber, 2020, ss. 107-124). Bu çalışma konu olarak muhafazakâr tutumların aile, değerler ve kuşak farklılığı açısından incelenmesini içerir. Bu yüzden, Türk modernleşmesi ve Türk muhafazakârlığı sosyoloji, tarihsel sosyoloji ve siyaset bilimi analizleri üzerinden ve modernizasyon süreçlerine kaynaklık eden akımlar, akımların toplum yapısını dönüştürme çabaları, ve toplumsal düzendeki karşılıkları açısından ele alınacaktır.

Türk modernleşmesi teorilerine tarihsel sosyoloji üzerinden önemli katkılar sunan düşünürlerden biri Şerif Mardin’dir. Çalışmalarında merkez-çevre ikiliği metaforunu kullanarak Osmanlı İmparatorluğu arka planıyla Türk modernleşmesini analiz etmiştir (2020a, ss. 35-77). Mardin, Türk modernleşmesini edebi romanlar üzerinden değerlendirdiği bir çalışmada “*Bihruz Bey Sendromu*” adını verdiği bir tipoloji oluşturur. Merkez-çevre kutuplaşması örneği olarak merkezin üst sınıf büyük kültürü ve çevrenin küçük alt sınıf kültürünün izlerini romanlar üzerinden yorumlar. Bihruz Bey ve dönemin bazı roman karakterlerinin yaşantı ve düşüncelerini Osmanlı ve Türkiye toplumsal tabakalaşması, sosyal değişim sorunları, dönemin hakim kültürü, kadınların toplumdaki yeri ve üst sınıf erkeklerin batılılaşması açısından

sorunsallaştırır. Büyük üst kültürün kök ve kimlik yoksunluğunu ve küçük alt kültürün geleneğe bağlılık, mahalle kültürü, topluluk ruhu ve reform karşıtlığını “aşırı batılılaşma” kavramıyla açıklar (2020b, ss. 21-79). O, Türkiye’nin kurucu ilkelerine bilimsel çalışmalarda derin bir ilginin olduğundan söz eder. Konuyla ilgilenen bilim insanlarını tek bir grup içinde değerlendirmenin zorluğunu belirterek bir sınıflandırma yapar. Bu grupta laik Türkiye Cumhuriyeti’nin ideolojisini destekleyen Kemalistler, laisizm ilkesini korumaya kararlı laikler ve eleştirel toplumsal çalışmalara öncülük eden Marksist bilim insanları vardır. Bu grubun “Toplum ve Bilim” dergisinde yayınlanan çalışmalarının, Mübeccel Kıray ve Çağlar Keyder’in araştırmalarının önemli olduğunu belirtir. Ona göre, Türkiye toplum yapısını analiz eden düşünce yapısı Osmanlı bürokrasisinden uyarlanıp geliştirilen ve yönetici elitin ortaya çıkardığı bir siyasal reçetedir. Bu yönetici elit Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu M. Kemal Atatürk’ün Cumhuriyet’in bekçilik görevini elit aydınlara vermesini dikkate alarak kendisine Osmanlı rejiminin kapıkulu yapısının rolüne benzer bir misyon yükler. Bu misyon, kurucu kadronun devletin rolünün belirlenmesi, toplumdaki kilit mevkilerin sürdürülmesi ve sosyal değişimi gerçekleştirmek için projeler yoluyla sosyal mühendisliğe kalkışılmasına kapı aralar. Bu projeler “*kendi kendini yönlendiren bir hareket olarak sosyal değişimin*” sağlanması değildir. Mardin, Türkiye Cumhuriyeti’ni laikleştirme politikasının İslam’la bağlantısını kopardığını, Atatürk’ten sonra ise yönetici elitin gerçekleştirdiği reformların kaynağının tarih, kültür ve felsefe temelinin yabancı/taklit olduğuna değinerek şu tespitte bulunur: “Cumhuriyet Batı’dan eğitim kurumlarını ve kültürel alışkanlıkları (müzeler, resim/heykel, laiklik) alırken ,bunların aslında anlamların, kavrayışların ve ontolojik tutumların oluşturduğu bir buzdağının suyun üstüne çıkan ucundan başka bir şey olmadığını kavrayamamıştı” (1999, ss. 54-56).

Türkiye’nin batılılaşma serüvenine sosyoloji ve tarihsel sosyoloji penceresinden bakarak önemli çalışmalar yapan düşünürlerden biri de Niyazi Berkes’tir. Onun hem kendi çalışmaları hem Yön Dergisi’ne yazdığı yazılar hem de tarihi ve toplumsal realitenin Batı’nın kuramsal biçimiyle düşünülerek anlaşılamayacağına yönelik duyarlılığı Türk sosyolojisi ve modernleşmesinin anlaşılmasında önemlidir (Akın, 2021, ss. 14-15). O, Türk modernleşmesi ve Kemalizm yorumlamasında çağdaşlarına göre daha farklı bir yeredir. Cumhuriyet Dönemi’nin 1938’e kadar süregelen kısmının sadece devrimci nitelikte olduğunu belirtir. Ona göre, Cumhuriyet öncesi

“emperyalizme bağıllık”, Atatürk’ün ölümünden sonrası ise “yeni peykçilik” devresidir. Bu yüzden İnönü döneminde gerçekleşen toprak reformu ve köy enstitüleri projelerine mesafeli yaklaşır. Osmanlı ve Türkiye’nin değişim analizlerinde siyasi ve ekonomik boyut yerine tarih ve kültürel değişime odaklanır (Kayalı, 2020, ss. 339-340). Berkes, topluma yönelik tarih bakışında gelişme yaşanmaması sonucunda aydınların “gardrop Atatürkçülüğü” tarzında “kopyacı bir Batıcılık” zihniyetine yöneldiğinden yakını. Kemalizm’in Batıcılık akımı şeklinde görülmesine karşı çıkarak “Kemalizm’in ‘hars’çılık tutuculuğu değil, uygarlık ilericiliği olduğunu” belirtir. Ona göre Kemalizm “ulusal bağımsızlık, egemenliğin halkın kalkınmasına yarayacak yönde olması ve bunun devrimci atılımlarla gerçekleştirilmesi” ilkeleriyle bütündür. Bu üçlü bir arada olmadan bir devrimsel değişim hedefli esas çağdaşlaşmadan söz edilemez (2020, ss.7, 251-252).

Türkiye’de batılılaşma analizlerinde özgün bir yeri olan İdris Küçükömer literatürde ezber bozan bazı düşünceleriyle öne çıkar. Onun düşüncelerinin 1960’lı yıllara dair bir dönem okuması olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyleyenler olduğu gibi, yaptığı tespitlerin günümüz açısından hala önemini koruduğunu belirtenler de vardır. Tarihsel sosyoloji ve ekonomi-politik bakışla oluşturduğu Osmanlı-Türkiye değerlendirmelerinde ekonomi, siyaset, tarih, toplum ve kültür içerikli tezler üretir. Tarihsel materyalizm bakışıyla, Asya Tipi Üretim Tarzı, sivil toplum, üstyapı, tali çelişki, bürokrasi ve bürokratlar, ideolojik kurumlar, yanlış bilinçlilik, üretici güçler, devlet ve toplum kavramları üzerinden çözümlemeler yapar. Türkiye siyasal hayatında akım olarak aslında “solun sağ, sağın da sol” olduğunu, devlet ve toplum arasında organik bağ kurulamadığını ve batılılaşma adına halkın kültüründen uzaklaşarak topluma yabancılaştığını iddia eder (Mert, 2019, ss. 65-77). Küçükömer’e göre, “Batıcılar, Batılılaşım derken Batı’nın özellikle askeri, siyasi, eğitim ve bazı kültür kurumlarını aktarma yoluna gitmişler, bu arada laikliği bir kurtuluş ilkesi olarak görmüşlerdir” (2021, s. 16). O, Osmanlı ve devamı olan Cumhuriyet bürokrasisinin mobilizasyona imkan veren bir yapısı olduğunu fakat subay-aydın kökenli oluşumun sivil unsurları yeterince anlayamadığı ve dikkate almadığından yakını. Tarihi, toplumsal sınıf ve kurumlar dokusu farklı olan Batı’nın yapısının Türkiye’de devrimci reformlarla aktarılma çabası tutmamış ve oluşturulmaya çalışılan kurum ve sınıflar toplum ve sosyal yapıyla uyum sağlayamamıştır. Küçükömer, devletin organik biçimde toplumla bağ kurmasına özellikle vurgu yaparak şu değerlendirmeyi yapar. ”

Halkının katılabileceği bir biçimde gelişmeyen devrim ya da reform hareketi, yalnızlığa, soyutlanmaya, hatta bunların sonucu olarak yapılan bürokratik zorlamalara, halka karşı düşmeye mahkum oluyordu” (2021, s. 97). Küçükömer’in batılılaşma ve reform üzerine yorumlamaları muhafazakâr sağa yakın olmasına rağmen onun çıkış noktası ve hassasiyeti tarihsel materyalizmden beslenen toplumculuk, halkın yaşam koşullarının iyileşmesi, sosyal adalet ve üretim araçlarının halkın lehine geliştirilmesidir. Onun konumuna yönelik çelişkiler bulunsa da çalışmalarında akademik hassasiyetten ziyade duygusal bir söylemi tercih ettiği, özgün tezlerinin yeterince ilgi görmediği ve konumunun sağ-sol yaklaşımların ortasında olduğu söylenebilir (Mert, 2019, ss. 65-77).

Türk modernleşmesi çalışmalarında kapsam ve kök nedenler olarak öne çıkan bazı temel argümanlar vardır. Modernizasyonun pozitivist ilerlemeci anlayış ve Jakoben/radikal Kemalist akımın ilkeleri doğrultusunda, üst elit bürokratlar eliyle ve radikal biçimde hayata geçirildiği genel bir kanıdır. Türk modernleşme hareketi Geç-Aydınlanma projesi olarak tepeden inmecî, amaç koyucu, ve köklü bir değişime odaklıdır. Köklü değişimde siyasal ve kültürel devrimler aracılığıyla toplumu pozitivist bilimsel yaklaşıma uygun biçimde eğitime vurgusu ve toplum mühendisliği yapıldığı düşüncesi dile getirilir. Yine Türkiye’de özellikle 1980’lere kadar alternatif modernleşme düşüncesinin oluşmasına izin verilmediği, Avrupa modernleşmesinin tek model olarak zoraki dayatıldığı ve muhalif tüm seslerin bastırıldığı fikri öne çıkar. Türk modernleşmesinin sorunları Kemalist hareketin duruşuyla ve kimlik, katılım, meşruiyet kavramlarıyla tartışılır (Güngörmez, 2014b; İrem, 2002).

İrem, Türk modernite dönüşümünün tüm aşamalarında baskın olan bir Kemalizm olmadığını ve 1930’lu yıllardan sonra özellikle çok partili siyasal hayata geçilmesiyle Kemalist İnkılap teorisinde çeşitlenme başladığını söyler. Toplumsal değişimin yönünün nasıl olması gerektiği noktasında sosyalist görüşün ve dini düşüncenin etkili olduğu farklı Kemalist modernlik projeleri vardır. İrem’e göre bunlardan biri de Bergson’un ruhçu, romantik gelenekçi anlayışından beslenen, Batılı muhafazakârları temsil eden “diğer batı” örneğine yaslanan “Cumhuriyetçi Muhafazakâr” ya da ikinci tip Kemalizm anlayışıdır. Ona göre, çevreyi öne çıkaran milliyetçi ve halkçı düşüncenin milli iradeciliğe evrildiği bu “muhafazakâr modernlik” 1940’lardan sonra özellikle de günümüzün modernlik aşamasında etkilidir (2002, ss. 41-59).

İnsel'e göre, Kemalizm ideolojisi siyasal düşünce akımı olarak korporatizmi benimsemiştir. Bu korporatizm ülküsünün hedefi ise “*devlete bir toplum yaratmak, yaratılan toplumu ıslah etmek ve onu devletle organik bir bütünsel bağ içinde tasarlamak ve sınıfsız, kaynaşmış bir toplum*” oluşturmaktır. Fakat Kemalizm modernleşme ülküsü her zaman aynı fikirlerle ilerlemez ve aynı kararlılıkta değildir. Yaşanılan dönemin koşulları ve ilerleyen yıllarda hareketin içinde farklı muhalif seslerin yükselmesi Kemalizm'in bölünmesine neden olur. Gençlik dönemi Kemalizm'i ulus devlet olma yolunda milliyetçilik ve medeniyetçilik öğelerini ön planda tutarak devletin sağlam temellerinin olması, korunması ve güçlendirilmesi asabiyesine dayanıyordu. İnsel'e göre imparatorluktan devlete geçerken yaşanan kayıplar, savaşlar, çöküşler, heterojen toplumsal yapı, göçlerle oluşan yeni iskan politikaları ve uluslararası siyasetin mevcut yapısı nedeniyle bu asabiye ve Kemalizm'in muhafazakârlaşması anlaşılabilir bir durumdur. Ona göre, Osmanlı son döneminden başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde bazen rızayla bazen de zorlamayla kendini gösteren inkılapçı asabiye zamanla Aydınlanma düşüncelerinin etkisinden uzaklaştı. 1940'lardan sonra İnönü'nün Kemalizm revizyonu, Atatürk İnkılapları adıyla Batılılaşma reformlarının yeniden düzenlenmesi ve sağ-sol akım Kemalizm ayrışması modernizasyon sürecinin farklılaşmasına yol açtı (2021, s. 18).

Güngörmez, İrem ve İnsel'den farklı olarak Türkiye düşünce dünyasında öne çıkan iki tip modernleşme anlayışı ve modern aydın duruşundan söz eder. İlkin, Cemil Meriç'in “*müstağrip*” kavramını ödünç alarak “*mazisinden kopmuş, ne Asyalı ne Avrupalı, ne Müslüman ne Hristiyan, hem suda hem karada yaşayan bir hilkat garibesi*”, elitist, radikal, ilerleme-akıl-sekülerleşme kavramlarına iman etmiş, toplum mühendisliği yapan “*Jakoben modernist*” olarak adlandırır. İkinci tipi ise tarih, din ve gelenek kavramlarına önem verip, medeniyet değişiminin bu kavramlara yaslanarak ve tedrici biçimde gerçekleşmesinden yana olan “*endişeli modernist, modern muhafazakâr*” olarak tanımlar (2014b).

Türk modernleşmesinin analizinde yukarıda yer verilen paradigmlar ve savlar dikkate alındığında konunun tarihi dönemler, her dönemde değişen siyasi yapı, ideolojik akımlar ve bu akımların temsilcilerinin zihniyet dünyaları üzerinden yorumlandığı görülür. Muhafazakârlık, sosyalizm ve liberalizm yaklaşımlarının modern toplum tanımlaması ve modernleşme hareketlerine bakışı aynı değildir. Bu yüzden bu

yaklaşımlardan etkilenen düşünürlerin Türk modernleşmesi analizleri birbirinden farklılaşmıştır. Düşünürler belirli paradigma ve yöntemlerden yola çıkarak kendi perspektiflerini analizlerine yansıtmıştır. Liberal perspektiften yaklaşan analistler konuyu bireysel özgürlük ve haklar, demokrasi, rekabetçi ekonomik model, sivilizasyon söylemleri üzerinden irdelenmiştir. Sosyalist akımdan beslenenler ise yorumlarında sosyal sınıflar ve çatışma, kültürel ve ekonomik hegemonya, sömürü, sosyal devlet ve adalet kavramlarına ağırlık vermiştir. Türkiye toplumunun heterojen yapısı ve bu farklı yaklaşımların yer yer dogmalar oluşturan düşünce çeşitliliği sosyal gerilimlere, çatışmalara ve kutuplaşmalara uygun zemin hazırlamıştır. İmparatorluk modernleşme hareketleri bakiyesinin yüklediği çözülmemiş meseleler cumhuriyet rejiminde biçim değiştirerek varlığını devam ettirmiştir. Bu sorunların siyasal, sosyal, kültürel, dinsel ve ekonomik yapıları etkilemesi toplumsal değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca dünya ölçeğinde her alanda kendini hissettiren geç-kapitalizm, küreselleşme ve post modern dalgaların hem toplumsal yapıya hem gündelik hayat tarzına yansımaları değişimin boyutunu, yönünü ve düzeyini hızlandırmıştır. Türk modernleşmesi analizlerinde görülen farklılaşma bu yapılarda yaşanan değişim ve dönüşümlerden bağımsız değildir.

3.2.3. Türk muhafazakârlığı

Türkiye’de düşünce ve akım olarak muhafazakârlık gerçekten hep var oldu mu, hala var mı? (Dellaloğlu, 2017, s. 227) Olduysa Batı muhafazakârlığıyla aynı özellikleri barındırıyor mu, yoksa Türk muhafazakârlığının yapısı kendine has mıdır? (Güngörmez, 2014a) Ya da aslında muhafazakârlık; Kemalizm’in sağ modernist kanadını oluşturan modernleşmenin refakatçisi cumhuriyetçi muhafazakârlık (İrem, 2002) veya taşranın bağrından çıkan Türk sağının İslamcılık ve milliyetçilik hallerinin yanına eklenilen asil “havası” mıdır? (Bora, 2021, s.8) Türk muhafazakârlığının varlığı ve niteliği hakkında girişte yazılanlara benzer birçok soru sorulmuş, üzerine düşünülmüş ve özellikle son 30 yıl içerisinde bu konuya ilgi artmış ve çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu ilginin başta gelen nedenleri arasında siyasi yaşamda muhafazakâr-demokrat olarak adlandırılan bir partinin iktidarda olması ve muhafazakâr yabancı alan metinlerinin yakın tarihlerde Türkçeye çevrilmesi vardır (Güngörmez, 2014a). Muhafazakârlık çalışmalarının son yıllarda gündemde olmasının

diğer nedenleri ise değişen dünya konjonktürü ve bu tez konusunun seçilmesine kaynaklık eden “*Türkiye muhafazakârlaşıyor, Türkiye sekülerleşiyor, din elden gidiyor, aile değerleri elden gidiyor*” biçiminde kalıp yargıların gündelik hayat söylemlerinde sıkça yer almasıdır. Ertit, Türkiye’de muhafazakârlık ve dindarlığın halk dilinde eş anlamlı kelimeler olarak anlaşıldığını ve o şekilde kullanıldığını belirtir. O, aslında muhafazakârlığın bir ideoloji olduğuna vurgu yaparak kendi çalışmalarında halkın anladığı biçimi tercih ettiğini söyler (2015, s. 10). Bu açıdan bakıldığında Türk muhafazakârlığının akademik çalışmalarda neden önemli ve çetrefilli olduğu açığa çıkar. Yerli literatürde muhafazakârlık kavramına yüklenen anlam ve muhafazakâr düşünörlere yapıştırılan etiket sıklıkla tutuculuk, gericilik, irtica, yobazlık ve kökten dincilik gibi olumsuz nitelemelerdir (Erdem, 2017; Güngörmez, 2014a). Bu nedenle Güngörmez, muhafazakârlık çalışmaları yapan, düşünceler ortaya koyanlar için “*muhafazakârolog*” sıfatını önerir ve bu konunun zengin içeriklerle alternatif yorumlara imkan veren boyutlara ulaşmasının önemine değinir (2014a). Yine yerli literatürde yer alan çalışmalarda tıpkı yabancı literatürde olduğu gibi tam olarak bir uzlaşmaya varılamamıştır. Fakat bazı ortalama ön kabullerden yola çıkarak, ortak görüşlere ulaşmaya imkan veren çalışmalarda yok değildir. Konunun kavramsal çerçevesinde imkanlar ölçüsünde “*muhafazakârolog*” (Güngörmez, 2014a) birikiminden elde edilen bilgiler derlenerek yer verilecektir.

Türk muhafazakârlığının kendine özgü yanları olduğu gibi Avrupa muhafazakârlığına benzeyen yönleri de vardır. İki muhafazakârlık örneği de modernleşmeyle doğmuştur. Türk muhafazakârlığının modernleşmeye tepkisel tavır koyma, değişimin yöntemine karşı çıkma, dengeli, doğal yoldan yeniden yapılanmanın olması talebi, soyut aklın akılcılığına karşı tarih ve tecrübeyi öne çıkarma ve geçmişten radikal biçimde uzaklaşmayı reddetmede Avrupa’yla benzerliği vardır. Ayrıca din ve milliyetçiliğin muhafazakârlığa eklenmesi, paternal yönelimler, dinin birleştirici gücünün sosyal denge ve uyum unsuru olarak görülmesi açısından uyum vardır (Kolay, 2002). Farklılıklar ekseninde değerlendirildiğinde Türk muhafazakârları Avrupalı muhafazakârlara nazaran bilim, teknoloji, modern devlet oluşumu konularında pozitif tutum alma, teknikte ilerleme ve kalkınma hamlelerine önem verme noktasında daha öndedir (Güngörmez, 2014b). Batı muhafazakârlarının Fransız İhtilali’yle keskin kavgası Türk muhafazakârlarında modern devletle hesaplaşma biçimine dönüşmez. Devlet ve rejim ayrı tutulur. Gönüllü ya da zaruri biçimde orta yol oluşturulur. En

genel söylemleri “*batının teknik gelişiminden faydalanalım ama kültür ve değerlerimizi koruyalım*” kalıbıdır. Bu yaklaşım yerli muhafazakârlığın kendine has biçiminin olduğunun temel savlarından (Türk, 2004). Avrupa’da muhafazakârlık aristokrat sınıfının mücadelesiyle başlar. Burjuva sınıfı yükselir ve işçi sınıfının karşısında aristokrasiye dayanıp onu dönüştürür. Fransız İhtilali sonucunda aristokratlar iktidarı kaybeder. Muhafaza etme tutumuna bu sınıfın kültürü yansır. Kilisenin otoritesini muhafaza etmeye çabalar. Türkiye’de ise batıya benzer sınıflar yoktur. Bu yüzden belirli bir sınıf mücadelesi yerine bürokrasi öne çıkar ve bürokratlar iktidara gelir. Bürokratların eliyle modernleşme projesi gerçekleşir. Batıdaki gibi alttan yukarı halk isyanıyla değil, yukarıdan aşağıya bürokrasiyle devrim yapılır. Türk muhafazakârlığına entelijansiyadan kopan düşünürlerin ve halkın kültürü etki eder. Yeniliklere tamamen karşı çıkmak yerine dengeli ve orta yol değişim önerisi sunulur, radikal modernleşme biçimine ve reformların sorunlu görülen kısımlarına karşı tutum alınır. Halkın egemenliği ilkesine sıcak bakılır ve eşitsizlik ve doğal hiyerarşi mücadelesi yapılmaz. Türkiye’de batıya benzer bir ruhban sınıfı olmadığı için dini kurum ya da şahıs otoritesini korumak yerine dinin değeri, kültürdeki yeri ve gündelik hayattaki hakimiyeti muhafaza edilmek istenir (Kolât,2002; Güngörmez, 2014a).

Türk muhafazakârlığı heterojen yapısı sebebiyle farklı dönemlerde farklı adlar alır. Sentezci, romantik, cumhuriyetçi, kültürel, seferber edici, refakatçi, taşra/halk, gelenekçi liberal-demokrat ve tekno muhafazakârlık kategorileriyle ve bazı örnek kişiler üzerinden analizler yapılır ve savlar oluşturulur (İrem, 2002; Güngörmez, 2014b, Kolât, 2002; Türk, 2004; Akın, 2021b, ss. 203-204). Bu savlarla geçmişinden, geleneğinden ve kültüründen beslenen, tarihine ve değerlerine yabancılaşmayan bir modernleşme anlayışı oluşur. Bu anlayışla da modernleşme-muhafaza etme ikiliğinde denge unsuru olmaya çabalayan ürünler ortaya konulur (Kolât, 2002; Türk, 2004; Okutan, 2004). Özellikle basın/yayına yönelerek dergi ve romanlarda fikirler dile getirilir ve yerelliğe vurgu yapıp, doğu-batı farklılığına dikkat çekilerek alternatif bir felsefe oluşturulmaya çalışılır (Okutan, 2004; Kolât, 2002). Kadro, Büyük Doğu, Türk Düşüncesi, Yeni Adam, Sebilürreşad, Serdengeçti, Kubbealtı Akademi Mecmuası vb. dergilerde muhafazakâr fikir hayatının klasik dönem ürünleri vardır. Ziya Gökalp, Namık Kemal, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Peyami Safa, Ayverdi kardeşler, Şevket Süreyya, Hilmi Ziya Ülken, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Mümtaz Turhan, Ali Fuat Başgil, Remzi Oğuz Arık, Necip Fazıl Kısakürek, Osman Yüksel

Serdengeçti, Cemil Meriç, Osman Turan, Nurettin Topçu vb. birçok isim muhafazakâr düşünür olarak nitelendirilir. Bu isimler Osmanlıcılık, Türkçülük, İslamcılık ve Milliyetçilik akımlarıyla ilişkilendirilerek ve Sosyalist ve Kemalist fikirlerle karşılaştırılarak “muhafazakâr düşünür” kategorisine yerleştirilir (Türk, 2004; Okutan, 2004). Batıda moderniteyle birlikte doğan ve gelişen muhafazakârlığın özellikle gelenek, tarih, aile, din, cemaat, millet, otorite gibi kavramlara özel hassasiyet geliştirme nedeni modern düşünceyle girdiği gerilimli ilişkide yatar. Bu gerilimin doğası gereği Türkiye’de de muhafazakâr düşüncenin gelişmesinde modernleşme ya da modernleştirme hareketleri, dolayısıyla Osmanlı batılılaşma çabaları ve Cumhuriyet İnkılapları kilit noktada görülür (Türk, 2004, s. 59). Türk modernleşmesi ve onun diyalektik yansımasının sonucu olan Türk muhafazakârlığını analiz ederken düşünsel alt yapısını siyasal süreçlerden ayrı tutmak zordur. Çünkü toplumsal yapıda gerçekleşen yatay ve dikey halk hareketliliği hem siyasal yaşamı etkiler hem de siyasetten etkilenir. Modern-geleneksel, kır-kent, doğu-batı, laik-dindar vb. ikilikler özellikle 1950’lerden sonra arada kalmışlıkları çoğaltarak ara form tipleri üretir (Akın, 2021a, s. 121).

Türk muhafazakârlığını sosyal, siyasal, ekonomik ve felsefi faktörleri dikkate alarak dönemlere ayırmak mümkündür. Osmanlı entelektüelliğinde muhafazakâr düşünce olup olmadığı tartışma konusudur. Bu konuda sınırlı bir birikimin olduğu dile getirilir. Bu dönemle ilgili birikim genellikle Tanzimatla başlayan batılılaşma çabaları, Abdulhamit Dönemi, İslamcılık ve din, meşruti yönetimlerin faaliyetleri, laisizm ve batılılaşmanın getirisi seküler yaşama tepkiler üzerinden edebi roman eserlerin yorumlanması ve Cumhuriyet Dönemi reformlarıyla karşılaştırılarak oluşmuştur (Güngörmez, 2014a). Osmanlı muhafazakârlığı örneklerinde Sait Halim Paşa önemli bir yerdedir. O, kültür ve medeniyet yorumlarında sosyoloji ve muhafazakârlık ilişkisini göstermiş, yenilik ve değişimde toplumsal gerçekliğin dikkate alınarak siyasi tavır alınmasında ısrar etmiştir. İslam ve Batı medeniyeti ayırımına giderek taklitçi bir yönelim yerine “*düzelmenin ancak değiştirerek koruma ile mümkün*” olduğunu belirtmiştir. Muhafazakârlığın tedrici yenilenme ve değişim ilkesine uygun olarak yıkıcı, tahrip eden düzenlemelere sıcak bakmamıştır (Akın ve Beyaz, 2022, ss. 227-228). Muhafazakâr düşünceye özgün katkı sunan önemli şahsiyetlerden biri de Osmanlı İmparatorluğu’nun son yılları ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk döneminde yaşamış olan Samiha Ayverdi’dir. Kendi yaşam hikayesiyle geçmiş ve gelecek

bütünlüğü içinde gençliğe tarih bilinci aşılama çabalamıştır. Edebiyat alanında farklı türlerde birçok ürün ortaya çıkarmış ve gerçek yaşam öyküleriyle harmanladığı eserlerinde mekan ve insanın etkileşimlerini merkeze alarak güçlü bir Türklük ve Müslümanlık vurgusu yapmıştır. Eserlerinin genel teması Cumhuriyet'in radikal devrimci inkılaplarının Osmanlı'yla geçmiş bağlarını koparmasına, kısmi ve doğal yoldan toplumun değişimine engel olmasına gösterilen tepkidir. Yaşadığı döneme damga vuran köksüz, hızlı toplumsal değişim ve çözülmeye “*gelenek, tarih, birey, toplum, aile, eğitim, din ve devlet*” temalarından derlediği anılarında geçmişin görkemini hatırlatarak alternatif sunmuştur (Özekmekçi ve Komşuoğlu, 2013).

Cumhuriyet Dönemi muhafazakârlığını belirli bir kalıba sığdırmak zordur. Erken Cumhuriyet dönemini konu edinen çalışmalarda Kemalizm etkisi ve basın yayın yoluyla edebi eserler veren ya da siyasi yönü ağır basan önemli kişiler öne çıkarılır (Güngörmez, 2014a). Türk modernleşmesinde açılımı yapılan ilk dönem Kemalizm'in devrimci radikal yapısı nedeniyle sadece muhafazakâr öneriler değil, sol, liberal ve İslamcı muhalif düşüncelerin de alternatif modernleşme tezleri sıcak karşılanmaz (Okutan, 2004). Genç Kemalizm'in ulus devlet olma çabaları, devleti koruma ve güçlendirme asabiyesi (İnsel, 2021, s. 18), Kemalist entelijansiyanın muhalif çıkışları imparatorluğu canlandırma gayretinin gerici düşüncesi olarak görmesi (Kolât, 2002), tek parti rejiminin katı uygulamaları (Güngörmez, 2014a) ve sivil toplum fikrinin ve sivil unsurların sıkı denetime tabi tutulması (Kolât, 2002) farklı seslerin yükselmesine imkan tanımaz. Bu dönemi merkez-çevre ilişkileri kapsamında analiz eden Şerif Mardin konuyu şu şekilde açıklar:

“Cumhuriyetin resmi tutumu, Anadolu'nun dama tahtasına benzeyen yapısını, hiç sözünü etmeden reddetmekti. Cumhuriyet ideolojisinin benimsettirdiği kuşaklar da böylece, yerel, dinsel ve etnik grupları, Türkiye'nin karanlık çağlarından kalma gereksiz kalıntılar olarak görüp reddettiler. Karşılaştıklarında, birer kalıntı olarak davrandılar onlara. Böylece merkez, Büyük Eşitleştirici rolünde çevrenin yeniden karşısına çıktı, bu da merkezin kasvetli ve sert görünümünü bir kez daha sergiledi. Kemalist ideolojinin yalınkathığı, bu gerçeklerin aydınlığında ele alınmalıdır. Atatürk, siyasal harekete geçirme ya da toplumsal yapıya ilişkin köklü değişikliklere girişme aracılığıyla başaramadığı şeyi, ideoloji ile yapmaya çalışıyordu. İdeolojiye aktarılan çok ağır bir yükü bu. Zaten ayrılıkçı olarak kendisinden kuşku duyulan kırsal alan, bu siyasetlerle merkeze daha fazla yaklaştırılmış olmadı.” (2020, s. 65).

Bu dönemde dergiler aracılığıyla, Mustafa Şekip Tunç'un Descartes ve Bergson etkisi ve “diğer batı” vurgusuyla ortaya attığı “orta yol” alternatif modernleşme önerisi

1950'lere kadar muhafazakâr düşünürlerin merkezinde olur. 1950'li yıllarda Türk muhafazakârlığı hem milliyetçilik hem muhafazakârlık unsurlarıyla en saf biçim örneklerini sunar. Bu yıllarda muhafazakâr düşünürlerden Ali Fuad Başgil etkili olur. Onun düşüncelerinde liberal yönelimden beslenen ilerici muhafazakârlık vardır. Memleket, milliyet, demokrasi, bireylerin gelişimi ve terakki vurgusu güçlüdür. Genel bir tanımlama yapmak gerekirse “*Başgil modernlik ve geleneği harmanlayan yerli ve evrenseli iç içe geçiren, din ve laikliğin uyumlu birlikteliğinin nasıl mümkün olduğunu vurgulayan, bir memleket sevdalıdır*” denilebilir. (Erdem, 2017, s.3). Türk muhafazakâr düşüncesinde 1960-1970 yılları arasında milliyetçilik ögesi daha fazla önde olurken, 1970-1980 yılları arasında İslamcılık unsuru kendini gösterir (Okutan, 2004).

Milliyetçilik ile İslamcılık akımlarının resmi ya da gayri resmi ilişkisi Türk muhafazakârlığında önemli bir konumdadır. Bu ilişkinin inişli çıkışlı bir seyri olsa da özellikle “Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman” ifade kalıbı aralarındaki bağın en temel göstergesidir. Milliyetçiliğin mensup olma ihtiyacı bir varlığa gönderme yapar. Bu aidiyet ise aile, cemaat, kabile, ümmet, kavim vb. varlıkların kutsallarını dünyada görünür kılan (sekülerleştirmek) bir yapıyı doğurur. Milletlerin kutsalları arasında en başta gelenlerden biri olan dini inançlar zaten milletlerden ayrı düşünülemez (Akgün ve Çalış, 2020, s. 584). Millet ve din birlikteliği sadece etnisiteyle açıklanan bir olguda değildir. Modern ulus devletlerin heterojen yapılarında bile uluslar; hayal etme, modellenme, uyarlanma ve dönüştürülme (Hayali Cemaatler) süreçlerinden geçirilerek tasarlanır (Anderson, 2020, s. 165). Bu yönleriyle milliyetçilik Türk modernleşmesinde tüm ideoloji ve akımlarla bazen yandaş bazen karşıt olarak etkileşime girer (Bora, 2021, s.97). Kemalizm’in ulus devlet inşası, İslamcı-muhafazakâr sağ siyasetin gelenek, tarih, din ve kültür öğelerinde kullandıkları “milli” söylem ve sosyalizmle mücadele ve sol hareketleri dizginlemedeki ideolojik milliyetçiliğin rolü dikkate alındığında mesele daha anlaşılır hale gelir (Akgün ve Çalış, 2020, ss. 584-600). Bu yüzden Türkiye’de 1950’lerden 1980’li yıllara kadar muhafazakâr düşünce ve siyasette milliyetçilik ve İslamcılığın öne çıkması tesadüf değildir. Bu iki akımın muhafazakârlıkla bağlantısında Necip Fazıl Kısakürek ismi önemli bir yerdedir. O, milliyetçi-muhafazakâr-İslamcı terminoloji ve kitle hareketlerinde reaksiyoner muhafazakârlık örneği, anti-komünizm söylemleri, doğu-batı medeniyet yarışı ve Türk-İslam sentezinin köprüsüdür (Safi,

2007, ss. 168-171). Bu dönemin düşünsel mirasında reaksiyoner muhafazakârlıkta ismi zikredilen ve Anadolu milliyetçi muhafazakâr olarak da nitelendirilen Nurettin Topçu'da vardır. Onun fikirleri diğer muhafazakâr düşünürlerden bazı yönleriyle ayrılır. Kapitalizm ve teknolojiye yaklaşımı eleştireldir. Kültür ve medeniyet ayırımında kültürü önceler. Modernleşmeyle güçlü bir mücadelesi vardır. Anadoluçuluk fikrini geliştirir. Ekonomik kalkınma ve batının tekniğini alma yaklaşımlarına sıcak bakmaz. Onun kendine özgü düşünceleri ve duruşunu “muhafazakâr devrimci” kategorisinde değerlendirenler vardır (Bora, 2021, ss. 90-91). Türk muhafazakârlığında 1980 yılı ve sonrasında önemli gelişmeler yaşanır. Küresel ölçekte ekonomik, siyasi, düşünsel ve toplumsal boyutta yaşanan değişimlerin de tesiriyle Türkiye siyasal hayatına liberal ekonomi ve düşünce biçimi hakim olur. Anavatan Partisi'nin “Yeni Sağ” ve “Özalizm” politik düşünce ekolü sadece siyasette değil toplumsal yapı, sınıflar ve gruplar üzerinde etkili olur. Milliyetçi, liberal ve muhafazakâr sağ ve demokratik solun ortak temsilcisi “ılımlı sağ” olduğu söylenen Anavatan Partisi'nin politika ve programlarının aile, toplumsal düzen, tarih, milli ve manevi değerler vurgusu toplumsal kabul görüp desteklenir. Kırdan kente göçün yansıması olan muhafazakâr kent yoksullarının siyasal yönelimleri önemli hale gelir. Fakat 1990'lardan sonra muhafazakâr kanat, kent yoksulları ve taşra eşrafı Necmettin Erbakan'ın Refah Partisi'ne yönelmeye başlar (Safi, 2007, ss. 259-277). Milli görüş hareketi olarak da bilinen Refah Partisi, onun devamı olan partiler 60'lı yıllar muhafazakârlığında başat konumda olan milliyetçilik ve sağ siyaset anlayışından uzaklaşıp bölgesel ve etnik siyasi tavra düşmeden tarihi mirası, maneviyatı ve ahlaki öne çıkarır. Modernleşmeyle birlikte dışlanan geleneksel ve dini değerlerin hareket için önemli olması halkın desteğinin alınmasında belirleyici unsurdur (Akin, 2021b, 137). Türkiye'de 1950'lerde başlayan ve 1980 sonrası büyük değişimlere yol açan kırdan kente göçün önemli bir sonucu “*halk muhafazakârlığı*” olarak adlandırılan kesimin toplumsal değişimde ve modernleşmede (sekülerleşme) önemli bir konuma gelmesidir. Eğitim, siyaset, mekan ve ekonomi temelli mobilizasyon, halk muhafazakârlığının dikkate alınmasında etkili olur. Okullaşma oranının yükselmesiyle eğitim seviyesinin artması, ekonomi temelli kalkınmayla gelir düzeyinin ve refahın iyileşmesi, mekan hareketliliğinin kentlileşmeyi zorunlu kılması ve siyasette söz sahibi olma bu konumun temel belirleyenleridir (Akin, 2021b, ss. 28-29). Toplumsal yapıdaki ve siyasal hayattaki bu değişim sonucunda günümüzün muhafazakârlık

tartışmalarında tekno muhafazakârlık, muhafazakâr demokrasi ve kent dindarlığı kavramları daha çok öne çıkar. Türkiye'nin modernleşme serüveni ve kırdan kente göçün doğal yansıması olan kentleşme ve kentlileşme olgusunun kır muhafazakârlığını kent formunda yeni bir dindarlık modeline dönüştürdüğü belirtilir. Fakat süreç hala işlemeye devam ettiği için boyutlarını netleştirmek henüz mümkün görünmemektedir. Tekno muhafazakârlık tartışması ise Adalet ve Kalkınma Partisi'nin liberal demokrasi açılımlarının, gelişme ve kalkınma politikalarının mekan, estetik, icraat ve hedefler açısından eleştirilmesidir (Akın, 2021a, ss. 161-177; Akın, 2021b, 203-208). Cumhuriyet muhafazakârlığının dönemleri ve bu dönemlerde gerçekleştirdiği yapısal dönüşümleri şu şekilde sıralamak mümkündür. Önce teknoloji ve yeniliklere kapı aralayan kapitalist sisteme uyum sağlamış, sonra milliyetçiliğe ve geleneksel dine yeni bir anlayış getiren İslamcılık akımına kucak açmış ve son olarak liberal demokrasiyi özümseyerek milliyetçi-muhafazakâr-liberal demokrat bir yapıya bürünmüştür (Güngörmez, 2014a) .

Türk muhafazakârlığının analizlerinde konuyu eleştirel yaklaşımla değerlendiren çalışmalar da vardır. Bu yaklaşımlar Türkiye'de muhafazakârlığın düşünsel, siyasi ve pratik boyutunu tartışarak bazı sonuçlara ulaşmıştır. Takış'a göre, Batı modernleşmesine karşı duruş sergileyen Batı muhafazakârlığı estetik, tarihsel, kültürel ve dini tarzlarda korumak eylemine uygun duruşlar sergilemiştir. Fakat Türk muhafazakârlığı "*kökü mazide olan bir ati*" tavrı sergileyen, restorasyon bilincine ulaşmış muhafazakâr nesiller yetiştirmeyi başaramamıştır. Kemalizm ve resmi ideolojiyi günah keçisi ilan edip eleştirirken aslında kendisi de ona benzemiştir. "*Birbirine benzeyen binlerce Atatürk heykellerinin karşısına aynı biçimsizlikle Camiler inşa etmişler*" ve özeleştirici kültürü geliştirememişlerdir. Mühendis-teknokratlık baskın kalıbıyla kutsallık bağlarını yitirerek, büyük medeniyet projelerini gerçekleştirememişlerdir (2011, ss. 7-8). Öğün, Türkiye'de muhafazakârlığın geleceğine umutlu bakmadığını, duruşlarının kendi içlerinde sorunlu olduğunu, sosyal tabanlarının yakın dönemde kentleştiği için tüketim kapitalizmine yöneldiğini, muhafazakâr duyarlılığının zayıf olduğunu ve sağın oy deposuna dönüştüğünü belirtir (2006, s.137). Dellaloğlu, Türkiye'de muhafazakârlığın varlığı ya da varsa devam edip etmediğini sorgular. Ona göre, Batılı bir ideoloji olan muhafazakârlıktan bahsetmek için modernliğin yani ciddi bir değişimin gerçekleşmesi gerekir. Muhafazakârlığın oluşması için önce modernlik ortaya çıkmalıdır. Batı modernleşmemiştir. Kendi doğal

sürecinde ilerleyen bir modernliğe ulaşmıştır. Belirli bir zaman ve mekana ve tarihselliğe sahip modernlik ile ona kayıtsız kalmamak ve ona yetişmeye, ulaşmaya çalışmak olan modernleşme birbirinden farklıdır. Bu yüzden modernlik olmadan muhafazakârlık tam olarak oluşmaz. Bu durum sadece muhafazakârlık için geçerli değildir. Türkiye’de sosyalizm ve liberalizm de batılı anlamda yoktur. O, Türkiye’nin Tanzimattan bu yana geçirdiği aşamalarını “modernleşme projesi” olarak tarif ederken, muhafazakârlık yerine “yerlilik, gelenekçilik” , kültürel muhafazakârlık yerine de “kültürel kapanma” kavramlarını önerir. Muhafazakârlık tartışmalarında yer edinmiş doğu-batı ikiliğini “fetişizm” ekseninde değerlendirir ve Türkiye’de bu ikiliklerin kuşakları etkilediğini ve “kültürel kitlenme” yaşattığını söyler. Yine, Türkiye fikir dünyasında kültürel kilitlenmeye bağlı olarak yurttaşlık yerine zihinsel cemaatleşme üretildiğini ve “sivil” bir oluşum ya da ürünün ortaya çıkmasının zorluğunu dile getirir. Sosyolojik anlamda cemaat kavramını kullandığına vurgu yaparak zihinsel cemaati olmayan sivil bazı düşünürlerin yeterince anlaşılamadığına değinir. Ahmet Hamdi Tanpınar, İdris Küçükömer, Sabri Ülgener, Cemil Meriç, Nurettin Topçu, Oğuz Atay vb. sivil düşünürlerin eserlerine araçsal yaklaşıldığını ve eseri anlamak yerine, esere kendi zihinsel topluluğuna uygun düşünceleri doğrulatmak amacıyla değer verildiğinden bahseder (2020, ss.227-243).

Literatürde Türkiye’de muhafazakârlık üzerine yapılan çalışmalar daha çok teorik boyutta ele alınır. Az sayıda saha çalışmaları yapılmıştır. Bunun önemli nedenlerinden biri muhafazakârlığın muğlak bir tanımının olmasıdır. Muhafazakârlık dini, milli, siyasi kimlik mi, ideoloji mi, siyasi akım mı ya da bir tutum, duruş biçimi mi? Bunun net bir karşılığı olmadığı için alan çalışmalarında araştırmacılar belirli bir tanıma karar vererek hareket etmek zorunda kalırlar. Ertit, bu durumu kendi çalışmasında halkın anladığı biçimde muhafazakârlığı kullandığını belirterek açıklamıştır (Ertit, 2015, s. 10). Az sayıda yapılan alan çalışmalarından birinde muhafazakârlık hem kimlik hem de inanç kategorisinde değerlendirilmiştir. “Sayılarla Türkiye’de İnanç ve Dindarlık” araştırmasında muhafazakârlığın kimlik ve inanç boyutunda Türkiye’de istatistiksel karşılığı yer almıştır. Kendini muhafazakâr kimlik olarak tanımlayanların Türkiye geneli oranı %35’tir. “İnanç ve Dindarlık Tipolojisi” kategorisinde ise bu oran %27,14’tür. Aynı çalışmada katılımcılardan kendini muhafazakâr kimliğe yakın görenlerin %34’ü kadın, %37’si ise erkektir. Eğitim durumuna göre dağılımda ise eğitim durumu yükseldikçe muhafazakâr kimliğe yakın hissetme oranı azalmaktadır.

Kendini muhafazakâr kimliğe yakın hissettiğini belirtenlerin %54'ü 65 yaş ve üstü ve %43'ü 45-64 yaş grubundadır. 18-24 yaş aralığında olanlar %20, 25-34 yaş aralığındakiler ise %30'dur. Yaş ilerledikçe muhafazakâr kimliğe yakın hissetme oranı artmaktadır. (Nişancı, 2023). Doğan, 2015 yılında yaptığı bir çalışmada muhafazakârlığı kimlik ve tutumlar olarak değerlendirmiş ve muhafazakâr tutumlara en çok etki eden faktörlerin inanç ve dini davranışlar olduğunu söylemiştir. Çalışmada katılımcıların %19,8'i siyasi kimlik olarak muhafazakârlığı tercih etmiştir. Aynı çalışmada muhafazakâr milliyetçi oranı ise %16,2'dir (Doğan, 2016).

Yukarıda Türk muhafazakârlığı, imkan ölçüsünde literatür çalışmalarının derlenmesiyle özetlenmiştir. Konu, muhafazakârlığın ontolojik ve epistemolojik boyutu, Avrupa muhafazakârlığıyla karşılaştırılma, tarihi dönemler, düşünce akımları ve düşünürlerden bazı örnek analizler, toplumsal yapıya etkisi, yapılan eleştiriler ve niceliksel veriler açısından ele alınmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'de muhafazakârlığın ve Türk muhafazakârlığının kendine özgü tarihi, siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal yapısı nedeniyle heterojen bir görünümü olduğu söylenebilir. Avrupa muhafazakârlığıyla benzeyen yönleri olsa da kendi içinde bile çeşitlilik barındıran bir boyutu vardır. Entelektüel muhafazakârlık ve taşra/halk muhafazakârlığı arasında anlam ve tutumlarda farklılıklar vardır. Muhafazakârlıkta radikal değişimlere karşı durma ilkesi olsa da kendisi de değişimlerden nasibini almıştır. Türkiye'de muhafazakâr hareket Türk modernleşmesini, düşünce dünyasını ve siyasal hayatını birçok yönden etkilediği gibi kendisi de bu gelişmelerden etkilenmiştir. Ulusal ve yerel kapsamlı değişimlere ayak uydurmuş ve hem Türkiye siyaset ve düşünce dünyasında hem de gündelik yaşamda gündemi belirleyici olmuştur ve olmaya da devam edecek gibi görünmektedir.

Türk modernleşmesi ve Türk muhafazakârlığı başlıklarında modernleşme ve muhafazakârlık gerilimi ve gerilimin topluma yansması irdelenmiştir. Türkiye'de modernleşme ya da modernleştirme çabalarının toplumda meydana getirdiği gerilimler ve kutuplaşmalar sonucunda farklı tutum ve yönelimler açığa çıkmıştır. Modern-muhafazakâr, dindar-seküler, doğulu-batılı, uygar-gerici, çağdaş-tutucu, köylü-kentli vb. tanımlamalarla sosyal kimlikler oluşmuş ya da kutuplaştırıcı söylemlere malzeme oluşturulmuştur. Küresel ve yerel ölçekte yaşanan gelişmeler gerilimlerin seyrini, şiddetini ve boyutunu değiştirse de ana akım kutuplaşmalar her dönemde az ya da çok

kendini göstermiştir. Toplumsal düzeni korumak ve toplumsal düzeni değiştirmek arasında sıkışan Türkiye tarihi postmodern yönelimler, küreselleşme, kentlileşme ve sekülerleşmenin de etkisiyle sorunlar yumağına dönüşmüştür. Fakat sadece Türkiye’ye özgü olmayan değişim ve düzen döngüsünün tarihin her döneminde her toplumda farklı biçimlerde olsa bile yaşandığı ve yaşanmaya devam edeceği gerçeği göz önüne alındığında sorunlar yumağını anlamak daha kolay hale gelebilir. Bu yüzden araştırmada meseleye bu açıdan yaklaşılarak birey, toplum ve kurumların koruma ve değişim taleplerine neden olan etkileşimlerini aile ve kuşaklar ekseninde anlamak amaçlanmıştır. Modernleşme ve muhafazakârlık geriliminde aile ve kuşakların rolü ve değer aktarımındaki etkisi aşağıdaki başlıkta irdelenecektir.

3.3. Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar

3.3.1. Aile, konumu ve misyonu

Aile kavramı bilimsel çalışmalarda, sözlükte ve gündelik konuşma dilinde bazı yönlerden anlamsal ve yapısal farklılıklar barındırır (Kasapoğlu, 2012, s. 3). Sözlükte aile, *“evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler, arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik... Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü”* (TDK, 2019, s. 57) olarak ifade edilir. Ailenin evrensel boyutta kesin bir tanımlamasını yapmak mümkün olmadığı için onun yerine genel özellikleri belirlenmeye çalışılır. O yüzden sıklıkla, neslin devamını sağlayan ve sosyalleşmenin ilk basamağındaki bir yapı, karşılıklı ilişkilerin kurallar çerçevesinde belirlendiği bir sistem, maddi ve manevi kültürün kuşaklar arasında aktarımını yapan bir birim ve biyoloji, hukuk, psikoloji, ekonomi vb. birçok yapıyla ilişkisi olan bir toplumsal kurum şeklinde genel çerçevesi çizilir (Aydın, 2011, s. 36).

Bilimsel çalışmalarda kavramlar felsefi anlamlar yüklenerek tarif edilir. Farklı felsefi yaklaşımlardan hareket eden düşünürler kavramları kendi düşünsel perspektiflerine uygun yorumlayarak belirli paradigmlar oluştururlar. Aile kavramı sosyolojide klasik ve çağdaş yaklaşımlarla değerlendirilmiş ve bazı paradigmlar ortaya çıkmıştır. Yapısal işlevselci yaklaşım modern toplum ve aileyi makro ve mezzo bakışla ele alır. Toplumu, birbirleriyle ilişkili parçaların oluşturduğu bir sistem olarak tanımlar. Bu

yapının, koruyan, bütünleştiren, yönlendiren ve uygulatan alt sistemleri vardır. Bu yaklaşıma göre aile bu alt sistemin toplumsal bütünlüğe ulaştıran kurumudur. Aile üyelerinin üreme ve çoğalma işleviyle neslin devamlılığı ve cinsel denetim sağlanır. Ekonomik üretimde iş bölümüne dayalı rolleri düzenler. Çocuklara toplumsal norm, adet ve gelenekler aktararak sosyalleştirmenin sağlandığı, hasta ve yaşlıların bakıldığı ve dinlenilip eğlenilen bir mekandır. Bu yaklaşım geleneksel toplum yapısının modern topluma evrilmesi, sanayileşme ve kentleşme olgusu, kadınların iş piyasasına dahil olmasıyla ailenin işlevinin zayıfladığına vurgu yapar. Modern toplumda ideal çekirdek aile normlarının uyum ve ahenk oluşturması gerektiğini söyler. Sembolik Etkileşimcilik mikro bakışla modern toplumda öznel anlamlar ve yorumlar üzerinden aileye yaklaşır. Bu paradigmadan yola çıkan araştırmacılar duygusal doyum, sevgi, evlilik rolleri, boşanmanın, ebeveynliğin ve çocuğun anlamı konularına odaklanarak çalışmalar yapar. Çatışmacı yaklaşım makro yapısal perspektiften yola çıkarak, modern toplumu alt yapı-üst yapı ikiliğinde sınıflar, eşitsizlikler, çatışma ve güç mücadeleleri açısından ele alır. Sanayileşmenin yanında özellikle kapitalizme eleştirel yaklaşır. Modern çekirdek ailenin kapitalist ekonomik alt yapı tarafından belirlendiğini ve bu yapı tarafından kuşaklar boyunca tuzağa düşürülüp kullanıldığından söz eder. Klasik yaklaşımlar dışında aileyi konu edinen çağdaş yaklaşımlarda vardır. Feminist kuram aileyi ataerkillik ve toplumsal cinsiyet kavramlarıyla analiz eder. Kadınların, çocukların ev ve iş yaşamındaki rollerini, toplumsal yapıya, kültüre, kurumlara, aileye sirayet etmiş erkek egemen (ataerkil) kalıpları ve toplumsal cinsiyetin ürettiği eşitliksizlikleri gündeme getirir. Çağdaş yaklaşımlardan biri olan postmodern paradigma modernizm eleştirisi yaparak ailenin konumunu sorgular. Modernizmin romantik, ütöpik ideallerinin toplumsal refaha ulaştıramadığını, yoksulluk ve sefaletin topluma hakim olduğunu ileri sürer. Geleneksel ailenin yeni topluma uyum sağlayamadığını ve modern çekirdek ailenin normlarının geçerliliğini yitirdiğini belirtir. (Kasapoğlu, 2012, ss.3-22).

Çelebi'ye göre, aileye yönelik çalışmalarda iki farklı yöntem vardır. İlkinde toplumsal bir kurum olarak ailenin toplumla, toplumsal kurumlarla ve temel süreçlerle ilişkisine odaklanılır. Klasik yaklaşım olan bu yöntem genel teorilerden hipotez üretir, gözlem yapar ve sınama yoluyla sonuca ulaşır. Ailenin toplumdaki işlevi, kurum olarak nitelikleri, kültürün kuşaklarla aktarımındaki rolü, ekonomik boyutu, denge ve dayanışmadaki fonksiyonu açısından ele alınır. İkinci yöntem alansal yaklaşımı

benimser. Aile içi ilişkiler, roller, ve davranışlar dikkate alınır. Dıştan ve makro boyutta yukarıdan değil, gözlem, hipotez ve sınamayla içten anlamaya çalışır (2004, ss. 118-120). Aydın, Hill ve Housen'den alıntı yaparak aile araştırmalarında kavramsal çerçevenin beş ayrı yaklaşımla oluştuğuna değinir. Yapısal işlevselciliğin ailenin işlevini, etkileşimciliğin ailedeki karşılıklı ilişkileri, durumsalcılığın ailede bireyin psikolojik durumunu, kurumsalcılığın ailenin toplumsal kurum olarak gelişim tarihini ve gelişmeciliğin ise ailenin demografik boyutu ve rol taksimini odak noktası yaptığını aktarır (Hill ve Housen'den aktaran Aydın, 2011, s. 48).

Türkiye özelinde konuya yaklaşılsa tarihsel süreçte geçirdiği aşamalarla birlikte Türkiye aile yapısının günümüzdeki genel karşılığının melez bir görünüm sergilediği söylenebilir. Hem geleneksel hem de modern aile özelliklerinin bir arada olduğu karma bir yapı “geçiş dönemi ailesi” konumundadır (Aydın, 2011, s. 64). Dikeçligil, dünya ölçeğinde ailenin tanımının, Türkiye’de aile ve aile araştırmalarındaki tanımlama ve genel kabullerin bazı sorunlar barındırdığına değinir. Ona göre, Batı dışı modernlik ve çoklu modernlik genel kabullere izin vermeyecek kadar çeşitlidir. Türkiye için yapılacak aile araştırmalarında “geleneksel aile tipinden modern aile tipine geçildiği ya da geçiş aşamasında olduğu” savından yola çıkmak Türkiye toplumunun kendine özgü yanlarının ya da toplumsal farklılıklarının gözden kaçırılmasına neden olabilir. O, aileyi sadece makro boyutta geleneksel ya da modern olarak nitelendirilip bütün toplumlara uyarlanabilecek ortak bir aile tanımı, tipi, işlevi ve ilişkiler biçiminin olamayacağına vurgu yapar (2012, ss. 47-50).

Modernleşen ya da modernizasyon süreçlerinden geçen her toplumda olduğu gibi Türkiye’de de aile, değişme ve muhafaza etme geriliminin ortasında kalmıştır. Aytaç, bu durumu, Türkiye siyasasının modern aile oluşturma fikrindeki ikiliğinin “*korumak ve değiştirmek ya da yeniden üretmek ve dönüştürmek arasındaki diyalektiğin bir yansıması*” şeklinde betimlemiştir (2015, s. 222). Cumhuriyet batılılaşma hareketinin hedefleri arasında olan “Modern Türk Ailesi” fikri siyaset, eğitim ve hukuk alt yapısıyla uygulamaya konulur. Doğan, bu durum için “*Cumhuriyetle birlikte, tüketim alışkanlıklarından, eğitim, sanat, mimari, ahlak, hukuk boyutlarında bütün bir kültürün modernleşmenin olanca etkisinde harmanlandığı bir süreç başlamıştır. Türk ailesi işte bu sürecin odak noktasında yer alır*” tespitini yapar (2009, s. 204). Ona göre, toplum olarak geçmişten beri Türk toplum yapısında “*aile örgütlenmesi*” temel bir kalıptır. Bu kalıp değerleri kuşaklar aracılığıyla günümüze kadar getirmiştir. Tarih ve

geleneğin aile etkisiyle önemi sürdürülür. Günümüzde küreselleşme, demokrasi, bireycilik ve sivil toplum gibi Batı kaynaklı değerlerin Batı dışı toplumlarda ailenin de içinde olduğu toplumsal yapının değerleriyle çatışmaya girmesi kaçınılmazdır. Doğan'a göre, bu çatışma sonucunda Türk aile yapısında oluşan değişimin boyutunun bilimsel çalışmalarla ortaya çıkarılması gerekir (2009, ss. 204-206). Aile ve kültür konusunda sosyal psikoloji perspektifinden çalışmaları olan Kağıtçıbaşı, hem Türkiye hem dünya ölçeğinde aile yaklaşımında sentez bir model önerir. Bu modelde geleneksel-modern aile karşıtlığı yerine hem bağlılık hem özerklik içeren, yeniliklere açık, sosyalleşme ve aile süreçlerinde benzerlik ve farklılıkları özümseyen özellikler vardır (1993, ss. 117-119).

Yukarıda yer verilen çalışmalar dikkate alınarak ailenin önemi, konumu ve misyonunun tarihin her döneminde başat olduğu söylenebilir. Aile, değişim ve koruma reflekslerinde arada kalan, her toplumda kendine özgü biçimde gelişim gösteren (Doğan, 2016) ve toplumsal yapıyı hem etkileyen hem de ondan etkilenen bir kurumdur.

TÜİK "İstatistiklerle Aile, 2022" haber bülteni verilerine göre Türkiye'de hanehalkı dağılımında tek çekirdek ailenin oranı %64,5'tir. Tek kişiden oluşan hanehalkı oranı %19,4, diğer kişiler ve en az bir çekirdek ailenin olduğu hanehalkı oranı %12,8 ve çekirdek ailenin olmadığı birden fazla kişiden oluşan hanehalkı ise %3,3'tür. Genel hanehalkı büyüklüğü 3,7'dir. 2008'de 4 olan bu oranda düşüş gözlenmiştir. Tek kişilik hanehalkı oranı ise önceki yıllara göre artmış ve geniş aile oranı azalmıştır. Geçmiş yıllardaki sayılarla karşılaştırıldığında geniş aile yapısının azalan ivmesinin devam ettiği görülür. Tek kişilik ve çekirdek aile olmayan birden fazla kişinin yaşadığı hanehalkı sayısındaki artış dikkate alınırsa geleneksel aile tipi yapısının çözülmeye devam ettiği söylenebilir. Fakat sadece bu verilerle hareket ederek genelleme yapmak yanıltıcı olabilir. Çünkü aile yapısı, konumu ve önemi sadece oturan kişi sayısının dikkate alınmasıyla genelleme yapılamayacak kadar karmaşık ilişkiler ağıdır (Dikeçligil, 2012, s.28-37).

3.3.2. Muhafazakâr tutumlarda aile ve değerlerin önemi

Bireylerin sosyal algı ve davranışlarında etkili olan tutumlar, temel değerlerin ifade edilmesi ve eyleme geçmekte işlevsel olan duygu, düşünce ve davranışların toplamıyla

ortaya çıkan bir eğilimdir. Tutumlar sadece bireyler açısından ayırıcı özelliklere vurgu yapmaz. Çok sayıda bireyden oluşan grupların ortak tutumlarından söz edilebilir. Tutumlar ölçülebilen, geliştirilen ve kalıplaşabilen yönelimlerdir. Tutum ölçümlerinde birçok tekniklerden yararlanılabilir. Çalışmanın ölçeğinde kullanılan Likert ölçek tekniği de bunlardan biridir. Tutumların oluşmasında kişinin öznel deneyimlerinin yanında aile, arkadaş grupları, sosyal çevre, medya vb. birçok faktör etkilidir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2021, ss. 129-161). Her tutumun davranış göstergesi olmaz. Tutumlar davranışlardan daha uzun bir sürede oluşurlar, değişme süreleri ve değişime dirençleri daha fazladır. Genel manada “*tutumlar herhangi bir konuda bir tepki şekli değil daha çok tepki gösterme eğilimidir*” (Doğan, 2007). Bu bağlamda muhafazakârlığa da bir tutum, eğilim, tavır, duruş ve kalıp yönelim denilebilir (Çaha, 2012, s. 11).

Aile ve içerdiği değerler muhafazakâr tutumlar için kurumlar üstü bir öneme sahiptir. Muhafazakârlığın genel karakteristik özelliklerinden olan soyut aklın kısıtlı bakışından ziyade tarih ve gelenekle oluşan tecrübenin öncelenmesi tutumu, toplumsal kurumların bilgeliğine güvenmektir. Bu kurumların en önemlisi ise ailedir. Aile muhafazakâr tutumlarda “*kurumsal rehberdir*” (Özipek. 2017, ss. 86-87). Geleneksel aile yapısının modernlik ve modernleşme hareketleriyle çözülmesi ve ailenin konumu, misyonu, nesiller vasıtasıyla geleceğe taşıdığı kültür, gelenek ve değerlerin değişmeye başlaması muhafazakâr tutumları hassas hale getirmiştir (Safi, 2007, ss. 84-85). Çünkü onlar için aile toplumun en temel kurumu ve değerlerin koruyucusudur. Muhafazakârlara göre bireylere toplumsal aidiyet oluşturan, eğiten, sosyal birliktelik ve dayanışma sağlayan ana birim, ailedir (Doğan, 2016). Yine aile, mensuplarına kimlik edindiren, ahlak ilkeleri geliştiren ve aşırılıkları dizginleyip toplumsal düzeni koruyan “sosyal rehabilitasyon” mekanizmasıdır (Safi, 2007, s. 86). Nisbet, muhafazakâr düşünürlerin aileye yönelik hassas tutumunu Bonald, Comte, Durkheim ve Le Play’in görüşlerden örnekler sunarak açıklar. Ona göre, muhafazakâr düşünce toplumu bireyden değil aileden başlatır. Devletin aile üzerindeki tahakkümüne sıcak bakılmaz. Aile özerk bir yapı ve otoritedir. Kentleşme ve sanayileşmenin zararları ailenin fonksiyonundaki değişimin sonucudur. Bu yüzden güçlü yerel yönetimler ve toplumdaki aracı cemaatler toplumsal düzenin tampon mekanizmalarıdır (2014, ss. 122-125).

Türkiye’de siyasal seçkin bürokratlar eliyle yapılan ve devlet ideolojisine dönüşen modernleşme hareketlerine karşı muhafazakâr tutumların en büyük direnme odağı aile olmuştur. Tüm siyasal rejimler kendi düşünce tarzlarını kuşaklara yerleştirip geleceğe aktarmak isterler. Toplumda bu işlevi yerine getiren kurumların başında ise aile gelir. Fakat aile aynı zamanda var olanın koruyucu mekanizmasıdır. Bu gerilimli ilişki Türkiye modernleşme deneyiminde modern-muhafazakâr tutumlar arasında aile üzerinde iki yüzyıldan fazla süren bir çatışma ve çelişkiyi ortaya çıkarır. Bu çatışmada modern eğitim kurumları ve geleneksel aile kurumu karşılaşır (Akın, 2021, ss. 196-197). Dikeçligil, Türkiye’de aile araştırmalarında modernleşme süreciyle yüzleşmenin kaçınılmaz olduğuna vurgu yapar. Çünkü ona göre bu sürecin vitrini ailedir. Bu yüzleşme sadece olumlu ya da sadece olumsuz etkilere odaklanmamalıdır. Modernleşme sürecinin aileye etkisi tüm aşamalar dikkate alınarak önyargılara izin vermeden, kendi bağlamı, imkanı, zorluğu içinde değerlendirilerek incelenmelidir (2012, s. 29).

Muhafazakâr tutumların aile ve değerlere olan tutkusunda, günümüz dünyasının ilişki biçimleri ve kişiler arası etkileşim boyutlarında değişimin yaşanması da etkilidir. Koruma eğiliminden beslenen muhafazakâr tutumların değişime ve sonuçlarına yönelik endişe duyması ve buna uygun tavır geliştirmesi kaçınılmazdır. Günümüzün toplum biçimi “*siber toplum, sanal ilişkiler ağı, gösteri toplumu*” gibi pek çok farklı isimle nitelendirilir. Sanal iletişimin gündelik hayattan başlayıp uluslararası boyutta dolaşıma girmesi ilişkilerin ilgası ve yeniden inşasına neden olmaktadır. Mahremiyetin özel alan-kamusal alan sınırları muğlaklaşmakta ve yeni ilişki biçimleri ortaya çıkmaktadır. İletişim ve ilişki biçimlerinin değişiminde ailede payına düşeni almaktadır (Hazır, 2017, s. 263; Hazır, 2021, ss. 145-163).

Türkiye genelinde aile değerlerinde muhafazakâr tutumların konu edinildiği alan çalışmaları yaygın değildir. Aileye yönelik yapılan çok sayıda alan çalışmalarında genellikle aile tipleri ve aile içi roller gibi genel alt konular dikkate alınmıştır. Çalışma konusu sadece ailenin önemi, aile değerlerinin uygulanması ve yeni nesillere aktarılması olan bir araştırma olmasa da bu konularla ilişkili bazı maddelere yer veren çalışmalar vardır. Doğan, 2016 yılında Türkiye genelinde yaptığı ve muhafazakâr aile değerlerinin dindarlıkla ilişkisine odaklandığı çalışmasında “muhafazakâr aile değerleri” alt bölümü oluşturmuştur. Çalışmanın cinsiyet faktöründe muhafazakâr aile değerleri tutumlarında erkek ve kadın arasında anlamlı bir fark oluşmamıştır. Yaş

faktöründe yetişkin ve yaşlıların gençlere göre muhafazakâr tutumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Medeni durumda evlilerin muhafazakârlık tutum puanı bekarlara göre daha yüksektir. Eğitim durumu faktöründe eğitim seviyesi arttıkça muhafazakâr tutumlar azalma eğilimi göstermiştir. Mesleklerde emekli, ev hanımı, çiftçi ve memurların diğer gruplara göre muhafazakâr tutumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Doğan, 2016). “*Sayılarla Türkiye’de İnanç ve Dindarlık*” araştırması ölçeğinde muhafazakâr tutumlarda yer etmiş bazı sorulara yer verilmiştir. Kadın ve erkek aynı evde nikahsız birlikte yaşayabilir sorusuna katılımcıların %68’i katılmadığını belirtmiştir. Nikahsız birlikte yaşanabilir sorusuna kadınların %68’i, erkeklerin %69’u olumsuz yanıt vermiştir. Evlenmeden önce sevgili olunabilir sorusuna katılmıyorum diyenlerin oranı %34’tür. Kadınların %29’u, erkeklerin ise %38’i bu soruya olumsuz yanıt vermiştir (Nişancı, 2023). Bu çalışmada ortaya çıkan veriler dikkate alındığında nikahsız aynı evde yaşamaya karşı çıkan muhafazakâr tutumlar yüksek olmasına rağmen, evlilik öncesi sevgili olma sorusunda muhafazakâr tutum düşüktür. Bu durum, evlilik, aile, evlilik öncesi cinsellik ve aynı evde yaşama tutumlarının ailenin önemi ve korunmasında hala çok önemli olduğunu gösteren bir bulgudur. Fakat evlilik öncesi görüşme, buluşma, flört ve sevgili olma boyutunda artık bir kırılmanın olduğu ve muhafazakâr tutumlarda önemli bir esneme yaşandığı söylenebilir.

3.3.3. Muhafazakâr aile değerleri ve kuşaklar

Muhafazakâr tutumların aile değerleri ve kuşaklarla ilişkisinde önceki başlıkta ifade edildiği gibi kadim ve kopmaz bir bağ vardır. Bu bağın devamlılığını sağlayan unsur ise kuşaklardır. Toplumsallaşma, bireylerin belirli bir çevre içerisinde doğum ve ölüm arasında geçen sürede birçok faktörü olan ve karşılıklı etkileşimle oluşan kimlik ve kişilik kazanım sürecidir. Aile hayatı, akranlar, resmi eğitim kurumları, iş yaşamı ve medya etkisinde oluşan kimlik ve kişilik sadece bireyin aktif fail olduğu bir aşama değildir. Yaşanılan dönemde var olan sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel kodlar bu sosyalleşmenin bireyin dışında gerçekleşen unsurlarıdır. Toplumsallaşmanın bireysel ve toplumsal faktörleri yaşanılan dönemin koşullarıyla birlikte bireyler tarafından içselleştirilir. Genel kanıya göre, her 20-25 yıl arasında yukarıda belirtilen toplumsallaşma sürecinden geçen bireylerin toplamı o devrin kuşaklarını oluşturur. Bu

kuşaklar kendi deneyimlerini sonraki nesille etkileşime girerek yansıtırlar. Her toplumda kendisine has koşul ve özellikler olsa da aynı zamanın farklı toplumlarda yaşayan kuşakları bazı yönlerden benzerlikler taşır. Hem dünyada hem Türkiye’de gençlik hareketi olarak anılan 1968 kuşağı bu duruma örnektir (Bayhan, 2019, s. 43). Fakat, kuşakların geçmişte her toplum içinde ehemmiyeti olduğu, sosyal sürekliliği ve benzerlikleri barındırdığı gerçeği dışında farklılaşan yönleri de vardır. Bu farklılaşma hem kendi toplumlarındaki önceki kuşaklarla hem de aynı dönemde yaşadıkları diğer toplumların kuşaklarıyla olabilir. O yüzden kuşak benzetmelerinin sınırlı bir genelleme olduğu dikkate alınmalıdır. Geçmişte nesillerin kuşak farklılığı düzeyi kendi toplumlarıyla daha az, diğer toplumlarla daha fazla iken günümüzde bu durum değişmiştir. Özellikle küreselleşme olgusuyla artık yerel boyutta kuşak benzerliği ve kültür aktarımı uluslararası düzlemde daha azdır. Küresel kuşak ve kültür benzerliği olanakları kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte geçmişe göre artış gösterir (Nacak, 2019, s. 25).

Kuşaklarla ilgili sosyal bilimlerde yapılan çalışmalarda bazı kuşak sınıflandırmaları yapılmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde bu çalışmalar daha çok öne çıkmış ve belirli bir birikime ulaşmıştır. Bayhan, hem genel literatürü hem de Türkiye’nin toplumsal yapısını dikkate alarak ortak bir sınıflandırma oluşturmuştur. 1927 ve 1945 yılları arasında dünyaya gelenler için genel isimlendirme “*Sessiz Kuşak*” tır. Geleneksel değerlere bağlı, çalışkan, sessiz, tutumlu özellikleri olan, iletişimde otoriteye bağlı ve saygılı tutumlar sergileyen bu kuşak yaklaşık olarak yaşayan dünya nüfusunun yüzde dördüne tekabül eder. Türkiye özelinde bu kuşak, Cumhuriyet’in kuruluşuna ve Tek Parti Dönemi’ne denk gelmiştir. Zorlu koşullarda yaşamlarını sürdürmeye uygun, geleneksellik ve vatanseverlik özellikleri baskın, sorumlulukları ve vazifeleri fazladır. Çocukluğunu yaşayamayan, gazete nesli olarak nitelendirilirler. Türkiye nüfusunda yüzde 3’lük bir dilimdedirler. 1946 ve 1964 yılları arasında doğan ikinci nesle “*Bebek Patlaması Kuşağı*” denilir. Dünya nüfusunun yaşayan yüzde on dördü bu kuşaktır. 68 Kuşağı dönemi bu zamanda büyümüştür. İdealist, hem çocuklarına hem ebeveynlerine bakan, kendine güveni olan bu kuşağın işine sıkı sıkıya bağlı özelliği öne çıkarken, aile ilişkilerinin katı olduğu bir ortamda yetişen çocuklar olarak geleneğe baş kaldıran asi gençlere dönüşürler. Kitle iletişim araçlarından radyonun yaygın olduğu bu dönem, Türkiye özelinde çok partili yaşam ve Marshall yardımlarıyla gelen süt tozu ve donmuş etlerle anılır. Günümüz

Türkiye’inde yaşayan nüfusun yüzde on beşlik dilimi kaynakların azlığına rağmen hayalleri büyük olan bu kuşağın çocuklarıdır. 1965 ve 1980 yıllarını kapsayan üçüncü nesil “*X Kuşağı*” olarak isimlendirilir. Kimliksiz ve pragmatist nitelendirmelerinin yapıldığı bu kuşak, televizyonun yaygınlaşmasıyla popüler kültürün etkisinde kalır. Kadınların kamusal alanda iş gücüne katılması doğum hızının azalmasına, işsizliğin baş göstermesine, çocukların bakıcı ve televizyonla büyümesine neden olur. İş hayatının önemli olduğu, sabırlı, inatçı ve disiplinli bir yaşam sürülür. Türkiye için bu nesle “*Özal, Pop Çağı ve Bireycilik Kuşağı*” tarifi yapılır. Şimdilerde yaşayan nüfusun yüzde yirmisini oluşturan bu kuşak, televizyonda yerli ve yabancı dizilerle tanışarak yepyeni bir hayat tarzını özümsemeye başlar. Narsisizm, bireycilik ve pragmatizmin deneyimlenmesiyle özgürlük ve kendine yetme felsefesi oluşur. 1981 ve 2000 yıllarının nesli “*Y, Milenyum*” kuşağı olarak adlandırılır. Dijital yerlilerin ilk nesli bu dönemde doğar. Teknolojik gelişmelerle internet, bilgisayar ve cep telefonu kullanımı yaşam tarzlarını köklü şekilde yeniden biçimlendirir. Önceki kuşakta başlayan bireycilik bu dönemde doruklara ulaşır. Tembel, eğlenmeyi seven, geç evlenen, narsist, imaj takıntılı, materyalist gibi pek çok etiketin yapııştırıldığı bu kuşak aynı zamanda postmodern değerlerin ilk nüvelerinin görüldüğü kişiliklerdir. Mantık ve felsefe biçimlerinin “*hem o hem de o*” kalıbına uygun olarak bireysellik ve toplumsallığı birlikte harmanlarlar. Türkiye’de askeri darbeden sonra politikadan uzak tutularak yetiştirilen çocuklar küreselleşen dünyaya uygun biçimde tüketim kültürüne uyum sağlayan gençler olurlar. Yetişkinliklerinde ülke gündemine yeni siyasi olayların dahil olmasıyla politize olmaya başlarlar. 2001 ve 2020 yılları arasında doğanlar “*Z Kuşağı*” çocuklarıdır. Dijital yerliliğin getirisiyle akıllı telefon, sosyal medya, sanal ve AVM nesli yakıştırmaları yapılır. Gözetim ya da gösteri toplumu tanımlarıyla örtüşen çoklu kimliklerle sürekli değişim halindedirler. Ev yaşantılarında aile bireyleriyle bile yüz yüze iletişim yerine sıklıkla sanal etkileşimi tercih etmektedirler. Bu beş kuşak içinde son iki kuşağın birbirine benzerliği daha fazladır (Bayhan, 2019, ss. 31-44).

Nacak, kuşak sınıflandırmaları ve nitelemelerinin evrensellik boyutunda sorunlar olduğunu belirtir. Çünkü bu nitelemeler kuşaklar arası benzerlik ve farklılıklarda, değişimin içeriğinde ve gelecekteki muhtemel belirsizliklerde yanılırlara neden olabilir. O, her toplumda olan çocuk, genç, yetişkin ve yaşlıların deneyim, yaşam biçimi ve dünya görüşlerinde oluşacak değişimlere yönelmeyi önerir. Ona göre,

kuşaklarla ilgili çalışmalarda kuşak olgusunu saha araştırma aracı gibi görmek yerine süreklilik ve farklılıkların topluma etki eden yönlerine ve süreçlere odaklanmak gereklidir (2019, s. 25).

Aile içinde kuşakların ilişkisi zamanlar üstü ve toplumlar üstüdür. Bu yüzden önemini hiç kaybetmez. Kuşakların ilişki biçimi iki boyutludur. İlki bütünleşen, iş birliğinin olduğu ve uyum içindeki ilişkidir. İkincisi çatışmanın yaşandığı boyuttur. Doğal eğitim yuvası olan aile aynı zamanda kuşak çatışmasının en yoğun ve belirgin olduğu mekandır. Kuşak çatışmasının nedenleri çok çeşitlidir. Öncelikle toplum tiplerindeki çatışmalar ilksel ve çağdaş toplumlarda kuşak çatışması olarak ikiye ayrılır. Toplamların yapısındaki farklılıklar çatışma nedenlerini de farklılaştırır. Sosyo-kültürel nedenlerle ortaya çıkan çatışmalar bireyden kaynaklı ve sosyal yapının etkisi şeklinde ikiye ayrılır. Gençlerin kimlik edinme sürecindeki eylemleri bireysel etkiyle, toplumsal yapıdaki değişimler ise sosyo-kültürel etkiyle oluşan nedenlerdir. Toplumsal nedenler, teknoloji, eğitim, demografi ve değer değişmelerinden kaynaklanır. Eğitim hayatında ya da çalışma hayatında yer alan gençlerin çatışma nedenleri de birbirinden farklıdır. Aile içi nedenlerle olan çatışmalarda diyalog eksikliği, baskılayıcı ebeveyn tutumları, güven eksikliği, tutarsız davranışlar sergileme, aşağılama ya da yüceltme en çok öne çıkanlardır. Toplumsal kaynaklı aile içi çatışmalarda ise siyasi görüş, ekonomik durum ve boş zaman etkinliği tercihlerinin yol açtığı sebepler belirgindir. İnsanlığın toplumsallaştığı her dönemde olan kuşak farklılığı ve çatışması günümüzde aile yapısında değişimin hız kazanmasıyla oldukça yoğun biçimde görülmektedir (Tezcan, 2016, ss. 7-51-69).

3.3.4. Kayseri ve muhafazakârlık

TÜİK 2022 adrese dayalı nüfus sayımına göre Kayseri nüfusu 1.441.523'tür. Nüfusun 721.809'u erkek, 719.714'ü kadınlardan oluşmaktadır. Büyükşehir statüsünde olan il, 3'ü merkeze bağlı ve 13'ü merkeze bağlı olmayan toplam 16 ilçeden oluşmaktadır. Kayseri toplam nüfusunun 20.186'sı yabancı uyrukludur. Fakat bu sayıya dahil olmayıp Kayseri'de yaşayan çok sayıda yabancı uyruklu kişi vardır. TÜİK'in sayımda dikkate aldığı yabancı nüfus nitelendirmesi aşağıdaki gibidir;

“Yabancı uyruklu nüfus kapsamında; referans tarihinde geçerli ikamet veya çalışma iznine sahip kişiler, uluslararası koruma kimlik belgesi gibi

ikamet izni yerine geçen kimlik belgesi olan ve referans tarihinde geçerli adres beyanı olan kişiler ve izinle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkmış referans tarihinde geçerli adres beyanı olan mavi kart hamili kişiler değerlendirilmiştir. Kurs, turizm, bilimsel araştırma vb. nedenlerle 3 aydan kısa süreli vize veya ikamet iznine sahip yabancılar ile geçici koruma statüsüyle ülkede bulunan Suriyeliler nüfusa dâhil değildir”.

TÜİK “İstatistiklerle Aile” raporu verilerine göre Kayseri’de hane halkı sayısı 435.301’dir. Hane halkı dağılımı şu şekildedir. Tek kişilik hane halkı sayısı 69.146, en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkı sayısı 47.891, çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halkı sayısı 8.446, tek çekirdek aile hane halkı sayısı 302.219’dur. Hane halkı büyüklüğü azalma eğilimi göstermektedir. 2008’de 4,20 olan hane halkı büyüklüğü 2022’de 3,22’ye düşmüştür. Kayseri’de 15 yaş üstü nüfusun 554.188’i erkek, 561.097’si ise kadınlardan oluşmaktadır. On beş yaş üstü medeni durum ve cinsiyet bilgilerine göre 295.203 kişi hiç evlenmemiş, 712.618 kişi evli, 45.272 kişi boşanmış ve 62.192 kişinin eşi ölmüştür. (TÜİK, 2023; TÜİK, 2023).

Kayseri’nin tarihi bilgilerinde M.Ö. 3500’lü yıllarda Asur’un ticaret kolonisi olduğu ve ipek yolu üzerinde bulunduğu vardır. Önce Kültepe yerleşim merkezi olan Kayseri, sırasıyla Eusebeia, Mazaka, Ceasarea, Kayseriye adlarını almıştır. Geçmişinde Hitit, Frig, Pers, Roma, Selçuklu ve Osmanlı hakimiyetine girmiş ve hem coğrafi konumu hem de kadim ticaret merkezi olma özelliğiyle her dönemde önemini korumuştur (Cengiz, 2013, s. 77; Köse, 2018, s.31; Karatepe, 2018, s. 316; Gençoğlu, 2020, s. 67). Şehirlerin kendine özgü karakteristik özelliklerinin varlığı bilinen bir gerçekliktir. Kayseri coğrafi konumunu itibarıyla Anadolu’nun tam ortasında yer almasıyla, kadim bir ticaret şehri olmasıyla, Ahiliğin burada kurulmasıyla, ulaşımında merkezi noktada bulunmasıyla ve hem modern bir kent görünümü hem de muhafazakâr kimliğiyle kendine has bir şehirdir (Cengiz, 2013, s. 78; Gençoğlu, 2020, s. 67).

Kayseri’nin hem modernleşme hem de gelenek ve muhafazakârlıkla beraber zikredilmesi ticari girişimcilik, farklı kentleşme serüveni ve muhafazakâr kültürün korunması çabasıyla iç içe geçen yapısından kaynaklanır. 1990’lardan itibaren “yeni orta sınıf, Anadolu Kaplanları” etiketinin Kayseri’ye gönderme yapması bilinen bir gerçekliktir. Küresel rekabete direnç gösteren, teknolojik yeniliklere açık, kendi kaynaklarını değerlendiren ve bunların yanında muhafazakâr değerleri unutmayan şehrin bu özellikleri yerli ve yabancı araştırmacıların ve medyanın dikkatinden

kaçmamıştır (Keyman ve Lorasdağı, 2010, s. 37). Kayseri'nin şehircilik ve yerel yönetimler bağlamında mekanın inşası, temsili ve düzenlenmesinin Cumhuriyet'ten beri üç farklı siyasal ve düşünsel perspektif üzerinden oluşturulduğu görülür. 1990'lara kadar merkezi modern-laik bir proje temsili hakimken, 1990-1998 yılları arasında İslamcı unsurlara uygun yerel kültürel-geleneksel öğeleri öne çıkaran “Beyaz Şehir” projesi uygulanır. 1998 yılından sonra ise milliyetçi-muhafazakâr yönelimle “Dünya Şehri” sloganı ve neo-liberal yaklaşımla ulusal-uluslararası kapitalizme ayak uyduran bir şehir modeli hayata geçirilir (Doğan, 2007, s. 239). Kayseri, sanayi ve ticarete ulusal ve uluslararası gelişmelere uyum sağlayıp, teknolojik yeniliklere ayak uydurarak küreselleşen dünyaya yabancı kalmaz. Giderek büyüyen organize sanayi bölgeleri, Avrupa Birliği'yle birlikte yürütülen kalkınma programı, üniversitelerin değişim programlarıyla eğitimde yeniliklere açılma vb. gelişmeler küresel ekonomik krizlerden çok etkilenmeden kalkınma ve büyümeye devam etmesini sağlar (Keyman ve Lorasdağı, 2010, ss. 47-63). Kayseri'nin yerel yönetimleri üzerine çalışmalar yapan Doğan, “eğreti kamusalılık” olarak adlandırdığı bir durumdan söz eder. Ona göre, yerel yönetim neo-liberal yaklaşımla modern dünya şehri olmak için gereken şeffaflık ve katılımcılık ilkesini kendi anlamından uzaklaştırılıp farklılaştırır. Toplumsal refahı artırmaktan ziyade kültürel ve geleneksel değerleri öne çıkaran bir sosyalizasyon oluşturulur. Ailenin ön plana alınması, hayır işlerinin öncelenmesi, yaşlıların, yoksulların ve şehit ailelerinin yardımlarla desteklenmesi, toplu düğün ve sünnet merasimleri, öğrencilere burs verme, cami elektrik tüketiminden ücret almama vb. birçok uygulamalar, halkın sorumlu yurttaş bilinciyle yönetime katılmasını zayıflatır. Ayrıca, belediyenin kolektif tüketim hizmetlerinin daraltılıp, hizmet ve malları kendi bünyesinde üretmek yerine dışarıdan fiyatlandırarak sağlaması eğreti kamusalılık oluşturur (2007, ss. 246-247). Kayseri üzerine araştırma yapan isimlerden biri de Kurtuluş Cengiz'dir. Hacılar ilçesi özelinde Anadolu sermayesinin nasıl oluştuğunu anlamaya çalışan Cengiz, sanayileşmenin din, kültür ve gelenekle ilişkisini Kalvinist İslam ve sosyal sermaye açısından ele alır. Ona göre, Hacılar ilçesinden sanayiciler hem kapitalizm ve neo-liberal paradigmayı önceleyerek uluslararası piyasaya uyum sağlamışlar hem de din ve millet vurgusundan, geleneksel ve kültürel değerlerinden ödün vermemişlerdir. Onların farklı bir modernleşme algıları vardır. Uzak Doğu Japon modeline yakın, “*neo-liberal komüniteryenizm*” denilebilecek bu modernleşme zihniyeti, teknolojik ve ekonomik gelişimi önceleyen fakat demokratik unsurların

işelleşmediği bir yapıdadır. Cengiz, Hacılar ilçesindeki sanayicilerle özdeşleşen muhafazakâr kimliğin tarihsel biçimde mi var olduğu yoksa bu kimliği sahiplenmeye sosyal sermaye ve ekonomik fayda nedeniyle koşulların mı sürüklediğini tartışır. Ekonomik çıkarların önceliğini vurgular (2013, ss. 418-425).

Yukarıda yer alan bazı bilimsel çalışma örnekleri dışında gerek bu tezin alan çalışmasında yapılan gözlemlerden, gerekse çalışma ölçeğinin oluşturulması için yapılan odak grup görüşmeleri ve mülakatlardan elde edilen verilerden ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi resmi web sayfası içeriklerinden Kayseri ve muhafazakârlığa dair bazı çıkarımlar elde edilmiştir. Öncelikle şehrin nüfusunun yerliler, Avşarlar, Çerkezler, iç ve dış göçle yerleşmiş yabancılar, üniversite öğrencileri ve Kayserili olmayıp çalışma hayatına bu şehirde devam eden kişilerden oluştuğu görülmüştür. Nüfusun bu bileşenlerinin farklı yaşam tarzlarına sahip olduğu gözlenmiştir. Yerliler, Avşarlar ve Çerkezlerin kendi kültür ve geleneklerini korumaya özen gösterdiği fakat diğer grupların (dış göçle gelen etnik kökeni farklı yabancılar hariç) modern hayatın ritmine uyum sağladığı ve muhafazakâr öğelerin yaşantılarında daha az yer tuttuğu fark edilmiştir. Özellikle üniversite öğrencileri ve iş hayatı nedeniyle Kayseri’de ikamet eden kişiler kamusal alanlarda sosyalleşmeyi daha çok tercih etmektedir. Bu kişilerin yoğun olarak yaşadığı Talas merkez ilçesi, eğlence ve sosyalleşme mekanlarının sayısının fazla ve çeşitli olduğu yerleşim yeridir. Kütüphaneler, sosyal yaşam merkezleri, kitap kafeler, oyun kafeler, spor salonları, lokantalar, restoranlar, çay bahçeleri, mesire alanları, parklar, alışveriş merkezleri, yamaç paraşütü iniş alanı vb. mekanlar sosyal hayatı canlı tutmaktadır. Kayseri’de bulunan dört üniversiteden ikisinin Talas sınırları içerisinde yer alması sosyal yaşamın burada canlı olmasının nedenlerinden biridir. Gençler, boş zamanlarını sıklıkla oyun kafelerde geçirdiklerini belirttiler.

Kayseri merkeze bağlı ilçeler Melikgazi, Kocasinan ve Talas’tır. Merkez ilçelerde toplam 181 mahalle vardır. Melikgazi ilçesinin toplam nüfusu 594.344’tür. İlçe 58 mahalleden oluşmuştur. Mahalle nüfusları büyükşehir yapılanmasına da bağlı olarak dengeli dağılmamıştır. Önceden köy/belde/bucak olup büyükşehir statüsü gereği merkez ilçelere bağlanan mahalleler genellikle ilçenin merkezinden ve kent meydanından uzaktadır ve nüfus oranları düşüktür. Merkeze yakın olan mahallerin ise nüfusu yoğundur. Kent yerlileri, yerli olmayan üst sınıf memur ve bürokratlar,

akademisyenler ve eğitim ve gelir seviyesi açısından görece üst düzeyde olanlar bazı mahallelerde kümelenmiştir. Kent yerlileri genellikle Alpaslan, Köşk, Yıldırım Beyazıt ve Erenköy mahallelerinde yaşamaktadır. Eğitim ve gelir düzeyi açısından görece orta üst ve üst sınıfı oluştururlar. Özellikle ilçe merkezinden uzak ve nüfusu diğer yerli halktan oluşan mahallelere oranla az olan Erenköy Mahallesi yerli, eğitilmiş ve gelir olarak görece en üst sınıfın yaşadığı yerdir. Bu mahallede konutlar genelde dubleks, tripleks site villa ya da bağımsız villalardan oluşmaktadır. Yine bu sınıfa/sınıflandırmaya ait yerli ve köklü ailelerin kent merkezinin dışında (çevre yolu ulaşımın daha çok tercih edildiği) ya da ilçe merkezinin Köşk, Yıldırım Beyazıt ve Alpaslan mahallerinde rezidans/apart/akıllı evler şeklinde lüks, yüksek güvenlikli ve kent yaşamından yarı kopuk konutları vardır. Üst düzey memur ve bürokratların yerli halktan olmayanları yine bu mahalleri tercih etmektedir. İlçenin kent meydanına ve ilçe merkezine uzak mahallerinde ise genellikle Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi göç ile yerleşmiş Çerkez ve Afşar Türkmenleri ile çevre illerden göç etmiş aileler yaşamaktadır. Bu mahallere örnek olarak Gesi Fatih, Demokrasi, İldem Cumhuriyet, Battalgazi, Esenyurt ve Selçuklu verilebilir. Bunların dışındaki mahalleler ise merkezden uzak, kentsel dönüşüm ve büyükşehir yapılanmasıyla kente eklenmiştir. Eğitim ve gelir açısından görece orta alt ve alt sınıflandırma içerisinde oldukları ve sosyo-kültürel olarak kır toplumu özelliklerinin daha yaygın olduğu mahallelerdir (Kayseri Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi, 2023).

Kocasinan, merkez ilçeler içerisinde yüzölçümü en geniş olanıdır. İlçe nüfusu 409.005'tir. 93 mahalleden oluşmaktadır. Diğer merkez ilçelere göre nüfus mahallelere daha dengeli biçimde dağılmıştır. Kocasinan ilçesinin eğitim, gelir durumu ve sosyo-kültürel açıdan nüfus yapısı karma biçimdedir. Melikgazi ve Kocasinan ilçesinin sınırlarını 74 kilometre uzunluğundaki Sivas Caddesi ayırır. Bu caddeye yakın olan mahalleler kent yerleşimine uygun ve düzenlidir. Uzak olanlar ise varoş ve gecekondu mahalleleridir. Bu mahalleler “kentsel dönüşüm” projeleriyle hızlı biçimde konut, altyapı hizmetleri ve sosyal alanlar açısından değişim yaşayarak düzenli kentleşmeye uygun hale getirilmektedir. Bu ilçenin Erciyesevler mahallesinde genellikle orta alt sınıfa dahil yerliler vardır. Fakat ilçede çoğunlukla iç göçlerle gelen kişiler yaşamaktadır. Toplam nüfus genel olarak eğitim ve gelir durumu olarak görece orta alt ve alt sınıflardan oluşmaktadır (Kayseri Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi, 2023).

Talas, nüfus ve yüzölçümü bakımından en küçük ilçedir. Toplam barındırdığı nüfus 169.214'tür. Mahalle sayısı 30'dur. İlçe sınırları içerisinde iki üniversitenin olması ve öğrencilere yönelik sosyal mekanların çoğunlukla bu ilçede toplanması, atamayla gelen memurların ve öğrencilerin yerleşim yeri tercihlerinde ilçeyi öne çıkarmıştır. İlçe nüfusu mahallelere dengeli dağılmamıştır. Nüfusu on binin üzerinde olan sadece üç mahalle vardır. Bunlar iki üniversitenin de içinde olduğu birbirine komşu mahallelerdir. İlçe toplam nüfusunun yarısından fazlası tek bir mahallede toplanmıştır. Mevlana mahallesi 89.989 kişiden oluşan nüfusuyla Türkiye'nin nüfus yoğunluğu en fazla olan mahalleleri arasındadır. Bahçelievler mahallesi yerli halkın yoğun yaşadığı şehrin kalabalığından kaçıp sakin ve düzenli bir hayatı seçtiği yerdir. Önceden (2014 yılından önce) ilçe olan Talas 2014'te kendisine bağlı köy ve bucaklarla Büyükşehir Belediyesi sınırlarına dahil edilmiştir. Kısa sürede (9 yıl) kentleşmeye uyum sağlayan Talas günümüzde özellikle görece orta üst sınıfa dahil kent yerlilerinin ve memurların gözde ilçesi olmuştur (özellikle Bahçelievler, Yenidoğan ve Mevlana mahalleleri). Nüfusu az olan mahallelerde ise genellikle tek katlı bahçeli evlerin olduğu, geleneksel kır toplumunun gündelik mahalle yaşantısının devam ettirildiği bir görüntü vardır (Kayseri Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi, 2023).

Bu kısımda ele alınan konular genel olarak değerlendirildiğinde aile ve kuşakların önemi, işlevi ve misyonunda literatür açısından keskin ayrışmaların olmadığı söylenebilir. Fakat aile türleri ve kuşakların sınıflandırılmasında Batı literatürünün ve o literatürden beslenen çalışmaların yerel unsurları ve farklılıkları yeterince dikkate almadığı ve gözden kaçırdığı eleştirileri yapılmıştır. Türkiye'de aile ve kuşak çalışmalarının niceliksel açıdan fazla olduğu ama içeriklerinin ailenin, değerlerin, kuşakların ve değişimin derinlemesine anlaşılmasında yeterli olmadığı öne sürülmüştür (Nacak, 2019, s.25; Dikeçligil, 2012, s. 29). Günümüz toplum yapısının melez bir görünüm arz ettiği, ilişkilerin yeni bir boyuta taşındığı, mahremiyetin dönüştüğü ve geleceğe yönelik öngörülerde belirsizliğin hakim olduğu öne sürülmektedir. Günümüzde muhafazakâr tutumlar ise aileyi, değerleri ve kuşakları koruma refleksini üst düzeyde tutarak, küresel boyutta ve şiddetli biçimde hissedilen değer değişimlerine bu reflekse tutunarak direnç göstermeye çalışmaktadır.

5. BULGULAR, DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

5.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Bu kısımda katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 4.1. 1: Cinsiyet

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	282	62,7
Erkek	168	37,3
Toplam	450	100,0

Tablo 4.1.1’de araştırma kapsamına alınan katılımcıların cinsiyetleri yer almaktadır. Katılımcıların %62,7’sinin kadın, %37,3’ü ise erkektir.

Tablo 4.1. 2: Yaş

Yaş	Sayı	Yüzde
1-18-24	154	34,2
2-25-30	78	17,3
3-31-35	56	12,4
4-36-40	44	9,8
5-41-45	55	12,2
6-46-50	33	7,3
7-51 ve üzeri	30	6,7
Toplam	450	100,0

Tablo 4.1.2.’de de araştırma kapsamına alınan katılımcıların yaşları yer almaktadır. Çalışmaya katılan bireylerin %34,2’sinin 18-24 yaş grubu aralığında, %17,3’ünün 25-30 yaş grubu aralığında, %12,4’ünün 31-35 yaş grubu aralığında, %9,8’inin 36-40 yaş grubu aralığında, %12,2’sinin 41-45 yaş grubu aralığında, %7,3’ünün 46-50 yaş grubu aralığında, %6,7’sinin ise 51 ve üzeri yaş grubunda olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1. 3: Medeni durum

Medeni durum	Sayı	Yüzde
Evli	209	46,4
Bekâr	215	47,8
Eşinden ayrılmış	20	4,4
Eşi ölmüş	6	1,3
Toplam	450	100,0

Tablo 4.1.3.'de katılımcıların medeni durumları yer almaktadır. Tabloya göre katılımcıların %46,4'ü evli, %47,8'inin bekâr, %4,4'ünün eşinden ayrılmış ve %1,3'ünün ise eşinin ölmüş olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1. 4: Meslek

Meslek	Sayı	Yüzde
İşçi	54	12,0
Memur	74	16,4
Esnaf	35	7,8
Serbest meslek	18	4,0
Emekli	10	2,2
Ev hanımı	48	10,7
Öğretmen	22	4,9
İşsiz	42	9,3
Öğrenci	106	23,6
Diğer	41	9,1
Toplam	450	100,0

Tablo 4.1.4.'de katılımcıların mesleki durumları yer almaktadır. Çalışmaya katılan bireylerin %12'sinin işçi, %16,4'ünün memur, %7,8'inin esnaf, %4'ünün serbest meslek, %2,2'sinin emekli, %10,7'sinin ev hanımı, %4,9'unun öğretmen, %9,3'ünün işsiz, %23,6'sının öğrenci ve %9,1'inin ise diğer meslek gruplarından olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1. 5: Eğitim durumu

Eğitim durumu	Sayı	Yüzde
İlkokul ve altı	18	4,0
Ortaokul	20	4,4
Lise	69	15,3
Üniversite ve üzeri	343	76,2
Toplam	450	100,0

Tablo 4.1.5.'de katılımcıların eğitim durumları yer almaktadır. Tabloya göre katılımcıların %4'ünün ilkokul ve altı, %4,4'ünün ortaokul, %15,3'ünün lise ve %76,2'sinin ise üniversite ve üzeri eğitim düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1. 6: Aylık kazanç

Aylık kazanç	Sayı	Yüzde
4000 TL ve altı	200	44,4
4001-5000 TL	18	4,0
5001-7000 TL	68	15,1
7001-10000 TL	64	14,2
10001-14000 TL	52	11,6
14001 TL ve üzeri	48	10,7
Toplam	450	100,0

Tablo 4.1.6.'da katılımcıların aylık kazançları yer almaktadır. Tabloya göre katılımcıların %44,4'ünün 4000 TL ve altı, %4'ünün 4001-5000 TL, %15,1'inin 5001-7000 TL, %14,2'sinin 7001-10000 TL, %11,6'sının 10001-14000 TL, %10,7'sinin ise 14001 TL ve üzeri aylık kazancının olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1. 7: Yaşadığı ilçe

Yaşadığı ilçe	Sayı	Yüzde
Kocasinan	117	26,0
Melikgazi	231	51,3
Talas	102	22,7
Toplam	450	100,0

Tablo 4.1.7'de katılımcıların yaşadığı ilçe verileri yer almaktadır. Bu tabloya göre katılımcıların %26'sı Kocasinan ilçesinde, %51,3'ü Melikgazi ilçesinde, 22,7'sinin ise Talas ilçesinde ikamet ettiği görülmektedir.

5.2. Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Bu başlık altında katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre araştırma ölçeği alt bölümlerinin puan ortalamaları karşılaştırılmıştır .

Tablo 4.2. 1: Cinsiyete göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması

Cinsiyet	N	X	SD	t	p
Kadın	282	4,20	0,86	-0,17	0,86
Erkek	168	4,22	0,97		

Tablo 4.2.1.'de cinsiyete göre ailenin önemi alt boyutunun puan ortalamaları “bağımsız örneklem t testi” ile karşılaştırılmıştır. Kadınlar ve erkekler arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 4.2. 2: Cinsiyete göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması

Cinsiyet	N	X	SD	t	p	İkili Karşılaştırma
1 Kadın	282	3,75	1,05	-		2
2 Erkek	168	3,97	1,11	2,04	0,04	1

Tablo 4.2.2.'de cinsiyete göre evlilik öncesi görüşme alt boyutunun puan ortalamaları “bağımsız örneklem t testi” ile karşılaştırılmıştır. Kadınların ($3,75 \pm 1,05$) puan ortalaması erkeklerden ($3,97 \pm 1,11$) istatistiksel olarak anlamlı oranda daha düşüktür ($p<0.05$).

Tablo 4.2. 3: Cinsiyete göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması

Cinsiyet	N	X	SD	t	p
Kadın	282	4,19	0,74	-0,22	0,82
Erkek	168	4,21	0,83		

Tablo 4.2.3.'de cinsiyete göre aile değerleri alt boyutunun puan ortalamaları “bağımsız örneklem t testi” ile karşılaştırılmıştır. Kadınlar ile erkeklerin aile değerleri puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 4.2. 4: Cinsiyete göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması

Cinsiyet	N	X	SD	t	p
Kadın	282	3,94	0,83	1,91	0,057
Erkek	168	3,76	0,99		

Tablo 4.2.4.'de cinsiyete göre aile değerlerini sorgulama alt boyutunun puan ortalamaları “bağımsız örneklem t testi” ile karşılaştırılmıştır. Kadınlar ile erkeklerin puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 4.2. 5: Yaşa göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması

Yaş	N	X	SD	F	P	İkili Karşılaştırma
1 18-24	154	4,10	0,86			7
2 25-30	78	4,17	0,95			7
3 31-35	56	4,28	0,88			
4 36-40	44	4,37	0,80			
5 41-45	55	4,06	1,08			7
6 46-50	33	4,30	1,00	2,18	0,04	1,2,5
7 51 ve üzeri	30	4,65	0,46			
Toplam	450	4,21	0,90			

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.5.'de yaşa göre ailenin önemi alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre yaş gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir. Bu farkı sadece 51 ve üzeri yaş grubu oluşturmuştur.

51 ve üzeri ($4,65 \pm 0,46$) yaş grubu; 18-24 ($4,10 \pm 0,86$), 25-30 ($4,17 \pm 0,95$) ve 41-45 ($4,06 \pm 1,08$) yaş gruplarından anlamlı derecede yüksek puan ortalamasına sahiptir ($p<0.05$).

Tablo 4.2. 6: Yaşa göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması

Yaş	N	X	SD	F	P	İkili Karşılaştırma
-----	---	---	----	---	---	---------------------

1	18-24	154	3,46	1,08	7,284	0,0001	3,4,5,6,7
2	25-30	78	3,71	1,04		0,0001	4,5,6,7
3	31-35	56	4,02	0,94			1
4	36-40	44	4,25	0,90			1,2
5	41-45	55	4,10	1,04			1,2
6	46-50	33	4,03	1,23			1,2
7	51 ve üzeri	30	4,42	0,85			1,2
Toplam		450	3,83	1,08			

*Varyanslar homojen olduğu için LSD testi uygulandı

Tablo 4.2.6.'de yaşa göre evlilik öncesi görüşme alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre yaş gruplarının puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından LSD testi ile analiz edilmiştir. Bu farkı 18-24 ve 25-30 yaş grupları oluşturmuştur.

18-24 yaş grubu ($3,46\pm1,08$) puan ortalaması; 31-35 ($4,02\pm0,94$), 36-40 ($4,25\pm0,90$), 41-45 ($4,10\pm1,04$), 46-50 ($4,03\pm1,23$) ile 51 yaş ve üzeri ($4,42\pm0,85$) yaş gruplarından anlamlı derecede düşük puan ortalamasına sahiptir ($p<0.05$).

25-30 yaş grubu ($3,71\pm1,04$) puan ortalaması; 36-40 ($4,25\pm0,90$), 41-45 ($4,10\pm1,04$), 46-50 ($4,03\pm1,23$) ile 51 yaş ve üzeri ($4,42\pm0,85$) yaş gruplarından anlamlı derecede düşük puan ortalamasına sahiptir.

Tablo 4.2. 7: Yaşa göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması

Yaş	N	X	SD	F	P	İkili Karşılaştırma
1 18-24	154	4,01	0,81			7
2 25-30	78	4,23	0,74			7
3 31-35	56	4,31	0,70			
4 36-40	44	4,31	0,60			
5 41-45	55	4,15	0,93			7
6 46-50	33	4,35	0,81			
7 51 ve üzeri	30	4,60	0,40	3,555	0,002	1,2,5
Toplam	450	4,20	0,78			

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howell testi uygulandı

Tablo 4.2.7.'de yaşa göre aile değerleri alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre yaş gruplarının puan

ortalamları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howell testi ile analiz edilmiştir. Bu farkı sadece 51 yaş ve üzeri yaş grubu oluşturmuştur.

51 ve üzeri ($4,60 \pm 0,40$) yaş grubu; 18-24 ($4,01 \pm 0,81$), 25-30 ($4,23 \pm 0,74$) ve 41-45 ($4,15 \pm 0,93$) yaş gruplarından anlamlı derecede yüksek puan ortalamasına sahiptir ($p<0.05$).

Tablo 4.2. 8: Yaşa göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması

	Yaş	N	X	SD	F	P	İkili Karşılaştırma
1	18-24	154	4,09	0,77	3,776	0,001	5,6,7
2	25-30	78	3,88	0,87			5,7
3	31-35	56	3,83	0,84			
4	36-40	44	3,91	0,94			5,7
5	41-45	55	3,56	1,04		0,001	1,2,4
6	46-50	33	3,72	0,96			1
7	51 ve üzeri	30	3,50	0,98		0,001	1,2,4
	Toplam	450	3,87	0,90			

*Varyanslar homojen olduğu için LSD testi uygulandı

Tablo 4.2.8.'de yaşa göre aile değerlerini sorgulama alt boyutunun puan ortalamaları "tek yönlü varyans (ANOVA) analizi" ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre yaş gruplarının puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından LSD testi ile analiz edilmiştir.

18-24 yaş grubu ($4,09 \pm 0,77$) puan ortalaması; 41-45 yaş grubu ($3,56 \pm 1,04$), 46-50 yaş grubu ($3,72 \pm 0,96$) ile 51 yaş ve üzeri ($3,50 \pm 0,98$) yaş gruplarından anlamlı derecede yüksek puan ortalamasına sahiptir.

41-45 yaş grubu ($3,56 \pm 1,04$) puan ortalaması; 18-24 yaş grubu ($4,09 \pm 0,77$), 25-30 ($3,88 \pm 0,87$) ile 36-40 ($3,91 \pm 0,94$) yaş gruplarından anlamlı derecede düşük puan ortalamasına sahiptir.

51 yaş üzeri yaş grubu ($3,50 \pm 0,98$) puan ortalaması; 18-24 yaş grubu ($4,09 \pm 0,77$), 25-30 ($3,88 \pm 0,87$) ile 36-40 ($3,91 \pm 0,94$) yaş gruplarından anlamlı derecede düşük puan ortalamasına sahiptir.

Tablo 4.2. 9: Eğitim durumuna göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması

	Eğitim durumu	N	X	SD	F	p	İkili Karşılaştırma
1	İlkokul ve altı	18	4,89	0,27	8,84	0,001	3,4
2	Ortaokul	20	4,62	0,56			4
3	Lise	69	4,47	0,65			1,4
4	Üniversite ve üzeri	343	4,10	0,95			1,2,3
	Toplam	450	4,21	0,90			

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.9.'de eğitim durumuna göre ailenin önemi alt boyutunun puan ortalamaları "tek yönlü varyans (ANOVA) analizi" ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre eğitim durumu gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir. Bu farkı üniversite ve ilkokul mezunları oluşturmuştur.

İlkokul mezunu ve altı eğitim durumuna sahip katılımcıların puan ortalamaları ($4,89 \pm 0,27$), lise mezunu ($4,47 \pm 0,65$) ile üniversite ve üzeri mezuniyete sahip grubun puan ortalamasından ($4,10 \pm 0,95$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Üniversite mezunu ve üzeri eğitim durumuna sahip katılımcıların puan ortalamaları ($4,10 \pm 0,95$) diğer grupların tümünden anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 4.2. 10: Eğitim durumuna göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması

	Eğitim durumu	N	X	SD	F	p	İkili Karşılaştırma
1	İlkokul ve altı	18	4,83	0,25	12,01	0,001	3,4
2	Ortaokul	20	4,63	0,64			3,4
3	Lise	69	4,03	0,92			1,2
4	Üniversite ve üzeri	343	3,70	1,10			1,2
	Toplam	450	3,83	1,08			

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.10.'de eğitim durumuna göre evlilik öncesi görüşme alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre eğitim durumu grupları puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir.

İlkokul mezunu ve altı eğitim durumuna sahip grubun puan ortalamaları ($4,83\pm0,25$), lise mezunu ($4,03\pm0,92$) ile üniversite ve üzeri mezuniyete sahip grubun puan ortalamasından ($3,70\pm1,10$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Lise mezunu grubun puan ortalamaları ($4,03\pm0,92$), , ilkokul ve altı eğitim durumu ($4,83\pm0,25$), ortaokul mezuniyete sahip grubun puan ortalamasından ($4,63\pm0,64$) anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Üniversite ve üzeri mezuniyete sahip grubun puan ortalamaları ($3,70\pm1,10$), ilkokul ve altı eğitim durumu ($4,83\pm0,25$), ortaokul mezuniyete sahip grubun puan ortalamasından ($4,63\pm0,64$) anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 4.2. 11: Eğitim durumuna göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması

	Eğitim durumu	N	X	SD	F	p	İkili Karşılaştırma
1	İlkokul ve altı	18	4,81	0,27	6,64	0,001	3,4
2	Ortaokul	20	4,60	0,59			4
3	Lise	69	4,25	0,78			1
4	Üniversite ve üzeri	343	4,13	0,78			1,2
	Toplam	450	4,20	0,78			

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.11.'de eğitim durumuna göre aile değerleri alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre eğitim durumu gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir. Bu farkı üniversite ve ilkokul mezunları oluşturmuştur.

İlkokul mezunu ve altı eğitim durumuna göre sahip grubun puan ortalamaları ($4,81\pm0,27$), lise mezunu ($4,25\pm0,78$) ile üniversite ve üzeri mezuniyete sahip grubun puan ortalamasından ($4,13\pm0,78$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Üniversite ve üzeri mezuniyete sahip grubun puan ortalamaları ($4,13 \pm 0,78$), ilkokul ve altı eğitim durumu ($4,81 \pm 0,27$), ortaokul mezuniyete sahip grubun puan ortalamasından ($4,60 \pm 0,59$) anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 4.2. 12: Eğitim durumuna göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması

Eğitim durumu	N	X	SD	F	p
İlkokul ve altı	18	3,61	1,00		
Ortaokul	20	4,11	0,76		
Lise	69	3,82	0,77	1,07	0,35
Üniversite ve üzeri	343	3,88	0,92		
Toplam	450	3,87	0,90		

Tablo 4.2.12.'de eğitim durumuna göre aile değerlerini sorgulama alt boyutunun puan ortalamaları "tek yönlü varyans (ANOVA) analizi" ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre yaş gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p > 0.05$).

Tablo 4.2. 13: Aylık kazanca göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması

Aylık kazanç	N	X	SD	F	p
4000 TL ve altı	200	4,1933	0,83		
4001-5000 TL	18	4,3056	1,10		
5001-7000 TL	68	4,4069	0,79		
7001-10000 TL	64	4,3438	0,76	2,03	0,13
10001-14000 TL	52	4,1186	1,16		
14001 TL ve üzeri	48	3,9271	1,04		
Toplam	450	4,2144	0,90		

Tablo 4.2.13.'de gösterilen tabloda aylık kazanca göre ailenin önemi puan ortalamaları "tek yönlü varyans (ANOVA) analizi" ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre gelir gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p > 0.05$).

Tablo 4.2. 14: Aylık kazanca göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması

Aylık kazanç	N	X	SD	F	p	İkili Karşılaştırma
--------------	---	---	----	---	---	---------------------

1	4000 TL ve altı	200	3,72	1,09	2,49	0,03	3
2	4001-5000 TL	18	3,88	1,01			
3	5001-7000 TL	68	4,11	0,89			1
4	7001-10000 TL	64	3,98	0,91			
5	10001-14000 TL	52	3,99	1,16			
6	14001 TL ve üzeri	48	3,55	1,29			
Toplam		450	3,83	1,08			

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.14.'de aylık kazanca göre evlilik öncesi görüşme alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre aylık kazanç grupları puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir.

4000 TL ve altı aylık kazanç grubunun ($3,72\pm1,09$) puan ortalaması 5001-7000 TL aylık kazanç grubu puan ortalamasından ($4,11\pm0,89$) anlamlı derecede düşük çıkmıştır.

Tablo 4.2. 15: Aylık kazanca göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması

	Aylık kazanç	N	X	SD	F	p	İkili Karşılaştırma
1	4000 TL ve altı	200	4,12	0,82	2,92	0,01	3
2	4001-5000 TL	18	4,11	0,83			
3	5001-7000 TL	68	4,43	0,61			1
4	7001-10000 TL	64	4,37	0,53			
5	10001-14000 TL	52	4,15	0,82			
6	14001 TL ve üzeri	48	4,01	0,90			
Toplam		450	4,20	0,78			

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.15.'de aylık kazanca göre aile değerleri alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre aylık kazanç grupları puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur

($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metodlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir.

4000 TL ve altı aylık kazanç grubunun ($4,12\pm0,82$) puan ortalaması 5001-7000 TL aylık kazanç grubu puan ortalamasından ($4,43\pm0,61$) anlamlı derecede düşük çıkmıştır.

Tablo 4.2. 16: Aylık kazanç göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması

	Aylık kazanç	N	X	SD	F	p	İkili Karşılaştırma
1	4000 TL ve altı	200	4,03	0,84	2,91	0,01	6
2	4001-5000 TL	18	3,77	1,05			
3	5001-7000 TL	68	3,84	0,76			
4	7001-10000 TL	64	3,78	0,87			
5	10001-14000 TL	52	3,76	0,99			
6	14001 TL ve üzeri	48	3,54	1,07			1
	Toplam	450	3,87	0,90			

*Varyanslar homojen olduğu için LSD testi uygulandı

Tablo 4.2.16.'de aylık kazanç göre aile değerlerini sorgulama alt boyutunun puan ortalamaları "tek yönlü varyans (ANOVA) analizi" ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre aylık kazanç grupları puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metodlarından LSD testi ile analiz edilmiştir.

4000 TL ve altı aylık kazanç grubunun ($4,03\pm0,84$) puan ortalaması 14001 TL ve üzeri aylık kazanç grubu puan ortalamasından ($3,54\pm1,07$) anlamlı derecede yüksek çıkmıştır.

Tablo 4.2. 17: Mesleğe göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması

	Meslek	N	X	SD	F	p	İkili Karşılaştırma
1	İşçi	54	4,57	0,60	4,05	0,001	2,9
2	Memur	74	3,99	1,07			1,6
3	Esnaf	35	4,50	0,70			9
4	Serbest meslek	18	4,13	0,86			
5	Emekli	10	4,58	0,62			

6	Ev hanımı	48	4,55	0,71	2
7	Öğretmen	22	4,34	0,94	9
8	İşsiz	42	4,07	0,89	
9	Öğrenci	106	3,97	0,89	1,3,7
10	Diğer	41	4,12	1,03	
Toplam		450	4,21	0,90	

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.17.'de mesleğe göre ailenin önemi alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre meslek gruplarının puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metodlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir.

İşçi grubunun puan ortalaması ($4,57\pm0,60$), memur grubu ($3,99\pm1,07$) ve öğrenci grubundan ($3,97\pm0,89$) anlamlı derecede yüksektir.

Memur grubunun puan ortalaması ($3,99\pm1,07$), işçi grubu ($4,57\pm0,60$) ve ev hanımı grubundan ($4,55\pm0,71$) anlamlı derecede düşüktür.

Esnaf grubunun puan ortalaması ($4,50\pm0,70$) öğrenci grubundan ($3,97\pm0,89$) anlamlı derecede yüksektir.

Öğrenci grubunun puan ortalaması ($3,97\pm0,89$), işçi grubu ($4,57\pm0,60$), esnaf grubu ($4,50\pm0,70$) ve ev hanımı grubundan ($4,55\pm0,71$) anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 4.2. 18: Mesleğe göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması

	Meslek	N	X	SD	F	p	İkili Karşılaştırma
1	İşçi	54	4,27	0,79	9,91	0,001	9,10
2	Memur	74	3,80	1,15			6,9
3	Esnaf	35	4,36	0,84			8,9,10
4	Serbest meslek	18	3,76	1,22			
5	Emekli	10	4,48	0,79			9
6	Ev hanımı	48	4,52	0,49			2,8,9,10
7	Öğretmen	22	4,07	1,12			
8	İşsiz	42	3,62	1,08			3,6

9	Öğrenci	106	3,25	1,07	1,3,5,6
10	Diğer	41	3,55	1,03	1,3,6
Toplam		450	3,83	1,08	

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.18.'de mesleğe göre evlilik öncesi görüşme alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre meslek gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir.

Tabloya göre işçi grubu puan ortalaması ($4,27\pm 0,79$) , öğrenci grubu ($3,25\pm 1,07$) ve “diğer” tanımlı meslek grubu ($3,55\pm 1,03$) puan ortalamasından anlamlı derecede yüksek çıkmıştır.

Esnaf grubu puan ortalaması ($4,36\pm 0,84$) ; işsiz grubu ($3,62\pm 1,08$), öğrenci grubu ($3,25\pm 1,07$) ve “diğer” tanımlı meslek grubu ($3,55\pm 1,03$) puan ortalamasından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Ev hanımı grubu puan ortalaması ($4,52\pm 0,49$); memur grubu ($3,80\pm 1,15$), işsiz grubu ($3,62\pm 1,08$), öğrenci grubu ($3,25\pm 1,07$) ve “diğer” tanımlı meslek grubu ($3,55\pm 1,03$) puan ortalamasından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Öğrenci grubu puan ortalaması ($3,25\pm 1,07$); işçi grubu ($4,27\pm 0,79$), memur grubu ($3,80\pm 1,15$), esnaf grubu ($4,36\pm 0,84$), emekli grubu ($4,48\pm 0,79$) ve ev hanımı grubu ($4,52\pm 0,49$) puan ortalamasından anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 4.2. 19: Mesleğe göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması

	Meslek	N	X	SD	F	p	İkili Karşılaştırma
1	1-İşçi	54	4,34	0,57	4,34	0,001	9
2	2-Memur	74	4,17	0,87			6,9
3	3-Esnaf	35	4,41	0,67			9
4	4-Serbest meslek	18	4,25	0,48			
5	5-Emekli	10	4,66	0,49			8,9
6	6-Ev hanımı	48	4,56	0,52			2,7,8,9,10
7	7-Öğretmen	22	4,17	0,80			6

8	8-İşsiz	42	4,11	0,91	5,6
9	9-Öğrenci	106	3,88	0,84	1,2,3,5,6
10	10-Diğer	41	4,21	0,72	6
Toplam		450	4,20	0,78	

*Varyanslar homojen olduğu için LSD testi uygulandı

Tablo 4.2.19.'de mesleğe göre aile değerleri alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre meslek gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından LSD testi ile analiz edilmiştir.

Ev hanımı grubu puan ortalaması ($4,56\pm0,52$); memur grubu ($4,17\pm0,87$), öğretmen grubu ($4,17\pm0,80$), işsiz grubu ($4,11\pm0,91$), öğrenci grubu ($3,88\pm0,84$) ve “diğer” tanımlı meslek grubu ($4,21\pm0,72$) puan ortalamasından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

İşsiz grubu puan ortalaması ($4,11\pm0,91$); emekli grubu ($4,66\pm0,49$) ve ev hanımı grubu ($4,56\pm0,52$) puan ortalamasından anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Öğrenci grubu puan ortalaması ($3,88\pm0,84$); işçi grubu ($4,34\pm0,57$), memur grubu ($4,17\pm0,87$), esnaf grubu ($4,41\pm0,67$), emekli grubu ($4,66\pm0,49$) ve ev hanımı grubu ($4,56\pm0,52$) puan ortalamasından anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 4.2. 20: Mesleğe göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması

Meslek	N	X	SD	F	p
İşçi	54	3,87	0,78		
Memur	74	3,72	1,04		
Esnaf	35	3,48	0,80		
Serbest meslek	18	3,77	0,80		
Emekli	10	3,76	1,10	1,77	0,07
Ev hanımı	48	3,87	0,85		
Öğretmen	22	3,93	1,10		
İşsiz	42	4,02	0,89		
Öğrenci	106	4,07	0,79		

Diğer	41	3,85	0,94
Toplam	450	3,87	0,90

Tablo 4.2.20.'de gösterilen tabloda mesleğe göre aile değerlerini sorgulama puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre meslek gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 4.2. 21: Medeni duruma göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması

	Medeni durum	N	X	Sd	F	p	İkili Karşılaştırma
1	Evli	209	4,43	0,78	8,345	0,0001	1
2	Bekâr	215	4,01	0,94			2
3	Eşinden ayrılmış	20	4,01	1,11			
4	Eşi ölmüş	6	4,27	1,07			
	Toplam	450	4,21	0,90			

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.21.'de medeni duruma göre ailenin önemi alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre medeni durum gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir.

Medeni durumlar incelendiğinde ailenin önemi puan ortalamaları arasındaki fark evli ve bekârlar arasında olduğu ve evlilerin puan ortalaması ($4,43\pm0,78$), bekârlara ($4,01\pm0,94$) nispeten anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.2. 22: Medeni duruma göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması

	Medeni durum	N	X	Sd	F	p	İkili Karşılaştırma
1	Evli	209	4,26	0,85	29,007	0,0001	2
2	Bekâr	215	3,39	1,09			1,4
3	Eşinden ayrılmış	20	3,91	1,17			
4	Eşi ölmüş	6	4,66	0,72			2
	Toplam	450	3,83	1,08			

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.22.'de medeni duruma göre evlilik öncesi görüşme alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre medeni durum gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir.

Medeni durumlar incelendiğinde evlilik öncesi görüşme puan ortalamaları arasındaki fark bekârlardan kaynaklı olduğu bulunmuştur. Bekârların puan ortalaması ($3,39\pm1,09$), evli ($4,26\pm0,85$) ve “eşi ölmüş” grubu ($4,66\pm0,72$) puan ortalamasından nispeten anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 4.2. 23: Medeni duruma göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması

	Medeni durum	N	X	Sd	F	p	İkili Karşılaştırma
1	Evli	209	4,38	0,70	8,621	0,0001	2
2	Bekâr	215	4,02	0,82			1
3	Eşinden ayrılmış	20	4,06	0,60			
4	Eşi ölmüş	6	4,53	0,58			
	Toplam	450	4,20	0,78			

*Varyanslar homojen olduğu için LSD testi uygulandı

Tablo 4.2.23.'de medeni duruma göre aile değerleri alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre medeni durum gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından LSD testi ile analiz edilmiştir.

Medeni durumlar incelendiğinde aile değerleri puan ortalamaları arasındaki fark evli ve bekârlar arasında olduğu ve evlilerin puan ortalaması ($4,38\pm0,70$), bekârlara ($4,02\pm0,82$) nispeten anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.2. 24: Medeni duruma göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması

	Medeni durum	N	X	Sd	F	p	İkili Karşılaştırma
1	Evli	209	3,77	0,91	6,221	0,0001	2,4
2	Bekâr	215	4,02	0,86			1
3	Eşinden ayrılmış	20	3,68	0,67			4

4	Eşi ölmüş	6	2,77	1,25	1,3
Toplam		450	3,87	0,90	

*Varyanslar homojen olduğu için LSD testi uygulandı

Tablo 4.2.24.'de medeni duruma göre aile değerlerini sorgulama alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre medeni durum gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından LSD testi ile analiz edilmiştir.

Evlilerin puan ortalaması ($3,77\pm0,94$), bekârlara ($4,02\pm0,86$) nispeten anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

“Eşi ölmüş” olarak tanımlanmış grubun ($2,77\pm1,25$) puan ortalaması evli ($3,77\pm0,94$), bekâr ($4,02\pm0,86$) ve eşinden ayrılmış ($3,68\pm0,67$) olan grupların puan ortalamalarından anlamlı derecede düşük bulunmuştur.

Tablo 4.2. 25: Yaşanılan ilçeye göre ailenin önemi puanlarının karşılaştırılması

İlçe	N	X	SD	F	p
Talas	102	4,42	0,79	4,614	0,010
Kocasinan	117	4,05	1,02		
Melikgazi	231	4,20	0,87		
Toplam	450	4,21	0,90		

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.25.'de yaşanılan ilçeye göre ailenin önemi alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre ilçe gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir.

Talas ilçesinde yaşayanların puan ortalaması ($4,42\pm0,79$), Kocasinan ilçesinde yaşayanların puan ortalamasından ($4,05\pm1,02$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.2. 26: Yaşanılan ilçeye göre evlilik öncesi görüşme puanlarının karşılaştırılması

İlçe	N	X	SD	F	p
Talas	102	4,08	0,98	3,846	0,022
Kocasinan	117	3,68	1,18		
Melikgazi	231	3,81	1,05		
Toplam	450	3,83	1,08		

*Varyanslar homojen olmadığı için Games-Howel testi uygulandı

Tablo 4.2.26.'de yaşanılan ilçeye göre evlilik öncesi görüşme alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre ilçe gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından Games-Howel testi ile analiz edilmiştir.

Talas ilçesinde yaşayanların puan ortalaması ($4,08\pm0,98$), Kocasinan ilçesinde yaşayanların puan ortalamasından ($3,68\pm1,18$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.2. 27: Yaşanılan ilçeye göre aile değerleri puanlarının karşılaştırılması

İlçe	N	X	SD	F	p
Talas	102	4,40	0,72	5,042	0,007
Kocasinan	117	4,09	0,91		
Melikgazi	231	4,16	0,71		
Toplam	450	4,20	0,78		

*Varyanslar homojen olduğu için LSD testi uygulandı

Tablo 4.2.27.'de yaşanılan ilçeye göre aile değerleri alt boyutunun puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre ilçe gruplarının puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farkı hangi grupların oluşturduğu, post hoc çoklu karşılaştırma metotlarından LSD testi ile analiz edilmiştir.

Talas ilçesinde yaşayanların puan ortalaması ($4,40\pm0,72$), Kocasinan ilçesinde yaşayanların puan ortalamasından ($4,09\pm0,91$) ve Melikgazi ilçesinde yaşayanların puan ortalamasından ($4,16\pm0,71$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.2. 28: Yaşanılan ilçeye göre aile değerlerini sorgulama puanlarının karşılaştırılması

İlçe	N	X	SD	F	p
Talas	102	3,82	0,96	0,217	0,805
Kocasinan	117	3,87	1,00		
Melikgazi	231	3,89	0,81		
Toplam	450	3,87	0,90		

Tablo 4.2.28.'de gösterilen tabloda yaşanılan ilçeye göre aile değerlerini sorgulama puan ortalamaları “tek yönlü varyans (ANOVA) analizi” ile karşılaştırılmıştır. Tabloya göre ilçelerin puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$).

5.3. Regresyon Analizi

Bu bölümde çalışmadaki kategorik bağımsız değişkenlerin her birinin, tek bir bağımlı değişkene (Ailenin önemi, evlilik öncesi görüşme, aile değerleri, aile değerlerini sorgulama) etkisini incelemek için regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 4.3. 1: Ailenin önemi regresyon analizi

Model	Metrik katsayılar		Standartlaştırılmış katsayılar	t	Anlamlılık
	b	Std. Error	β		
Sabit	3,844	,231		16,654	,000
Cinsiyet	,009	,096	,005	,092	,927
18-24	,300	,189	,157	1,589	,113
25-30	,077	,155	,032	,500	,617
31-35	,021	,157	,008	,132	,895
41-45	-,336	,155	-,121	-2,162	,031
51 ve üzeri	,243	,206	,067	1,184	,237
Evli	,515	,140	,284	3,686	,0001
Eşinden ayrılmış	,172	,236	,039	,729	,467
Eşi ölmüş	,385	,390	,049	,988	,324
İlkokul mezunu ve altı	,396	,239	,086	1,660	,098
Ortaokul	,082	,221	,019	,370	,712
Lise	,160	,125	,064	1,280	,201
İşçi	,594	,188	,213	3,155	,002
Memur	,381	,214	,156	1,781	,076
Esnaf	,755	,220	,223	3,432	,001
Serbest meslek	,308	,266	,067	1,159	,247

Emekli	,337	,337	,055	1,000	,318
Ev hanımı	,391	,205	,133	1,904	,058
Öğretmen	,484	,239	,115	2,026	,043
İşsiz	,112	,171	,036	,655	,513
Diğer	,323	,188	,103	1,719	,086
Aylık kazanç	-,092	,041	-,186	-2,279	,023
Talas	-,020	,120	-,009	-,170	,865
Melikgazi	-,161	,101	-,089	-1,594	,112
Açıklanan varyans :R:,39 R Square: ,15					

***Referans grupları:** cinsiyet: erkek, yaş: 36-40, medeni durum: bekâr, eğitim düzeyi: üniversite ve üzeri, meslek: öğrenci, ilçeler: Kocasinan ilçesi

Tablo 4.3.1’de her bir kategorinin içindeki grupların ailenin önemi puanlarının tablonun altında bulunan referans grup puanlarına etkileri incelenmiştir.

Cinsiyet gruplarının birbirine etkisi incelendiğinde kadın katılımcıların ailenin önemi puanının erkek katılımcıların puanına etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Yaş gruplarından 41-45 yaş grubu katılımcıların ailenin önemi puanının 36-40 yaş grubu puanına olan etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). 41-45 yaş grubu katılımcıların ailenin önemi puanındaki “1” puanlık artış, 36-40 yaş grubu katılımcıların puanında -0,336 puan azalmaya neden olmaktadır.

Medeni duruma göre grupların birbirlerine etkileri incelendiğinde; evli olan katılımcıların ailenin önemi puanının, bekar katılımcıların puanına etkisi istatistiksel olarak oldukça anlamlı bulunmuştur ($p<0,001$). Evli olanların ailenin önemi puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,515 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

Eğitim durumuna göre grupların ailenin önemi puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Mesleğe göre grupların birbirlerine etkileri incelendiğinde; işçi, esnaf ve öğretmen grubunun ailenin önemi puanı, öğrenci grubunun puanına etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). İşçi olanların ailenin önemi puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,594 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Esnaf olanların ailenin önemi puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,755 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen olanların ailenin önemi

puanındaki “1” puanlık artışın ise, bekarların puanında 0,484 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

Aylık kazanç durumuna göre grupların ailenin önemi puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).

Yaşanılan ilçeye göre grupların ailenin önemi puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Standartlaştırılmış regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin *ailenin önemine* yönelik tutum üzerindeki göreceli önem sırası evli ($\beta=0,284$), esnaf ($\beta=0,223$), işçi ($\beta=0,213$), aylık kazanç ($\beta=-0,186$), 41-45 yaş aralığı ($\beta=-0,121$), öğretmen ($\beta=0,115$) dir. Yordayıcı değişkenlerden diğerlerinin evlilik öncesi görüşme üzerinde yordayıcı etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 4.3. 2: Evlilik öncesi görüşme regresyon analizi

Model	Metrik katsayılar		Standartlaştırılmış katsayılar	t	Anlamlılık
	b	Std. Error	β		
Sabit	3,417	,257		13,318	,000
Cinsiyet	-,200	,106	-,089	-1,877	,061
18-24	,231	,210	,102	1,103	,271
25-30	-,023	,172	-,008	-,134	,893
31-35	,000	,174	,000	,002	,999
41-45	-,183	,173	-,056	-1,063	,288
51 ve üzeri	,075	,229	,017	,326	,745
Evli	,807	,155	,373	5,194	,000
Eşinden ayrılmış	,606	,262	,116	2,313	,021
Eşi ölmüş	1,143	,433	,121	2,639	,009
İlkokul mezunu ve altı	,419	,265	,076	1,580	,115
Ortaokul	,141	,245	,027	,575	,565
Lise	-,032	,139	-,011	-,233	,816
İşçi	,880	,209	,265	4,203	,000
Memur	,802	,238	,275	3,376	,001
Esnaf	1,168	,245	,290	4,776	,000
Serbest meslek	,430	,295	,078	1,457	,146
Emekli	,631	,374	,086	1,686	,093
Ev hanımı	,797	,228	,228	3,488	,001
Öğretmen	,812	,266	,162	3,056	,002
İşsiz	,241	,190	,065	1,272	,204
Diğer	,449	,209	,120	2,151	,032

Aylık kazanç	-,163	,045	-,275	-3,618	,000
Talas	,023	,134	,009	,169	,866
Melikgazi	-,092	,112	-,043	-,824	,411
Açıklanan varyans : R:,.51, R Square:,.26					

*Referans grupları: cinsiyet: erkek, yaş: 36-40, medeni durum: bekâr, eğitim düzeyi: üniversite ve üzeri, meslek: öğrenci, ilçeler: Kocasinan ilçesi

Tablo 4.3.2’de her bir kategorinin içindeki grupların evlilik öncesi görüşme puanlarının tablonun altında bulunan referans grup puanlarına etkileri incelenmiştir.

Cinsiyet gruplarının birbirine etkisi incelendiğinde; kadın katılımcıların evlilik öncesi görüşme puanının erkek katılımcıların puanına etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Yaş gruplarının ailenin önemi puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Medeni duruma göre grupların birbirlerine etkileri incelendiğinde; evli, eşinden ayrılmış ve eşi ölmüş olan katılımcıların evlilik öncesi görüşme puanının, bekar katılımcıların puanına etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Evli olanların evlilik öncesi görüşme puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,807 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir ($p<0,001$). Eşinden ayrılmış olanların evlilik öncesi görüşme puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,606 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Eşi ölmüş olanların evlilik öncesi görüşme puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 1,143 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

Eğitim durumuna göre grupların evlilik öncesi görüşme puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Mesleğe göre grupların birbirlerine etkileri incelendiğinde; işçi, memur, esnaf, ev hanımı, öğretmen ve diğer olarak belirtilen grubun evlilik öncesi görüşme puanının, öğrenci grubunun puanına etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). İşçi olanların evlilik öncesi görüşme puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,880 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir ($p<0,001$). Memur olanların evlilik öncesi görüşme puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,802 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Esnaf olanların evlilik öncesi

görüşme puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 1,168 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir ($p<0,001$). Ev hanımı olanların evlilik öncesi görüşme puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,797 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen olanların evlilik öncesi görüşme puanındaki “1” puanlık artışın ise, bekarların puanında 0,812 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Diğer olarak tanımlanan grubun evlilik öncesi görüşme puanındaki “1” puanlık artışın ise, bekarların puanında 0,449 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

Aylık kazanç durumuna göre grupların evlilik öncesi görüşme puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).

Yaşanılan ilçeye göre grupların evlilik öncesi görüşme puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Standartlaştırılmış regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin *evlilik öncesi görüşmeye* yönelik tutum üzerindeki göreceli önem sırası evli ($\beta=0,373$), esnaf ($\beta=0,290$), memur ($\beta=0,275$), aylık kazanç ($\beta=-0,275$), işçi ($\beta=0,265$), ev hanımı ($\beta=0,228$), öğretmen ($\beta=0,162$), eşi ölmüş ($\beta=0,121$), diğer (meslek) ($\beta=0,120$), eşinden ayrılmış ($\beta=0,116$) dır. Yordayıcı değişkenlerden diğerlerinin evlilik öncesi görüşme üzerinde yordayıcı etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 4.3. 3: Aile değerleri regresyon analizi

Model	Metrik katsayılar		Standartlaştırılmış katsayılar	t	Anlamlılık
	b	Std. Error	β		
Sabit	3,926	,202		19,456	,000
Cinsiyet	,036	,084	,022	,428	,669
18-24	,067	,165	,041	,409	,683
25-30	,014	,135	,007	,103	,918
31-35	,029	,137	,012	,211	,833
41-45	-,253	,136	-,106	-1,866	,063
51 ve üzeri	,159	,180	,051	,883	,378
Evli	,246	,122	,158	2,015	,045
Eşinden ayrılmış	-,065	,206	-,017	-,316	,752
Eşi ölmüş	,329	,341	,048	,966	,334
İlkokul mezunu ve altı	,364	,209	,092	1,745	,082
Ortaokul	,093	,193	,025	,482	,630
Lise	-,013	,109	-,006	-,119	,906
İşçi	,453	,165	,189	2,750	,006

Memur	,521	,187	,248	2,791	,005
Esnaf	,719	,192	,247	3,739	,000
Serbest meslek	,451	,232	,113	1,941	,053
Emekli	,563	,294	,107	1,913	,056
Ev hanımı	,533	,180	,211	2,967	,003
Öğretmen	,354	,209	,098	1,693	,091
İşsiz	,224	,149	,084	1,502	,134
Diğer	,440	,164	,162	2,680	,008
Aylık kazanç	-,066	,035	-,155	-1,867	,063
Talas	-,030	,105	-,016	-,281	,778
Melikgazi	-,119	,088	-,077	-1,353	,177
Açıklanan varyans : R ² :.36 R Square:,.13					

***Referans grupları:** cinsiyet: erkek, yaş: 36-40, medeni durum: bekâr, eğitim düzeyi: üniversite ve üzeri, meslek: öğrenci, ilçeler: Kocasinan ilçesi

Tablo 4.3.3’te her bir kategorinin içindeki grupların aile değerleri puanlarının tablonun altında bulunan referans grup puanlarına etkileri incelenmiştir.

Cinsiyet gruplarının birbirine etkisi incelendiğinde; kadın katılımcıların aile değerleri puanının erkek katılımcılara etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Yaş gruplarının aile değerleri puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Medeni duruma göre grupların birbirlerine etkileri incelendiğinde; evli olan katılımcıların aile değerleri puanının, bekar katılımcıların puanına etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Evli olanların aile değerleri puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,246 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

Eğitim durumuna göre grupların aile değerleri puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Mesleğe göre grupların birbirlerine etkileri incelendiğinde; işçi, memur, esnaf, ev hanımı ve diğer olarak belirtilen grubun aile değerleri puanının, öğrenci grubunun puanına etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). İşçi olanların aile değerleri puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,453 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Memur olanların aile değerleri puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,521 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Etnaf

olanların aile değerleri puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,719 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir ($p<0,001$). Ev hanımı olanların aile değerleri puanındaki “1” puanlık artışın, bekarların puanında 0,533 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Diğer olarak tanımlanan grubun aile değerleri puanındaki “1” puanlık artışın ise, bekarların puanında 0,440 puanlık artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

Aylık kazanç durumuna göre grupların aile değerleri puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Yaşanılan ilçeye göre grupların aile değerleri puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Standartlaştırılmış regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin *aile değerlerine* yönelik tutum üzerindeki göreceli önem sırası memur ($\beta=0,248$), esnaf ($\beta=0,247$), ev hanımı ($\beta=0,211$), işçi ($\beta=0,189$), diğer (meslek) ($\beta=0,162$), evli ($\beta=0,158$)dir. Yordayıcı değişkenlerden diğerlerinin *aile değerleri* üzerinde yordayıcı etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 4.3. 4: Aile değerlerini sorgulama regresyon analizi

Model	Metrik katsayılar		Standartlaştırılmış katsayılar	t	Anlamlılık
	b	Std. Error	β		
Sabit	3,876	,239		16,219	,000
Cinsiyet	,031	,099	,017	,314	,754
18-24	,169	,195	,089	,866	,387
25-30	,021	,160	,009	,130	,896
31-35	-,042	,162	-,015	-,260	,795
41-45	-,193	,161	-,070	-1,203	,230
51 ve üzeri	-,283	,213	-,078	-1,330	,184
Evli	-,069	,145	-,038	-,478	,633
Eşinden ayrılmış	-,123	,244	-,028	-,506	,613
Eşi ölmüş	-,993	,403	-,126	-2,463	,014
İlkokul mezunu ve altı	-,049	,247	-,011	-,199	,843
Ortaokul	,341	,228	,078	1,493	,136
Lise	-,029	,130	-,011	-,221	,825
İşçi	,071	,195	,026	,367	,714
Memur	,074	,221	,031	,336	,737
Esnaf	-,262	,228	-,078	-1,150	,251
Serbest meslek	,050	,275	,011	,183	,855

Emekli	,193	,349	,032	,552	,581
Ev hanımı	,083	,213	,029	,392	,695
Öğretmen	,199	,247	,048	,804	,422
İşsiz	,066	,177	,021	,374	,709
Diğer	-,009	,194	-,003	-,046	,963
Aylık kazanç	-,032	,042	-,064	-,758	,449
Talas	,149	,124	,069	1,200	,231
Melikgazi	,062	,104	,034	,594	,553
Açıklanan varyans : R ² , 29 R Square: ,08					

***Referans grupları:** cinsiyet: erkek, yaş: 36-40, medeni durum: bekâr, eğitim düzeyi: üniversite ve üzeri, meslek: öğrenci, ilçeler: Kocasinan ilçesi

Tablo 4.3.4'te her bir kategorinin içindeki grupların aile değerlerini sorgulama puanlarının tablonun altında bulunan referans grup puanlarına etkileri incelenmiştir.

Cinsiyet gruplarının birbirine etkisi incelendiğinde kadın katılımcıların aile değerlerini sorgulama puanının erkek katılımcılara etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Yaş gruplarının aile değerleri puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Medeni duruma göre grupların birbirlerine etkileri incelendiğinde; eşi ölmüş olan katılımcıların aile değerlerini sorgulama puanının, bekar katılımcıların puanına etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Eşi ölmüş olanların aile değerlerini sorgulama puanındaki "1" puanlık artışın, bekarların puanında -0,993 puanlık azalmaya neden olduğu tespit edilmiştir.

Eğitim durumuna göre grupların aile değerlerini sorgulama puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Mesleğe göre grupların aile değerlerini sorgulama puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Aylık kazanç durumuna göre grupların aile değerlerini sorgulama puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Yaşanılan ilçeye göre grupların aile değerlerini sorgulama puanlarının birbirine etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Standartlaştırılmış regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin *aile değerlerini sorgulamaya* yönelik tutum üzerinde sadece eşi ölmüş ($\beta=-0,126$), değişkeni yordayıcı bir etkiye sahiptir, diğerlerinin (β) değerleri oldukça düşüktür ve yordayıcı bir etkisi bulunmamaktadır.

5.4. Değerlendirme ve Sonuç

Bu tez çalışması kapsamında Kayseri merkeze bağlı Melikgazi, Kocasinan ve Talas ilçelerinde ikamet eden 18 yaş ve üzeri 450 katılımcıya “Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar Ölçeği” anket formu uygulanmıştır. Anket verileri SPSS 26 programında analiz edilmiştir. Anket formunu yanıtlayan katılımcıların %62,7’si kadın, %37,3’ü erkektir. Yaş aralığı 7 kategoriden oluşmaktadır. Katılımcılardan 18-24 yaş arası %34,2, 25-30 yaş arası %17,3, 31-35 yaş arası %12,4, 36-40 yaş arası %9,8, 41-45 yaş arası %12,2, 46-50 yaş arası %7,3 ve 51 ve üzeri olanlar ise %6,7’lik dilimdedir. Anket formunu yanıtlayanların %46,4’ü evli, %47,8’i bekar, %4,4’ü eşinden ayrılmış ve %1,3’ünün ise eşi ölmüştür. Katılımcıların %12’sinin mesleği işçi, %16,4’ünün memur, %7,8’inin esnaf, 54’ünün serbest meslek, %2,2’sinin emekli, %10,7’sinin ev hanımı, %4,9’unun öğretmen, %9,3’ünün işsiz, %23,6’sının öğrenci ve %9,1’inin ise diğer seçeneğidir. Eğitim durumu bilgilerinde %4 ilkokul ve altı, %4,4 ortaokul, %15,3 lise, %76,2 üniversite ve üzeri kategorisindedir. Aylık kazançlarda 4000 TL ve altı %44,4, 4001-5000 TL %4, 5001-7000 TL %15,1, 7001-10000 TL %14,2, 10001-14000 TL %11,6 ve 14001 TL ve üzeri %10,7 oranındadır. Katılımcıların %26’sı Kocasinan, %51,3’ü Melikgazi ve %22,7’si ise Talas ilçesinde ikamet etmektedir.

“Muhafazakârlık, Aile Değerleri ve Kuşaklar Ölçeği” alt birimlerinin ve sosyo-demografik özelliklerin ANOVA ve regresyon analizleri sonucunda yukarıda yer alan tablolarda da görüldüğü gibi bazı farklılıklar vardır. ANOVA testleri ikili karşılaştırma yaparak faktörler arasında oluşan farkları gösterir. Regresyon analizi ise çoklu karşılaştırma yaparak değişkenler arasında olan etkileri ortaya çıkarır. Aşağıda yer alan bulguların genel değerlendirilmesinde regresyon analiz sonuçları dikkate alınarak araştırma hipotezleri karşılaştırılmıştır. Tez çalışmasının bulgularıyla literatürde yer alan diğer çalışmalar karşılaştırılmak istenmiştir. Fakat literatürdeki çalışmalarda

muhafazakâr tutumlar açısından ailenin önemi, aile değerleri ve bu değerlerin kuşak farklılığındaki boyutu niceliksel çalışmalarda az yer kaplamış, nitel yaklaşımla yapılan çalışmalarında ise aile ve kuşaklarda farklı konular ele alınmıştır. Bu durum araştırmanın önemi ve sınırlılıkları bölümlerinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu yüzden bulgular değerlendirilirken ölçeğin maddelerinde ve alt boyutlarında sınırlı sayıda karşılaştırma yapılabilmektedir.

Cinsiyete göre “ailenin önemi”, “evlilik öncesi görüşme”, “aile değerleri” ve “aile değerlerini sorgulama” boyutlarının regresyon analizinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşmamıştır. Fakat ANOVA testlerinde cinsiyet ve “evlilik öncesi görüşme” karşılaştırmasında kadınların puanı erkeklere göre daha düşüktür. Evlilik öncesi görüşme boyutunun soru içeriğinde flört, nikahsız birlikte yaşama ve bekaret konuları vardır. Erkeklerin bu konularda kadınlardan daha yüksek muhafazakâr tutumlarının olması dikkate değer bir bulgudur. Önceki bölümlerde örnek olarak verilen ASAGEM, Doğan ve Nişancı’nın çalışmalarında benzer sonuçların alınmıştır (ASAGEM, 2010; Doğan, 2015; Doğan, 2016; Nişancı, 2023). Konunun daha iyi anlaşılması için ileriye yönelik başka çalışmalarda bu bulgunun tekrar test edilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Yaş faktörü sonuçları çalışma konusunun temel problemi olan kuşak farklılığı düzeyinin belirlenmesi açısından önemlidir. Yapılan ANOVA testlerinde ölçeğin tüm alt boyutları ve yaş faktöründe istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır. Yaş ilerledikçe muhafazakar tutumların arttığı görülmüştür. Fakat regresyon analizi sonucunda sadece yaş faktörü ve “ailenin önemi” boyutunda 51 yaş ve üzeri grup ve 36-40 yaş aralığındaki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark vardır. Bu bulguya göre sadece “*Yaş faktörünün ailenin önemi boyutunda muhafazakar tutumlar etkilidir*” sonucu ortaya çıkmaktadır. Doğan’ın çalışmalarında da benzer sonuçlar alınmıştır (Doğan, 2015; Doğan, 2016). Yaş faktörü kuşak farklılıklarının anlaşılabilmesi için temel bir etkidir. Önceki çalışmalar, bu araştırmanın nitel veri toplama teknikleri ve ANOVA testlerinde belirgin biçimde görülen kuşak farklılığının regresyon analizinde tüm boyutlarda ortaya çıkmamış olması dikkate değer bir bulgudur. Ayrıca ailenin önemi boyutunda 41-45 yaş kategorisinin 36-40 yaş aralığına göre istatistiksel olarak puanının düşük olması önceki çalışmalarda elde edilen bulgular göz önüne alındığında beklenmeyen bir sonuçtur. Bu bulgu ve sonuçların

ileriye yönelik yapılacak çalışmalarla yeniden araştırılmasının kuşaklar sosyolojisi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

ANOVA testlerinde eğitim durumu ve “ailenin önemi” karşılaştırmasında ilkokul ve altı eğitim durumu grubunun lise, üniversite ve üzeri mezunlarından puanları daha yüksektir. Üniversite ve üzeri mezunların diğer tüm eğitim gruplarından puanları anlamlı derecede düşüktür. Doğan’ın çalışmalarında benzer bulgular saptanmıştır (Doğan, 2015; Doğan, 2016). Eğitim durumuna göre “evlilik öncesi görüşme” karşılaştırmasında lise mezunu grubun puanı ilkokul ve altı grubundan daha düşüktür. Üniversite ve üzeri mezunları ilkokul ve altı ve ortaokul mezunlarından daha düşüktür. İlkokul ve altı eğitim durumu grubunun puanları lise, üniversite ve üzeri mezunlarından daha yüksektir. Morsümbül, Doğan ve Nişancı’nın çalışmalarında da benzer bulgular vardır (Morsümbül, 2014; Doğan, 2016; Nişancı, 2023). Eğitim durumu ve “aile değerleri” karşılaştırmasında ilkokul ve altı eğitim durumu grubu lise, üniversite ve üzeri mezunlarından puanı daha yüksektir. Üniversite ve üzeri mezunlarının puanı ilkokul ve altı, ortaokul mezunlarından daha düşüktür. Eğitim durumu ve “aile değerlerini sorgulama” karşılaştırmasında istatistiki olarak anlamlı bir fark oluşmamıştır. Bu alt birimde fark olmaması dikkate değer bir bulgudur. Aile değerlerinin günümüze uymayan yönlerinin ayıklanması, akıl ve mantıkla değerlere yaklaşılması gerektiğine yönelik soru kalıplarında istatistiksel fark oluşmadığı için ileriye yönelik başka çalışmalarla bu boyutun yeniden ele alınması aile, değerler, kuşaklar ve değişimin boyutlarını anlamak açısından önemlidir. Eğitim ve “aile değerlerini sorgulama” boyutu hariç diğer alt boyutların ANOVA testleri karşılaştırmasında ortaya çıkan verilerle “*eğitim düzeyi arttıkça muhafazakar tutumların azaldığı*” sonucuna ulaşılır. Bu bulgu daha önce yapılan çalışmalarda da ortaya çıkmıştır (Doğan, 2015; Doğan, 2016; Nişancı, 2023; Morsümbül, 2014). Regresyon analizinde ise istatistiksel olarak anlamlı farklar oluşmamıştır. Daha önce yapılan çalışmalar ve ANOVA testlerinde eğitim düzeyi faktörünün muhafazakar tutumlara etkisinin görülmesi fakat regresyon analizinde aynı sonuçlara ulaşılamaması dikkate değer bir bulgudur. Aile değerlerinin günümüze uymayan yönlerinin ayıklanması, akıl ve mantıkla değerlere yaklaşılması gerektiğine yönelik soru kalıplarından oluşan bu boyutta istatistiksel fark oluşmaması araştırma konusu açısından önemlidir. İleriye yönelik başka çalışmalarla bu boyutun yeniden ele

alınması aile, değerler, kuşaklar ve değişimin boyutlarını anlamak açısından önemlidir.

Aylık kazanç ve “ailenin önemi” boyutunun ANOVA testleri karşılaştırmasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Aylık kazanç ve “evlilik öncesi görüşme” karşılaştırmasında 4000 TL ve altı aylık kazancı olanların puanı 5001-7000 TL arasında aylık kazancı olanlara göre anlamlı derecede daha düşüktür. Aylık kazanç ve “aile değerleri” karşılaştırmasında 4000 TL ve altı aylık kazancı olanların puanı 5001-7000 TL arası aylık kazancı olanlara göre daha düşüktür. Aylık kazanç ve “aile değerlerini sorgulama” karşılaştırmasında 4000 TL ve altı aylık kazancı olanların puanı 14001 TL ve üzeri aylık kazancı olanlardan daha yüksektir. Regresyon analizinde ise aylık kazanç ile ailenin önemi ve evlilik öncesi görüşme alt boyutlarında farklılıklar vardır ve “*Aylık kazanç arttıkça muhafazakâr tutumların azaldığı*” görülmüştür. Doğan ve Morsümbül’ün çalışmalarında da benzer bulgular ortaya çıkmıştır (Doğan, 2015; Doğan, 2016; Morsümbül, 2014).

ANOVA testlerinde meslek ve “ailenin önemi” karşılaştırmasında işçilerin puanı memur ve öğrencilerden daha yüksektir. Memurun, ev hanımı ve işçilere göre daha düşük puanı vardır. Esnafın puanı öğrenciden yüksektir. Öğrencinin ise işçi, esnaf ve ev hanımına göre puanı daha düşüktür. Meslek ve “evlilik öncesi görüşme” karşılaştırmasında işçinin puanı öğrenci, ve diğer seçeneğinden daha yüksektir. Esnafın puanı işsiz, öğrenci ve diğer seçenekten daha yüksektir. Ev hanımının puanı memur, işsiz, öğrenci ve diğer seçeneğinden daha yüksektir. Öğrencinin puanı ise işçi, memur, işsiz, öğrenci ve diğer seçeneğinden daha düşüktür. Meslek ve “aile değerleri” karşılaştırmasında ev hanımının puanı memur, öğretmen, işsiz, öğrenci ve diğer seçeneğine göre daha yüksektir. İşsizin puanı emekli ve ev hanımına göre düşüktür. Öğrencinin puanı ise işçi, memur, esnaf, emekli ve ev hanımına göre düşüktür. Meslek ve “aile değerlerini sorgulama” karşılaştırmasında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır. ANOVA testlerinde meslek gruplarının aileye dair muhafazakâr tutumlarında çeşitlilik ve farklılaşma vardır. Doğan’ın çalışmasında da benzer bulgular vardır (Doğan, 2016). Regresyon analizinde ise aile değerleri boyutunda işçi, esnaf, ev hanımı ve memur ile öğrenci arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark vardır. Evlilik öncesi görüşme boyutunda işçi, esnaf, ev hanımı, memur ve diğer meslek kategorileri ile öğrenci arasında istatistiksel olarak anlamlı fark oluşmuştur. Ailenin önemi boyutunda

işçi, esnaf ve öğretmen ile öğrenci arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma vardır. Aile değerleri boyutunda ise anlamlı düzeyde bir farklılık görülmemiştir. Tüm bulgular dikkate alındığında “*meslek faktörünün muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde etkisi vardır*” ve gruplarda çeşitlilik görülmüştür sonucuna ulaşılır.

ANOVA testlerinde medeni durum ve “ailenin önemi” karşılaştırmasında evlilerin puanı bekarlara göre daha yüksektir. Medeni durum “evlilik öncesi görüşme” karşılaştırmasında bekarların puanı evliler ve eşi ölmüşlerin puanından daha düşüktür. Medeni durum ve “aile değerleri” karşılaştırmasında evlilerin puanı bekarlara göre daha yüksektir. Medeni durum ve “aile değerlerini sorgulama” karşılaştırmasında evlilerin puanı bekarlara göre daha düşüktür. Eşi ölmüş olanların puanı ise diğer tüm gruplardan düşüktür. ANOVA testi sonuçlarına göre evliler ve eşi ölmüş olanların aile ve değerlere yönelik muhafazakâr tutumları belirgin biçimde öne çıkmaktadır. Doğan’ın çalışmasında da benzer bulgular vardır (Doğan, 2016). Regresyon analizinde de “*Medeni durum faktörünün muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde etkisi vardır*”. Ailenin önemi ve aile değerleri boyutunda evliler bekarlara göre, evlilik öncesi görüşme boyutunda evli, eşi ölmüş ve eşinden ayrılmışlar bekarlara göre ve aile değerlerini sorgulama boyutunda eşi ölmüşler bekarlara göre daha yüksek muhafazakar tutumlara sahiptir.

Yaşanılan ilçenin ANOVA testlerinde “ailenin önemi”, “evlilik öncesi görüşme” ve “aile değerleri” karşılaştırmasında Talas ilçesinin puanı Kocasinan ilçesine göre daha yüksektir. Yerleşim yeri ve “aile değerlerinin sorgulanması” karşılaştırmasında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır. Fakat regresyon analizinde Kocasinan ilçesi referans alındığında diğer ilçelerle istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki oluşmamıştır. İkili karşılaştırma ve etki düzeyi saptama sonuçlarının farklı olması ileriye yönelik yapılacak başka çalışmalarda yeniden ele alınarak değerlendirilebilir. Kayseri ve muhafazakârlık başlığında yer verilen Kocasinan ve Talas ilçelerinin genel özellikleri dikkate alındığında Kocasinan ilçesinde muhafazakâr tutumların daha çok öne çıkması beklenirken Talas ilçesinin ANOVA testlerinde en yüksek değeri alması yeni çalışmalar için önemli bir bulgudur.

Tez araştırmasında “Muhafazakârlık, Aile değerleri ve Kuşaklar Ölçeği” dışında nitel yaklaşım tekniklerinden odak grup görüşmesi ve mülakatlarla veri elde edilmiştir. Odak grup ve mülakatlarda öne çıkan ifade kalıpları “Ekler 2” bölümünde verilmiştir.

Çalışma ölçeğini oluşturmak için yöntem bölümünde bahsedilen bazı ön çalışmalar yapılmıştır. Odak grup çalışmasının ve mülakat görüşmelerinin notları ve saha deneyimleriyle oluşan izlenimler bazı çıkarımlar yapmaya imkân tanımaktadır. Odak grup görüşmeleri ve mülakatların yetişkinler tarafında ailenin önemi, aile değerleri, evlilik öncesi görüşme ve aile değerlerinin değişimi temalarıyla ilgili sorulara gelen yanıtlarda genel kanı muhafazakâr tutumlara uygun biçimde koruma isteğiydi. Bazı yetişkinler gençlerle anlaşma ve gençleri anlama konusunda zorluklar yaşadıklarını fakat kendilerinin de ebeveynleri ve toplum büyükleriyle zamanında sorunları olduğu için bu durumun normal olduğunu belirttiler. Hızla değişen dünyanın onları bazen çok korkuttuğunu ama gelecek için karamsar olmadıklarını söylediler. Bazıları ise aile, değerler ve gençlerin durumunun eskiye nazaran çok değiştiğinden, artık gençlere söz geçiremediklerinden ve gençlerin her şeyi sorguladığından yakındı. Bazı değerlerin kaybolup gittiğini, yerine yenileri konulmadığı için bazen nasıl tavır alacaklarını bilemediklerini anlattılar. Genel olarak aşırı karamsar ya da şikayetçi değildiler. Sadece belirsizliğin onları da zorladığını, kendi ebeveynleri ve evlatları arasında kaldıklarını, iki tarafı da mutlu etmenin çoğunlukla mümkün olmadığını ifade ettiler. Gelenek ve kültürde olan milli ve manevi değerleri yaşamaya çalıştıklarını fakat hepsini çocuklarına aktarma ve yaşatma kısmında gençlerin seçici davrandığını dile getirdiler. Geleneksel değerler ve yeni ortaya çıkan uygulamaların arasında seçim yapmak zorunda kaldıkları için kendilerini arada sıkışmış gibi hissettiklerine vurgu yaptılar. Görüşmelerin sonunda aile, değerler ve kuşakların yapısında bazı değişiklikler olsa da hep var olacağına inandıklarını yinelediler. Gençlerle yapılan odak grup ve mülakat görüşmelerinin içeriğinde ise durum biraz daha farklıydı. Görüşmelerde ailenin önemi ve aile değerleri, evlilik öncesi görüşme ve aile değerlerinin sorgulanması temalarının oluşmasına neden olan konulardan bahsedildi ve örnekler verildi. Aile içi ilişkiler, roller ve çatışmalar, aileyle birlikte yapılan etkinlikler, evliliğin ne ifade ettiği, evlilik öncesi duygusal arkadaşlıklar, aile kurmanın gerekliliği, aileden beklentiler, aile değerlerinin aktarılması, aile ve değerlerin geleceği ve ailenin ve değerlerin yaşamlarındaki yeri vb. birçok konudan bahsettiler. “Ailenin önemi” ve “aile değerleri” temalarında genel kanı muhafazakâr tutumlara uygun olarak ailenin ve barındırdığı değerlerin “önemli olduğu ve korunması gerektiği” yönündeydi. Fakat “evlilik öncesi görüşme” ve “aile değerlerinin sorgulanması” temalarında gençlerin sorunları ve talepleri vardı. Gençlere yöneltilen evlilik öncesi görüşme

temasına uygun sorulara verilen yanıtlarda genel yaklaşımlar bazı kuralların esnetilmesi gerektiği yönündeydi. Karşı cinsle duygusal ya da sosyal arkadaşlık edinmede aileler ve toplumun fazla hassas davrandığını, gençlerin tercihlerinin dikkate alınmadığını ve bu konuda bireylerin özgürlüğünün kısıtlandığını söylediler. Evlilik öncesi birlikte yaşama ya da nikahsız birlikteliklerde genel kanı bireysel tutum ve tercihlere saygı duyulması gerektiği yönündeydi. Gençlerin çoğunluğu evlenme öncesinde sevgili olmayı ve aynı evde nikahsız birlikte yaşamayı ayrı değerlendirdiler. Evlilik öncesi görüşme için genel düşünce şu şekildeydi: “*Bence kişiler evlenecekleri adayları tanımak için belli bir flört aşamasından geçmeli. İleride birlikte yaşanacak kişiyi tanımak gerekli. Kız arkadaşım var, flört ediyorum. Görüşüp, buluşuyorum ama duracağım yeri de biliyorum*”. Evlilik öncesi flört etme ve sevgili edinmenin doğal bir ihtiyaç olduğu ve günümüz koşullarına da uyduğunu fakat nikahsız aynı evde yaşama biçiminin kendileri açısından uygun olmadığını belirttiler. Toplam 64 katılımcının 7’si bu yaşam tercihini uygun bulurken, 57 katılımcı saygı duyduklarını ama kendilerinin yapmak istemediklerini belirttiler. Bu konuyla ilgili genel eğilim şu ifade kalıbına yakın biçimde dile getirildi: “*Bence flört, görüşme, buluşma olmalı. Ailelerden gizli yapılmamalı. Ama nikahsız birlikte yaşamak ne bana uyar ne aileme*”. Evlenmeden önce sadece birkaç görüşmeyle kişilerin birbirini tanımasının mümkün olmadığı ve ilk görüşülen kişiyle evlenmenin yanlış olduğunu ve karşı cinsle ilişkilerde aile ve toplumun kurallarının esnetilmesi gerektiğini dile getirdiler. Aile değerlerinin sorgulanması temalı sorularda gençler kendi aile yaşantılarından örnekler vererek bazı değerlerin artık günümüze uymadığını ve değişmesi gerektiğini, bazılarının uygulanma biçiminin sorun yaşattığını ve güncellenmesinin doğru olacağını ve bazı değerlerin ise olduğu gibi sürdürülmesini istediklerini vurguladılar. Bir katılımcı “*Ben ataerkilliği, eşitsizlik doğuran değerleri sürdürmem. Ama büyüklere saygı, akrabaları ve komşuları gözetme, dayanışma, yardımlaşma ve paylaşma içeren değerleri sürdürmeyi çok isterim*” diyerek gençlerin genel düşüncelerini özetlemiş oldu. Değişmesi gerektiği düşünülen değerler için aileyi ilgilendiren kararlarda sadece ebeveynlerin karar vermesi, ev içi kurallarda kız çocuk-erkek çocuk ayrımının yapılması ve aile içi iş bölümü ve rollerde kadın-erkek dengesizliğinin olması, örnekleri verildi. Biçiminin değişmesini istedikleri değerlerde en çok, cenaze, taziye ritüellerindeki aşırı kurallar, aile büyükleri ve akrabaların sürekli gelecekle ilgili soru sorarak bunaltmaları ve iyilik içeren davranışların baskı ve zorlamayla gençlere

dayatılması örneğini verdiler. Aynen sürdürülmesini istedikleri değerlerde ise en çok sofrada adabı, büyüklere saygı, bayram buluşmaları, baskı ve zorlama olmadan yapılması kaydıyla iyi insan olmak için yapılan güzel öğütler öne çıktı. Nitel yaklaşım tekniklerinden elde edilen verilerde ailenin ve içerdiği değerlerin önemli olduğu ama evlilik öncesi görüşme kurallarından ve aile değerlerinden bazılarının değişmesi bazılarının yeniden düzenlenmesi ve bazılarının ise korunup, sürdürülmesi gerektiğine yönelik genel bir kanı olduğu çıkarımı yapılabilir.

Tez çalışması bulgularının tümü dikkate alındığında sonuç olarak, araştırma ölçeğinin bazı alt boyutlarında kuşak farklılığının olduğu görülmüştür. Ailenin önemi ve aile değerleri boyutlarının bazı faktörlerinde muhafazakâr tutumların öne çıktığı tespit edilmiştir. Evlilik öncesi görüşme ve aile değerlerini sorgulama alt boyutlarının bazı faktörlerinde ise aile değerlerinin güncellenmesi ve düzenlenmesine yönelik tutumların vardır.

Bu araştırmada ortaya çıkan bulgular kısıtlı bir evren ve örneklem grubunun analiz sonuçlarıyla elde edilmiştir. Araştırma ölçeği ilk defa kullanılmış ve ölçek alt boyutlarıyla sınırlı bulgulara ulaşılmıştır. Fakat çalışma konusu ve kapsamının Türkiye toplum yapısının anlaşılmasında önemli bir yeri vardır. Bu konunun ileriye yönelik başka araştırmalarda tekrar edilmesiyle bulguların daha güçlü hale geleceği ve bilime katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu yüzden düzenli aralıklarla yapılacak bilimsel çalışmalarla aile, kuşaklar ve değerlerin topluma ve toplumsal yapıya etkisinin belirlenmesi, sahadan elde edilecek yeni bulgularla konunun içeriğinin güçlendirilmesi ve literatürün zenginleştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün, B. ve Çalış, H. Ş. (2020). *Türk Milliyetçiliğinin Terkibinde İslamcı Doz*. (T. Bora, Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Milliyetçilik*, 4. Cilt içinde (ss. 584-617). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akın, H. M. (2021a). *Türkiye’de Modernleşme*. Ankara: Türkiye Notları Yayınevi.
- Akın, H. M. (2021b). *Türk Sağı*. Ankara: Türkiye Notları Yayınları.
- Akın, H. M. ve Beyaz, C. (2022). *Muhafazakârlık ve Sosyoloji İlişkisi ve Batılılaşma Eleştirisi Bağlamında Said Halim Paşa’nın Öngörülleri*. (V. Işık, Y. Şahbaz, Ed.), *Said Halim Paşa Geleneğın Muhafızı, Değişimin Faili* içinde (ss. 221-240). Ankara: Kadim Yayınları.
- Akşit, B. ve diğlerleri. (2020). *Türkiye’de Dindarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anderson, B. (2020). *Hayali Cemaatler*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- ASAGEM, (2010). *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- ASAGEM, (2014). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler*. İstanbul: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Arıkan, G. ve Şekercioğlu, E. (2014). Türkiye’de Muhafazakârlaşma: Kuşak Farkı Var Mı?. *Alternative Politics/Alternatif Politika*, 6(1), 62-93.
- Arslan, O. (2016). *Tercümanın Önsözü*. (B. B. Özipek ve C. Fedayi, Ed.). *Fransa’daki Devrim Üzerine Düşünceler* içinde (ss. 9-16). (O. Arslan, Çev.). Ankara: Kadim Yayınları.
- Aydın, M. (2011). *Kurumlar Sosyolojisi*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Aytaç, M. A. (2015). *Ailenin Serencamı*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Bauman, Z. (2020). *Modernlik ve Müphemlik*. (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayhan, V. (2019). Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi. *Sosyoloji Divanı*, 7(13), 29-45.
- Beneton, P. (2016). *Muhafazakârlık*. (C. Akalın, Çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Berkes, N. (2020). *Türk Düşününde Batı Sorunu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Bora, T. (2021). *Türk Sağının Üç Hali*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozdoğan, S. ve Kasaba, R. (1999). *Giriş*. (S. Bozdoğan ve R. Kasaba Ed.) *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* içinde (ss. 1-11). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Burke, E. (2016). *Fransa’daki Devrim Üzerine Düşünceler*. (B. B. Özipek ve C. Fedayi, Ed.). (O. Arslan, Çev.). Ankara: Kadim Yayınları.
- Cengiz, K. (2013). “Yav İşte Fabrikalaşak” *Anadolu Sermayesinin Oluşumu: Kayseri-Hacılar Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cevizci, A. (2020a). *Büyük Felsefe Sözlüğü*. I. Cilt. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2020b). *Büyük Felsefe Sözlüğü*. II. Cilt. İstanbul: Say Yayınları.
- Çaha, Ö. (2006). Muhafazakâr Düşüncede Toplum. *Liberal Düşünce Dergisi*, (34), 15-24.
- Çaha, Ö. (2012). *Dört Akım Dört Siyaset*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çiğdem, A. (2020). *Türk Batılılaşması’nı Açıklayıcı Bir Kavram: Türk Başkalığı: Batılılaşma, Modernite ve Modernizasyon*. (U. Kocabaşoğlu, Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık*, 3. Cilt içinde (ss. 68-81). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dellaloğlu, F. B. (2020). *Zamanın İçinden Zamanın Dışından Gelenek ve Modernlik Arasında*. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Dellaloğlu, F. B. (2021). *Modernleşmenin Zihniyet Dünyası: Bir Tanpınar Fetişizmi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Demir, Ö., Acar, M. (1993). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Dikeçligil, B. (2012). Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 8(31), 21-52.
- Dillon, M. (2020). *Sekülerleşme*. (Ö. F. Köksal, Çev.). (B. S. Turner, Ed.), *Sosyoloji Sözlüğü* içinde (ss. 786-787). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Doğan, E. A. (2007). *Eğreti Kamusalılık*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- Doğan, Ş. (1997). *Postmodernizm Tartışmaları Çerçevesinde Özne Sorunu*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez veri tabanından erişildi.
- Doğan, Ş. (2007). *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dini Tutumları (Ankara Örneği)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi). Yök Tez veri tabanından erişildi.
- Doğan, Ş. (2015). Muhafazakârlık Aile ve Kadın (Çankırı Örneği). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 163-193.
- Doğan, Ş. (2016a). Dindarlık-Muhafazakâr Aile Değerleri İlişkisi. *Humanitas*, 4(7), 159-188.
- Doğan, Ş. (2016b). Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Artırıcı veya Engelleyici Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması I. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 991-1011.
- Erdem, T. (2017). Modernleşmenin Muhafazakâr Dili Olarak Ali Fuad Başgil . (B. Şisman, Ed.). *Vefatının 50. Yıldönümünde Bir Düşünce İnsanı Olarak Ali Fuad Başgil ve Siyasi Mücadeleleri Sempozyumu* 13-14 Ekim 2017, Samsun içinde (ss. 1-13). Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Ertit, V. (2015). *Endişeli Muhafazakârlar Çağı*. Ankara: Orient Yayınları.
- Ertit, V. (2020). *Sekülerleşme Teorisi*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Frisby, D. (2012). *Modernlik Fragmanları*. (A. Terzi, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gençoğlu, Y. A. (2020). *Muğlak Ekonomi ve Bir Mücadele Hikayesi*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Giddens, A. (2019). *Modernite ve Bireysel-Kimlik*. (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Gözcü, C. (2008). *Kuşak Çatışması*. (A. Kasapoğlu, Ed.) *Sosyal Hayat ve Çatışma* içinde (ss. 33-55). İstanbul: Phoenix Yayınları.
- Güngörmez, B. (2014a). Türk Düşünce Dünyasında “Türk Muhafazakârlığı” Sorunsalı ve Kültürel Muhafazakârlık Olarak “Türk Muhafazakârlığı”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 10(39), 161-177.

- Güngörmez, B. (2014b). “Jakoben Modernist” E Karşı “Endişeli Modern”: Türk Muhafazakârlığı Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 10(40), 5-23.
- Hazır, M., ve Dereci, T. (2017). ‘Hayat Bir Distopyadır: Modernlikten Postmodernliğe Bir Ütopya-Distopya Dikotomisi İçinde Toplum. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (80), 95-115.
- Hazır, M. (2017). İlişkilerin İlga ve İnşası: Postmodern Toplum İçin Bir İlişkiler Sosyolojisi Denemesi. *Cogito Dergisi*, (87), 233-264.
- Hazır, M. (2021). *Siber Toplumda Mahremiyetin Dönüşümü*. (N. Şişman, Ed.) *Mahremiyet* içinde (ss. 145-1639).
- Hoffman, J. (2020). *Muhafazakârlık*. (G. Ahıska, Çev). (B. S. Turner, Ed.), *Sosyoloji Sözlüğü* içinde (ss. 639-641). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Huntington, P. S. (2020). *Bir İdeoloji Olarak Muhafazakârlık*. (F. Duman, Der.). *Muhafazakârlık Okumaları* içinde (ss. 7-39). (F. Duruşan, Çev.). Ankara: Kadim Yayınları.
- İnsel, A. (2021). *Giriş*. (A. İnsel, Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm*, 2. Cilt içinde (ss. 17-27). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İrem, N. (2002). Cumhuriyetçi Muhafazakârlık, Seferber Edici Modernlik ve Diğer Batı Düşüncesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(02), 41-60.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1993). *İnsan Aile Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2021). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kaliber, A. (2020). *Türk Modernleşmesini Sorunsallaştıran Üç Ana Paradigma Üzerine*. (U. Kocabaşoğlu, Ed.) *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık*, 3. Cilt içinde (ss. 107-124). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kara, F. (2016). *Aynı Kan Farklı Dünyalar: Muhafazakâr Aile ve Gençleri*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi). Google Akademik veri tabanından erişildi.
- Karakaş, M. (2022). Türk Modernleşmesi Üzerine Değerlendirmeler. *Sosyologca*, (24), 109-120.

- Karatepe, Ş. (2018). *Kendini Kuran Şehir*. Ankara: İdeal Kent Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2012). *Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları*. (A. Kasapoğlu ve N. Karkıner, Ed.) *Aile Sosyolojisi* içinde (ss. 3-26). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kayalı, K. (2020). *Niyazi Berkes*. (A. İnsel, Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm*, 2. Cilt içinde (ss. 338-341). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi, (2023). <https://cbs.kayseri.bel.tr/>. 30.06.2023 tarihinde erişildi.
- Keyder, Ç. (1999). *1990’larda Türkiye’de Modernleşmenin Doğrultusu*. (S. Bozdoğan ve R. Kasaba Ed.) *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* içinde (ss. 29-42). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Keyman, F. E. ve Lorasdağı, K. B. (2010). *Kentler Anadolu’nun Görünümü, Türkiye’nin Geleceği*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Kırk, R. (2019). *Muhafazakâr Anlayış Burke’ten Eliot’a*. (O. Arslan, Çev.). Ankara: Kadim yayınları.
- Kırk, R. (2020). *Muhafazakârlığın On Prensibi*. (F. Duman, Der.). *Muhafazakârlık Okumaları* içinde (ss. 41-52). (O. Aslan, Çev.). Ankara: Kadim Yayınları.
- Kolat, G. (2002). “*Turkish Conservatism from a Comparative Perspective*”. The Department of Political Science and Public Administration Bilkent Üniversitesi, (Yüksek lisans tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından kütüphane aracılığıyla erişildi.
- Köse, M. (2018). *Kayseri Şehri*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Küçükömer, İ. (2021). *Düzenin Yabancılaşması*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Mardin, Ş. (1999). *Modern Türk Sosyal Bilimleri Üzerine Bazı Düşünceler*. (S. Bozdoğan ve R. Kasaba Ed.), *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* içinde (ss. 54-69). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Mardin, Ş. (2020a). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*. (M. Türköne, T. Önder, Der.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2020b). *Türk Modernleşmesi*. (M. Türköne, T. Önder, Der.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Marshall, G. (2020). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mert, N. (2019). İdris Küçükömer ve “Düzenin Yabancılaşması”. *Doğu Batı Dergisi*, (11), 65-77.
- Morsümbül, Ş. (2014). *Değerlerin Kuşaklar Arası Değişimi: Ankara Örneği*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD, (Doktora Tezi). Google Akademik veri tabanından erişildi.
- Nacak, İ. (2019). Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller. *Sosyoloji Divanı*, 7(13), 9-27.
- Nisbet, R. (2014). *Muhafazakârlık Düş ve Gerçek*. (K. Bülbül, Haz.). (K. Bülbül ve M. F. Serenli, Çev.). Ankara: Kadim Yayınları.
- Nisbet, R. (2019). *Muhafazakârlık*. (E. Mutlu, Çev.). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* içinde (ss. 105-142). (M. Tunçay ve A. Uğur, Haz.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Nişancı, Z. (2023). *Sayılarla Türkiye’de İnanç ve Dindarlık Raporu*. https://nsp.marmara.edu.tr/dosya/nsp/Resimler/Sayılarla%20Türkiye'de%20İnanç%20ve%20Dindarlık_ebook.pdf. 30.06.2023 tarihinde erişildi.
- Oakeshott, M. (2004). Muhafazakâr Olmak Üzerine. (İ. Seyrek, Çev.). *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(1), 54-78.
- Okutan, M. Ç. (2004). Müfrit Dinciler ile Müfrit Devrimciler’in Orta Yolu: Türk Muhafazakârlığında 1950’ler. *Liberal Düşünce*, (34), 33-40.
- Özekmekçi, İ. M. ve Komşuoğlu, A. (2013). Geçmiş Hatırlayarak Hatırlatma: Samiha Ayverdi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (38), 35-52.
- Özipek, B. B. (2016). *Editörün Önsözü, İllüzyon ve Hayal Kırıklığı: Bir Devrimin Hikayesi*. (B. B. Özipek ve C. Fedayi, Ed.). *Fransa’daki Devrim Üzerine Düşünceler* içinde (ss. 1-8). (O. Arslan, Çev.). Ankara: Kadim Yayınları.
- Özipek, B. B. (2017). *Muhafazakârlık Akıl, Toplum, Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Reifer, T. (2020). *Modernleşme*. (Y. Gurur Sev, Çev.). (B. S. Turner, Ed.), *Sosyoloji Sözlüğü* içinde (ss. 634-636). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Safi, İ. (2007). *Türkiye’de Muhafazakâr Siyaset ve Yeni Arayışlar*. Ankara: Lotus Yayınevi.

- Sılbe, S. (2020). *Küreselleşme*. (İ. Kurşunlugil, Çev.). (B. S. Turner, Ed.), *Sosyoloji Sözlüğü* içinde (ss. 552-557). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Slattey, M. (2017). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Ü. Tatlıcan, G. Demiriz, Haz.). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Takış, T. (2011). “Hira Dağı Kadar Müslüman Tanrı Dağı Kadar Türk...”. *Doğu Batı Dergisi*, (58), 7-8.
- Tezcan, M. (2016). *Kuşaklar Çatışması*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- TÜİK. (2023a). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi* 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2022-49685>. 30.06.2023 tarihinde erişildi.
- TÜİK. (2023b). *İstatistiklerle Aile*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2022-49683>. 30.06.2023 tarihinde erişildi.
- Türk Dil Kurumu (2019). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, H. B. (2004). Doğu Bahçelerinde Batılı Bir Bakışın Huzur (suzluk) u: A. H. Tanpınar ve Türk Muhafazakârlığı. *Liberal Düşünce Dergisi*, (34), 59-65.
- Yılmaz, S. (2008). *Türk Ailesinin Dönüşümü ve Din*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi). Yök Tez veri tabanından erişildi.

EKLER

EK 1

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Fatma SARAÇOĞLU tarafından yürütülen “**Muhafazakâr Aile Değerlerine Yönelik Tutumlarda Kuşaklararası Farklılaşma Düzeyi (Kayseri Örneği)**” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkına sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayınız. Bu **formlardan** elde edilecek kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Cinsiyetiniz?

1. () Kadın 2. () Erkek

2. Yaşınız?

1. () 18-24 2. () 25-30 3. () 31-35 4. () 36-40 5. () 41-45
6. () 46-50 7. () 51 ve üzeri

3. Medeni Durumunuz?

1. () Evli 2. () Bekâr 3. () Eşinden ayrılmış 4. () Eşi ölmüş

4. Eğitim Durumunuz?

1. () İlkokul mezunu ve altı 2. () Ortaokul 3. () Lise 4. () Üniversite ve üzeri

5. Mesleğiniz?

1. () İşçi 2. () Memur 3. () Esnaf 4. () Serbest meslek 5. () Emekli 6. () Ev hanımı
7. () Öğretmen 8. () Çiftçi 9. () İşsiz 10. () Öğrenci

11. () Diğer.....

6. Aylık kazancınız?

1. () 0-4000 TL arası 2. () 4001-5000 TL arası 3. () 5001-7000 TL arası
4. () 7001-10000TL arası 5. () 10001-14000 TL arası 6. () 14001 ve üzeri.

7. Yaşadığınız ilçe ve mahalle?

İlçe:

Mahalle:

Sayın katılımcı lütfen aşağıdaki ifadelere ne kadar katıldığınızı çarpı (X) işareti koyarak belirtiniz.

1. Aile kurumuna sahip çıkmalıyız, aile olmazsa bizim varlığımızın anlamı kalmaz.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım
() Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

2. Ailenin yıkılması toplumun yıkılması demektir.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım
() Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

3. Aile olmazsa hiçbir şey düzenli olmaz, her şey onunla başlıyor.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım
() Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

4. Bir toplumun yaşanılabilir olmasında aile kurumu en başta gelir.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım
() Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

5. Aile hem kişinin kendini mutlu hissettiği en güzel okul hem de toplumu, insanlığı geliştiren en önemli kurumdur.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım
() Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

6. Toplumlarda iyi olması için önce ailenin iyi olması gerekir.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım
() Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

7. Aile her zaman olması gereken bir kurum.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım
() Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

8. Evlilik öncesi görüşme gereklidir fakat sınırları belli olmalı ve ailelerden habersiz yapılmamalıdır.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

9. Evlenmeden önce görüşme, buluşma olmalı ama dini kurallar dikkate alınmalıdır.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

10. Evlenmeden önce gelin ve damat adayının birlikte aynı evde yaşaması doğru değildir.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

11. Evlilik öncesi flörtün (görüşme, buluşma)sınırları çizilmeli, kültürümüze ve geleneğimize uygun şekilde davranılmalıdır.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

12. Bir kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

13. Evliyken ilişkiye yüklenen anlam ve sorumlulukla nikahsız birlikte yaşamanın anlamı ve sorumluluğu aynı değildir. Bu yüzden nikahsız yaşayarak kişilerin birbirini daha iyi tanıyacağı düşüncesine katılmıyorum.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

14. Bizim ailede saygı hâkim, herkes birbirine nasıl davranması gerektiğini bilir.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

15. Bizim ailemizde değerler çok önemlidir.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

16. Bizde aile değerleri ahlaklı, vicdanlı ve merhametli insan olma şeklinde veriliyor.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

17. Bizim ailemizde kız-erkek çocuk ayrımı yoktur, sevgi de sorumluluk da eşit verilir.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

18. Ben ailemden gördüğüm değerleri çocuklarıma aktarmakla mükellefim, bu böyle devam etmeli.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

19. Aile değerleri durup dururken bir anda oluşmadı, geçmişimizden bize yadigâr, elbette ki korumalıyız.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

20. Gençler ellerindeki hazinenin farkında değil, değerlerin olmadığı bir toplum bozulmaya ve yıkılmaya mahkumdur.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

21. Gençler, ancak aile kurduklarında bu değerlerin ne kadar önemli olduğunu anlayabilirler.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

22. Ben aile değerlerini, dini değerleri ve geleneğimizi aktarırım ama onlara zorlama yapmam. Sürdürme ya da yaşatma konusunda son kararı çocuklarımla vermesini isterim.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

23. Günümüz koşullarına uyan her türlü aile değerimize sahip çıkmalıyız.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

24. Aile değerlerinden hangilerinin uygulanacağına kişiler kendileri karar vermeli.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

25. Aile değerleri kutsaldır.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

26. Bizde ailenin reisi babamdır. Bizim düşüncelerimiz zaman zaman dikkate alınsa da son sözü söyleyen ve ne yapılacağına karar veren babamdır.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

27. Bizim ailede reis babam bilinir, ama genelde annemin dediği olur.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

28. Bizde aile reisliği nettir, babam son kararları verir ama hepimizin fikirlerini de dikkate alır, kendi kafasına göre karar vermez.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

29. Aile reisliğine gerek yok, istişare edilerek ortak karar alınmalı.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

30. Aile değerlerinden bazılarının içi boşalmış, günümüze uymuyor, bunlar ayıklanmalı.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

31. Değerler mantık süzgecinden geçirilmeli, akla, mantığa uyanlar sürdürülmelidir.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

32. Bizim ailemiz değerleri olduğu gibi değil, işe yararlığı üzerinden uygular.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

33. Değerlerin benim için genel kabulü önemli değil; değerler benim aklıma mantığıma uymalı.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

34. Aile devam etmeli ama onu kuranların düşünceleri doğrultusunda olmalı, toplum istediği için değil.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Kararsızım
☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

EK 2

MÜLAKATLAR VE ODAK GRUP GÖRÜŞMELERİNDE ÖNE ÇIKAN KALIPLAR

Aile değerleri

Bizim ailemizde değerler çok önemlidir.

Bizde değerleri herkes işine geldiği gibi anlar.

Bizim ailemizde değerler belirlenmiştir, herkes uyum sağlar.

Bizde aile değerleri büyüklerimizin yönlendirmeleriyle uygulanır.

Bizim ailemiz değerleri olduğu gibi değil, işe yararlılığı üzerinden uygular.

Bizim için aile değerleri kültürel mirastır. Bu mirasa sahip çıkmaya çalışıyoruz.

Biz aile değerlerinden bazılarını kendi isteğimizle, bazılarını da toplum istediği için uygularız.

Bizde aile değerleri yanlış bir şey yaparsak dile getirilir. Onun dışında çok konuşulmaz.

Bizde aile değerleri ahlaklı, vicdanlı ve merhametli insan olma şeklinde veriliyor.

Bizim ailede saygı hâkim. Herkes birbirine nasıl davranması gerektiğini biliyor.

Bence aile değerleri kutsaldır (genç).

Bence değerler mantık süzgecinden geçirilmelidir. Akla, mantığa uyanlar sürdürülmelidir (genç).

Bence aile değerlerinden bazılarının içi boşalmış. Günümüze uymuyor. Bunlar ayıklanmalı (genç).

Bence aile değerlerinden hangilerinin uygulanacağına kişiler kendileri karar vermeli (genç).

Bence günümüz koşullarına uyan her türlü değerimize sahip çıkmalıyız (genç).

Ben ataerkilliği, eşitsizlik doğuran değerleri sürdürmem. Ama büyüklere saygı, akrabaları ve komşuları gözetme, dayanışma, yardımlaşma ve paylaşma içeren değerleri sürdürmeyi çok isterim.

Bence aile değerleri milli kimlik ve kültürümüzün göstergeleridir. Yaşıatmalıyız (genç).

Değerlerin benim için genel kabulü önemli değil. Benim aklıma, mantığıma uymalı (genç).

Bu değerler durup dururken bir anda oluşımadı. Gemişıımızden bize yadigâr. Elbette ki korumalıyız (ebeveyn).

Gençler elindeki hazinenin farkında değil. Değerlerin olmadığı bir toplum bozulmaya, yıkılmaya mahkumdur (ebeveyn).

Gençler ancak aile kurduklarında bu değerlerin ne kadar önemli olduğunu anlayabilir (ebeveyn).

Ben ailemden gördüğüm değerleri çocuklarıma aktarmakla mkellefim. Bu böyle devam etmeli (ebeveyn).

Ben aile değerlerini, dini değerleri ve geleneğimizi aktarıyorum. Ama zorlama yapmam. Sürdürme ya da yaşıatma konusunda son kararı ocuğumun vermesini isterim (ebeveyn).

Aile kurumu, evlilik

Bence aile her zaman olması gereken bir kurum.

Aile devam etmeli ama onu kuranların dşınceleri doğrultusunda olmalı. Toplum istediği için değil.

Evlilik neslin devamı için gerekli tabi. Flrt sonlandırmak gerekiyor. lene kadar böyle devam edilmez.

Evlilikte geçimli olmak çok önemli. Bunu başıaramayacaklar evlenmesin.

Birbirini seven ve sayan kişıiler evlilik dşınmeli. Diğer türlü herkes için kabusa dnşır evlilik.

Aile olmazsa hiçbir şey düzenli olmaz. Her şey onunla başılıyor.

Toplumların iyi olması için önce ailenin iyi olması gerekir.

Bir toplumun yaşıanılabılır olmasında aile kurumu en başıta gelir.

Aile biterse insanlık biter.

Evlilikte sevgi ve mantık birlikte olmalı.

Evlilik düşüncesi çok değişti. Birini sevebilir miyim, ben bununla yapabilir miyim diye düşünmüyorlar. Olaya sadece ekonomik zorluk olarak bakıyorlar.

Ben asgari ücretle bile çalışsam evlenmek isterim. Eşim çalışmak zorunda değil, fedakârlık yaparım. Belki de evlilikte bunu unuttuk. Fedakâr olmak enayilik gibi düşünülüyor.

Bence aile bitmez, yok olmaz. Her şeyin temeli o.

Bence aile kurumuna sahip çıkmalıyız. Aile olmazsa bizim varlığımızın anlamı kalmaz.

Aile hem kişinin kendini mutlu hissettiği en güzel okul hem de toplumu, insanlığı geliştiren en önemli kurum.

Aile içi ilişkiler, roller, iş bölümü

Aile içi ilişkilerde en önemli şey bireylerin birbirlerine saygı duymasındır.

Bizim ailemizde kız-erkek çocuk ayrımı yoktur. Sevgide, sorumlulukta eşit verilir.

Bizim ailemizde erkek çocuk hep bir adım öndedir. Önce onun istekleri dikkate alınır.

Sonra bize sıra gelir. Hepimizi severler ama hak olarak abim önceliklidir.

Bizim ailede en son sözü babam söyler. Annem babamı ikna etmek zorundadır hep.

Biz isteklerimizi anneme söyleriz. Oda babamı ikna etmeye çalışır.

Annem çalışmaya başlayınca babam ev işlerine yardım etmeye başladı. Önceden etmiyordu.

Babam önceden anneme yardımcı olmazdı. Sonra annem hastalandı. Babamda yavaş yavaş ev işlerini öğrendi ve anneme destek oluyor.

Bizde babam anneme yardım etmeye isteklidir. Ama annem izin vermiyor. Ortallığı döküyor ve temiz iş yapmıyor diye.

Bizim ailemizde herkesin söz hakkı vardır. Küçük kardeşim bile bir şey söylese dikkate alınır. Bizi ilgilendiren durumlarda danışır. Aile içi kararları annem ve babam beraber alırlar.

Bizde geleneksel aile rolleri vardır. Babam işe gider para kazanır, dışarı işlerini halleder. Annem iç işleri, ev işleriyle uğraşır. Çocuk yetiştirmede genellikle annem yetkilidir.

Bizde babam pasif olduğu için annem istemese de kararlarda çok daha baskındır.

Bizde anne-baba rollerinde kesin çizgiler yoktur kim müsaitse evle, bizimle o ilgilenir.

Bizde birine dua edilirken “Allah oğlunu, kardeşini bağışlasın” deniliyordu. Ben diyordum neden kızını, kız kardeşini demiyorsunuz. Şimdi biraz daha dikkat ediliyor. Ailede kız-erkek çocuk ne farkı var.

Annem kadın programlarını izleyince bize sürekli “çok dikkatli olun, tek başınıza bir iş yapmayın, başınıza bir şey gelirse millete ne deriz” diyor. Kötü örnekleri görünce bizi sürekli kısıtlıyor.

Annemin Müge Anlı, Esra Ceyhan izledikten sonra evliliğe karşı bakışı değişti. Önceden yaşınız gelince kendinize uygun birini bulun evlenin diyordu. Şimdi herkesin evlenmesine gerek yok diyor. Kadın programları evlilikten soğutuyor, korkutuyor.

Ailemle rahatlıkla konuşabiliyorum, fikrimiz soruluyor. Büyüklerimiz eskiden bunları yapamazmış. O yüzden bizim kendileri gibi olmamızı istemediler.

Bence ailede kadın-erkek arasında üstünlük mücadelesi olmamalı. Kadınında erkeğinde yapabileceği, yapamayacağı şeyler vardır. Birbirlerine üstün değillerdir. Eşitlik üstünlük mücadelesine dönüşmemeli.

Bence ailede sorumluluklar kişilerin yapabileceği işlere göre düzenlenmelidir. Küçük çocuk bile evde bir işin ucundan tutmalıdır.

Bence aile ilişkileri saygı, sevgi ve anlayış temelinde olmalı.

Aileler bence çocuklarını birey olarak görmüyorlar. Mesela aileme göre saygı olan şey benim için saygı olmayabiliyor. Ama doğru olan nedense hep onların dediği olmak zorunda.

Bence ailede roller, iş bölümü yetiştirilmeyle alakalı. Ebeveynler çocukları yetiştirirken kız kısmı bunu yapmaz, erkek kısmı bunu yapmaz derse çocuklarda ona göre öğrenir ve kendilerine rol biçerler.

Bence aile büyüklerimiz, akrabalar geleneksel değer haline gelmiş soruları sormak yerine normal konularda bizimle sohbet etsinler. Tamam büyüklerle muhabbet etmek çok güzel, tabi ki merak ediyorlar, öğrenmek istiyorlar. Ama her şey herkesle konuşulmaz ki.

Bizim geniş ailede cenaze ve taziyelerde durmadan bir şeyler ikram ediliyor. Ben bunu anlamıyorum. Yas tutan kişiler yerine ziyarete gelenlerin midesini düşünmek garip geliyor. Bir çay ikramı yeter bence. Gençler, özellikle kızlar mutfaktan çıkamıyor.

Ailemle iletişim sorunu yaşamıyorum. Bayramlarda erken kaldırmaları dışında bir derdim yok. Bayram namazı, bayramlaşma güzel tabi ama keşke biraz geç saatte olsaydı. Ben bayramlaştıktan sonra tekrar uyuyorum.

Aile reisliği

Bizde ailenin reisi babamdır. Bizim düşüncelerimiz zaman zaman dikkate alınsa da son söz, ne yapılacağına karar verme babamdadır.

Bizde aile reisi annemdir. Babam gönüllü devretmiş anneme. O benden daha akıllı diyor.

Bizim ailede reislik diye bir şey yok. Genellikle uzmanlık var. Kim daha bilgiliyse o konuda o karar verir.

Bizim ailede reis babam bilinir. Ama genelde annemin dediği olur.

Bizde aile reisliği nettir. Babam son kararları verir. Ama hepimizin isteklerini dikkate alır. Kendi kafasına göre karar vermez.

Bizim ailede babam ve abimin sözü önemlidir. Bizleri dikkate alırlar ama onların düşüncesine aykırı bir durum varsa bizim isteklerimizi dikkate almazlar.

Bizde annem-babam ortak yürütür reisliği. Kim o anda müsaitse o karar merciidir.

Bence ailede reislik olmalı. Çift başlılık olursa anlaşmazlık olur. Ama bu kişi illa erkek olmak zorunda değildir.

Bence aile reisliğine gerek yok. İstişare edilerek ortak karar alınmalı. Herkes her şeyi bilemez. Aile meclisleri olsa ne güzel olur.

Bence aile reisliği mutlaka gerekli. Ama bu kişi kim olsun dersiniz net bir şey diyemem. Mesela ben erkek olduğum için erkekler olsun derim. Kadınlarda kadınlar olsun der. Ama bence cinsiyetten ziyade kim o görevi en iyi şekilde yerine getirecekse o olsun. Akıllı, mantıklı kararlar alabilen biri olmalı. Eşim benden daha akıllı ve mantıklı düşünüyorsa o olsun.

Bence tabi ki aile reisliği olsun. Ama bu yetkiyi aile bireylerini baskılamak için kullanmasın.

Kadının alışması

Benim annem ev hanımı. Ama kadınların çalışmasını destekliyor. Bize hep okuyun, mesleğiniz olsun, kendinizi garantiye alın diyor.

Benim annem alışıyor. Kadının çalışmasıyla ilgili illa bir zorlama olmasını doğru bulmuyor. Kadın kendisi istiyorsa çalışsın, kimse çalışmayan kadınları küçük görmesin diyor.

Günümüzde kadının çalışması diye bir tartışma olması bence çok saçma. Kişi kendisi karar versin buna. Neden çalışmalı ya da çalışmamalı diye fikir belirtiyor ki insanlar. Başkasının ne yapacağına onlar mı karar verecek?

Benim ekonomik durumum iyi olursa evlendiğimde eşimin çalışmasını istemem. Kendisi isterse de illa çalışamazsın demem. ocuklarımın anne ilgisi ve sevgisinden mahrum kalmasını istemediğim için çocuklar küçükken çalışmasını doğru bulmam sadece.

Bence kadının çalışması ailenin ekonomik durumuyla ilgili bir karar olmalı. Evet btye destek gerekiyorsa çalışsın ama gerekmiyorsa neden kadınlara illa alış diye dayatılsın ki.

Bence annesi çalışan çocuklar daha erken kişilik kazanıyor. Kendilerine bakma, sorumluluk kazanma erkenden oluyor. Benim annem ev hanımı bizi hiç zorlamadı. Tüm ihtiyaçlarımızı karşıladı. Üniversite için başka şehre gelince zorlandım. Annesi alışan arkadaşlarıma bakıyorum hepsi ev temizliği, mutfak işleri, kişisel bakım gibi birçok konuda erkenden beceri kazandığı için yaşamlarını daha kolay sürdürüyorlar.

Benim annem çalışmıyor. Ev hanımlığının toplumda önemsiz görüldüğünden dert yakınıyor. Özellikle çalışan kadınların çalışmayanları küçük gördüğünü söylüyor. Bana da bu sitemi haklı gibi geliyor.

Annem çalışmıyor ama bana evlenirsen eşinde çalışsın diyor. Artık geçim zor. Tek başına altından kalkamazsınız diyor.

Bence kadının çalışması sadece para kazanmakla ilgili değil. Kadının sosyalleşmesi, iş piyasasını görmesi, yaşamın her yönünü deneyimlemesi açısından da önemli. Bence kadınların annelik görevi kutsaldır. Onun dışında kadına başka roller biçilip eve hapsedilmemeli. Kamu yaşamına dahil olmalı kadın. Tek kriter anneliğin en güzel şekilde sürdürülmesi olmalı. Çalışan annelere bazı ayrıcalıklar tanınmalı.

Bence çocuk eğitiminde anneler babalardan daha önemli. Bu kısmı ihmal etmediği sürece kadınlar tüm sosyal yaşam ve iş yaşamında olmalı.

Kadının yeri evidir anlayışına karşıyım. Anne-baba birlikte çocuğun sorumluluklarını yerine getirmeli. Para kazanma ve çocuk yetiştirmede birlikte hareket edilmeli, dayanışma içinde iş birliği yapılmalı.

Kadınlara çalış ya da çalışma diye baskı yapılmamalı. Kendi hür iradeleriyle bu kararı vermeliler.

Evlilik öncesi birlikte yaşama, flört, dini nikah

Bizde evlenmeden önce aynı evde yaşamak diye bir şey asla tasvip edilmez.

Evlilik öncesi birlikte yaşama ne bizim aile değerlerimize ne de dinimize uygun değil. Yapmam. Birlikte yaşamaya başlayanlar artık sürekli o kafaya bürünüyor. Birisinden ayrılıyor, diğerinden de aynı şeyi istiyor. Buda bir bir yaşandıkça toplumun, ailenin yapısını değiştiriyor.

Bizim için evlilik öncesi birlikte yaşama terbiyesizlik olarak görülür. Bekaret çok önemlidir. Annemgil görüşme, buluşma olsun ama asla başımızı öne eğecek şeyler yapmayın diyorlar.

Bizim aile yapımızda evlilik öncesinde birlikte yaşama asla uygun bulunmaz. Nikahsız beraber yaşama çok yaygın değil bence. Arkadaşlarımın arasında nadiren ailesinden gizli erkek arkadaşının evinde ara ara kalanlar duydum sadece.

Benim ailem asla birlikte yaşamaya izin vermez. Fakat ben başka bir şehirde okumuş olsaydım bunu denemek isterdim. Evleneceğim kişiyi birlikte yaşamadan nasıl tanıyabilirim. Dışarıda kendini iyi gösterir ama ev içinde farklı davranabilir. Birinden emin olmak için birlikte yaşamak gerekir.

Bence kişiler evlenecekleri adayları tanımak için belli bir flört aşamasından geçmeli. İleride birlikte yaşanacak kişiyi tanımak gerekli. Kız arkadaşım var, flört ediyorum. Görüşüp, buluşuyorum ama duracağım yeri de biliyorum.

Bence flört, görüşme, buluşma olmalı. Ailelerden gizli yapılmamalı. Ama nikahsız birlikte yaşamak ne bana uyar ne aileme.

Bence nikahsız beraber yaşama doğru değil. Kuzenim İstanbul'da okurken erkek arkadaşıyla aynı evde yaşıyordu. Akrabalar bu durumdan çok rahatsız oldu. Dini nikah kıysalar bari denildi.

Ben arkadaşlarımın arasında birlikte yaşayanlar görmedim. Ama ara ara erkek arkadaşının evinde kalanları duydum. Ailelerinden gizli yapıyorlarmış. Sayıları çok değil. 3 yıl içinde sadece birkaç kişi için duyum aldım.

Bence dini nikah evliliğin onayı için yeterli değildir. Resmi nikah evliliği başlatır.

Bence dini nikah varsa o evlilik geçerlidir. Nikahsız beraberlik yerine dini nikah ile yaşama daha iyidir.

Ben dini ya da resmi nikah ayrımını doğru bulmuyorum. Nikah evliliğin resmi onayı ise eğer dini nikah resmi onay yerine geçmiyor. Kişiler sadece kendilerini rahat hissetmek için bu nikahı yapıyorlar. Sonra çocuk oluyor, ayrılıklar oluyor. Bu yüzden tek bir nikah geçerli olmalı.

Ben dini nikahın ve resmi nikahın birlikte aynı anda olmasını uygun görüyorum. Hem dini emri yerine getiririz hem resmi olarak onaylanmış bir evlilik olur. Kişilerin kendi çıkarlarını dikkate alarak haksızlık yapmasını engeller. Ailemizden gizli sadece içimiz rahatlasın diye dini nikah yapmamız Allah'ı ve kendini kandırmaktan başka bir şey değildir.

Kürtaj

Bence kürtaj kişisel özgürlük meselesi değildir. Bir cana kıymak nasıl özgürlük olur. Tıbbi zorunluluk yoksa bence kürtaj cinayettir.

Ben, bebeğin anne ve babasının ortak kararıyla kürtaj yapılmasını uygun buluyorum. Bir çocuğa bakmayıp dışarı bırakacak aileler, kişiler kürtaj yapsalar daha iyi. Sahipsiz çocukların yaşamları boyunca karşılaşılabilecek zorluklar önlenmiş olur böylece.

Ben, anne ve bebeğin sağlığı tehlikede değilse kürtaj yapılmasına karşıyım.

Ben, anne adayının kişisel kararıyla kürtaj yapılmasını uygun buluyorum. Çünkü bebeği karnında taşıyan anne. Eğer o uygun buluyorsa kimsenin karışmaya hakkı yok.

Kürtaj can yok etmektir, bunun özgürlüğü olmaz.

Kürtajın yasaklanması sorumsuz, keyfi birlikteliği önleyici bir tedbir olabilir. Eğer çocuk sahibi olmayı düşünmüyorsa kişiler o zaman tedbirlerini alsınlar. Neden bebeğin hayatına son verecek hakkı kendilerinde görüyorlar.

Kürtaj iki kişinin (kadın-erkek) vereceği bir karar olmalı. Biz onların ne yapacağına karar veremeyiz.

Bu soruyu (kürtaj hakkında ne düşünüyorsunuz?) sokak çocuklarına, çocuk esirgeme kurumundaki çocuklara sormak gerek. Onlar karar versin iyi mi kötü mü? Hiç doğmamak isterler miydi? Bence doğmak isterlerdi.

Mülakatlarda öne çıkan aile değerleri

Büyüklerle saygı duyma (büyük gelince ayağa kalkma, büyüğün yanında ayakları uzatmama ve uzanmama)

Yaşlı bakımı (yaşlanan aile büyüklerine evde bakım yapma)

Akrabalık ilişkileri

Komşuluk ilişkileri

Bayram geleneklerini sürdürme

Ramazan geleneklerini yaşatma

Milli değerlere önem veren çocuklar yetiştirme (vatansever olma, ülkeye hizmet, topluma hizmet, kurallara uyma)

Dini değerlere önem veren çocuklar yetiştirme (hoşgrl olma, yardımsever olma, adaletli olma, iyi insan olma, dinin gereklerini yerine getirmese de yapanlara saygı duyma)

Kandil geceleri

Taziye sunma

Hasta ziyareti

Aile içi ilişkilerin sevgi ve saygı temelinde olması

Kız-erkek ocuk ayrımı yapmama

Kadın-erkek ayrımı yapmama

Sofra adabına önem verme (tüm ailenin sofrada olması, büyükler oturmadan yemeğe başlamama)

Aile bireylerinin ev içlerinde dayanışma içinde olması

ocuk bakımı ve eğitiminin ebeveynler tarafından beraber yürütülmesi

Ailede kararların birlikte alınması

Aile değerlerinde değişim, kuşak farklılığı

Değişim, kuşak atışması hep varmış. Bizde de var, bizden sonra da olacak. Sadece son yüzyılda değişim çok hızlı olduğu için bizi yanıltıyor.

Değişim hem değerleri kaybettiriyor hem de olması gerekene götürüyor. Çift yönlü bence.

Kuşak farklılığı çok açılmış durumda. Gençlerin artık her yerden her şeyden haberi var. Bu yüzden ara çok açık. Benim 5 yaş küçük kardeşimle bile düşünce farklılıklarımız var.

Değişim bazen korkutuyor, bazen mitlendiriyor. Televizyonda, sosyal medyada olumsuz haberleri duyunca korkuyorum. Ama evremde iyi insanlar, yapılan güzel işler görünce de mitleniyorum.

Değişim, kuşak farklılığı tabi ki var. Teknoloji, sosyal medya çok etkili. Bu imkanlar ilerlemek, kendini geliştirmek isteyenler için önemli bir fırsat. Ama olumsuz yönü kültürümüze, değerlerimize uymayan içeriklerin, batı taklitçiliği, batıya özenme şeklinde kendini göstermesi, verilmesi.

Ben değişimden korkmuyorum. Biz hep medya üzerinden olumsuz örnekleri gördüğümüz için zannediyoruz dünyada sadece onlar var. Oysa iyi insanlar, güzel iş yapanlar medya, sosyal medya üzerinden kendini göstermiyor. Bu kısmı kaçırıyoruz.

Sosyal medyadan uzak duran iyi insanlar çok var. Onlar keşke bu mecraayı kullansa. Ön planda olanlar olumsuz örnekler sergileyenler olduğu için sanki dünya batmış gibi algılanıyor. Oysa gerçek hayatta sadece kötü insanlar yok, hatta iyi insanlar bence daha fazla ama görünmüyorlar.

Gençlik bence kötüye gidiyor. Özellikle 2000'den sonra doğanları tanıyamıyorum bile. Önceden gençleri çevresi, ailesi etkilerken şimdi medya, telefon etkiliyor. Önceden biz bir şey yapacağımız zaman annemizin, babamızın gözünün içine bakardık. Şimdi öyle bir şey yok. Canı ne istiyorsa onu yapıyor genç.

Önceden değerleri aileler hem yaşayıp hem de aktararak gençleri yetiştiriyordu. Şimdi gençlerinde ebeveynlerinde değer kaygısı güttüğünü düşünmüyorum.

Bence gençlerde değerlere yaklaşım ne tamamen kabul ne de tamamen reddetme boyutunda. Arada kalmışlar. Onlarda ne yapacağını bilmiyor.

Muhafazakârlık, sekülerleşme konularında ara alan var. Çoğunluk orta kısımda duruyor. Hem değerler olsun hem de bu değerler akla, mantığa, çağa uysun istiyorlar. Tam muhafazakâr ya da tam seküler bireyler yok bence.

Ben değişimden, değişmekten korkmuyorum. Ne geçmiş çok iyi ne gelecek çok parlak. Biz şimdiye bakalım bence.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Fatma SARAÇOĞLU
------------	-----------------

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Selçuk Üniversitesi-Erciyes Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Sosyoloji

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Sosyoloji

SERTİFİKALAR

<i>1- Pedagojik Formasyon, 2- Aile Danışmanlığı, 3- Uluslararası ISO9001 Baş Denetçi, 4- Kalite Yöneticiliği, 5- Proje Yönetimi ve Hibe Fon Kaynakları</i> sertifikaları alınmıştır.

İLETİŞİM

Adres	
E-posta	

